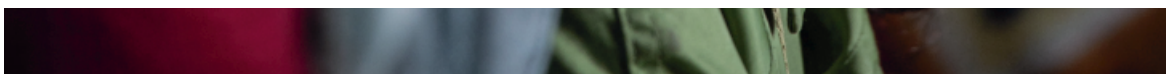

RAPORT Z BADANIA

Analiza potrzeb i możliwości związanych z przyjmowaniem uchodźców z Bliskiego Wschodu przez 22 wybrane polskie gminy

Na okładce: Zeina (35 lat) z jedną ze swoich czterech córek, dziewięcioletnią Rahat. Kobieta pochodzi z Talkalakh, mieszka w miejscowości Aandaqet. Zeina żyje sama, jej mąż nie przedostał się do Libanu - gdy armia syryjska weszła do Talkalakh i zaczęła robić „czystki”, został on aresztowany. Kobieta nie ma z nim żadnego kontaktu, ma jednak nadzieję, że mąż żyje i że jeszcze kiedyś się spotkają.

Autor zdjęcia: Adam Rostkowski

Autorki raportu: dr Dorota Woroniecka-Krzyżanowska (Uniwersytet Łódzki / Fundacja „Kultury Świata”), Aleksandra Gutowska (Fundacja „Kultury Świata”)

Recenzenci raportu: Aleksandra Chrzanowska (Stowarzyszenie Interwencji Prawnej), dr Wojciech Wilk (Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej)

Korekta językowa, projekt graficzny, skład i łamanie: Monika Sobieraj

© Fundacja „Kultury Świata”, Warszawa 2016.

Przeprowadzenie badania, a także przygotowanie i wydanie raportu: „Analiza potrzeb i możliwości związanych z przyjmowaniem uchodźców z Bliskiego Wschodu przez 22 wybrane polskie gminy” stanowi część projektu „Przygotowanie przesiedlenia uchodźców syryjskich z Libanu do Polski” realizowanego w ramach programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG.

O projekcie

Niniejsze badanie jest częścią projektu „Przygotowanie przesiedlenia uchodźców syryjskich z Libanu do Polski”, który był realizowany przez koalicję trzech organizacji pozarządowych w okresie od stycznia do kwietnia 2016 roku. Liderem i inicjatorem projektu była fundacja Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej (www.pcpm.org.pl). Partnerami projektu były Fundacja „Kultury Świata” (www.kulturyswiata.org) oraz Fundacja Papaya (www.fundacjapapaya.pl). Głównym założeniem projektu było przygotowanie polskiego społeczeństwa jak i syryjskich uchodźców do potencjalnego przesiedlenia grupy uchodźców z Libanu. Jego działaniami były: badanie gmin, które wyraziły wstępną deklarację przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu pod kątem możliwości, potrzeb i zagrożeń z tym związanych; przygotowanie kursu przedwyjazdowego oraz informatora dla przesiedlanych uchodźców; przygotowanie procedury badań medycznych; oraz przeprowadzenie działań edukacyjnych (połączonych z wizytą studyjną) skierowanych do polskich dziennikarzy.

Badanie potencjału gmin polskich w zakresie przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu zostało zaprojektowane przez dr Dorotę Woroniecką-Krzyżanowską z Katedry Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki, Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, a skoordynowane przez Aleksandrę Gutowską reprezentującą Fundację „Kultury Świata”. Zespół badaczek i badaczy tworzyli pracownicy naukowci, doktorantki Szkoły Nauk Społecznych przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, a także przedstawicielki i przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na rzecz uchodźców. Byli to (w kolejności alfabetycznej): dr Wit Hubert, dr Joanna Janiszewska, Anna Konieczna, Joanna Krupadziorow, Małgorzata Łukianow, Olena Oleksiyenko, Joanna Paliwoda-Szubańska, Katarzyna Puzon, Kaja Skowrońska, Antoni Strzemieczny, Marta Szczepanik, Barbara Tołoczek, Danuta Życzyńska-Ciołek.

Autorki raportu pragną wyrazić bardzo serdeczne podziękowania dr. Wojciechowi Wilkowi z Polskiego Centrum Pomocy Międzynarodowej, który był inicjatorem projektu i niniejszego badania, Aleksandrze Chrzanowskiej ze Stowarzyszenia Interwencji Prawnej za bardzo wnikliwe uwagi, które podniosły wartość merytoryczną ostatecznej wersji raportu, a także zespołowi badaczek i badaczy. Wykazali się oni profesjonalizmem i ogromnym zaangażowaniem na każdym etapie badania.

Spis treści

Wprowadzenie	4	■
Metodologia badania	7	■
Charakterystyka gmin objętych badaniem	11	■
Działania przygotowawcze i organizacja pomocy	16	■
Działania przygotowawcze	16	■
Oczekiwania wobec strony rządowej	24	■
Organizacje pozarządowe, liderzy lokalni i społecznie odpowiedzialny biznes	25	■
Pomoc społeczna	29	■
Zapewnienie miejsca zamieszkania	35	■
Edukacja	41	■
Zatrudnienie	48	■
Odbiór społeczny i integracja	53	■
Nastawienie do uchodźców w społeczności lokalnej	53	■
Działania integracyjne	57	■
Wyobrażenia dotyczące integracji	60	■
Wnioski	62	■
Rekomendacje	68	■
Bibliografia	74	■
Aneks: Zestawienie przeprowadzonych wywiadów	79	■

Wprowadzenie

Niniejszy raport stanowi podsumowanie badania społecznego zrealizowanego w ramach projektu „Przygotowanie przesiedlenia uchodźców syryjskich z Libanu do Polski” realizowanego przez fundację Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej we współpracy z Fundacją „Kultury Świata” oraz Fundacją Papaya, w ramach programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG. Celem badania była analiza warunków, potrzeb oraz wyzwań związanych z przyjęciem uchodźców w wybranych gminach w Polsce, a także poznanie koncepcji i planów lokalnej administracji i sektora pozarządowego, dotyczących integracji uchodźców w ramach danej wspólnoty i we właściwym kontekście społecznym. Istotnym kontekstem realizacji badania były zobowiązania podjęte przez Polskę w ramach Unii Europejskiej, zgodnie z którymi rząd zobowiązał się do przyjęcia 7 tysięcy uchodźców (stan z września 2015 roku)¹. Deklaracja ta została utrzymana przez nowy rząd po wyborach parlamentarnych z listopada 2015 roku². W połowie stycznia 2016 powstał projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie relokacji 400 uchodźców z Włoch i/lub Grecji w 2016 roku³, który został poddany pod konsultacje przedstawicieli różnych ministerstw, innych organów administracji rządowej oraz organizacji pozarządowych⁴.

Przedmiotem niniejszego raportu jest proces przyjęcia przez Polskę uchodźców z Bliskiego Wschodu⁵, który – w myśl podjętych zobowiązań – ma przybrać dwie zasadnicze formy: przesiedleń z państw spoza Unii

---

¹ Pierwsza deklaracja dotyczyła przyjęcia 2 tysięcy osób; decyzja dotycząca dodatkowych 5 tysięcy została podjęta po spotkaniu ministrów spraw wewnętrznych Unii Europejskiej we wrześniu 2015 i podana do wiadomości publicznej przez Wiceministra Spraw Zagranicznych, Rafała Trzaskowskiego, 22 września 2015 roku. Źródło: *Jest decyzja. Wiemy, ilu uchodźców przyjmie Polska*, <<http://swiat.newsweek.pl/uchodzcy-ilu-imigrantow-pryjmie-polska-decyzja-ue,artykuly,370974,1.html>> (dostęp: 31.03.2016).

² *MSWiA weryfikuje pierwszą grupę uchodźców, którzy mają trafić do Polski*, <<http://wiadomosci.onet.pl/kraj/mswia-weryfikuje-pierwsza-grupe-uchodzcow-ktorzy-maja-trafic-do-polski/vkb82r>> (dostęp: 31.03.2016).

³ Projekt rozporządzenia jest dostępny tutaj: <<http://bip.mswia.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnych/2016/23860,Projekt-rozporzadzenia-Rady-Ministrow-w-sprawie-relokacji-cudzoziemcow-w-roku-20.html>> (dostęp: 31.03.2016).

⁴ W momencie przygotowywania raportu projekt rozporządzenia znajdował się w Ministerstwie Finansów.

⁵ W myśl przyjętych zobowiązań do Polski mogą w drodze relokacji trafić także uchodźcy spoza Bliskiego Wschodu, m.in. z Erytrei, ale temat niniejszego raportu został zawężony do procesu przyjmowaniu osób z Bliskiego Wschodu, jako regionu skąd pochodzi największa liczba uchodźców.

Europejskiej (np. Libanu) lub relokacji z państw UE, w tym głównie z Grecji, Włoch i ewentualnie Węgier⁶. Według dostępnych informacji, z całkowitej liczby siedmiu tysięcy uchodźców 900 osób miało zostać przesiedlonych z Libanu, a 6100 miało być relokowanych z krajów UE (przy czym w przypadku relokacji warto podkreślić, że mogą to być osoby niepochodzące z Bliskiego Wschodu, ale np. z Erytrei)⁷. Na potrzebę niniejszego badania te dwie kategorie traktowaliśmy łącznie, pytając rozmówców w badanych gminach o proces przyjmowania uchodźców z Bliskiego Wschodu. Uzasadnieniem dla przyjęcia takiego rozwiązania jest fakt, że dla zdecydowanej większości badanych forma przyjęcia uchodźców do Polski miała drugorzędne znaczenie (lub nie byli oni świadomi rozróżnienia na przesiedlenia i relokacje), a istotna była przede wszystkim informacja dotycząca kraju ich pochodzenia⁸.

Na przełomie września i października 2015 roku Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej⁹ skierowało – za pośrednictwem wojewodów – do gmin w całej Polsce zapytanie dotyczące dostępności mieszkań, z których mogłyby skorzystać osoby objęte ochroną międzynarodową. Warto zaznaczyć, że była to standardowa ankieta przeprowadzana przez Ministerstwo średnio co 3 lata, a jej celem było poznanie ilości gmin które posiadają odpowiednie zasoby mieszkaniowe oraz liczby osób, które poszczególne samorzady ewentualnie mogłyby przyjąć. W odpowiedzi na zapytanie, 66 gmin z całej Polski zadeklarowało możliwość przyjęcia 435 osób¹⁰. Dla porównania w 2012 roku w podobnej ankiecie jedynie 4 gminy zadeklarowały możliwości mieszkaniowe do przyjęcia uchodźców na swój teren¹¹.

⁶ Informacja ze strony Urzędu do Spraw Cudzoziemców: <<http://udsc.gov.pl/przyjecie-uchodzcow-przez-polske/>> (dostęp: 31.03.2016).

⁷ *Szydło usztywnia stanowisko. Miało być 100 uchodźców, nie będzie żadnego*, <<http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/516410,beata-szydlo-rzad-pis-uchodzczy-imigranci-stanowisko-zamachy-bruksela-belgia.html>> (dostęp: 31.03.2016).

⁸ Warto tym samym zwrócić uwagę na fakt, że bez względu na to czy Polska będzie realizowała zobowiązania podejmowane w ramach Unii Europejskiej związane z przyjmowaniem uchodźców, od początku konfliktu w Syrii stale zwiększa się liczba uchodźców z tego kraju starających się o nadanie statusu uchodźcy w Polsce: w 2012 roku było to 107 osób, a w 2015 roku już 295. Źródło: Urząd do Spraw Cudzoziemców, <<http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/top-5-ochrona-miedzynarodowa/>> (dostęp: 10.04.2016).

⁹ 16 listopada 2015 roku miała miejsce zmiana nazwy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

¹⁰ I. Kacprzak, *Polacy nie chcą u siebie obcych*, 22.11.2015, <<http://www.rp.pl/Uchodzczy/311229933-Polacy-nie-chca-u-siebie-obcych.html>> (dostęp: 31.03.2016).

¹¹ Korespondencja mailowa z pracownikiem MRPiPS w dnach 23–25 marca 2016 roku.

W sytuacji dotychczasowego braku dialogu między instytucjami centralnymi a przedstawicielami gmin w sprawie przyjmowania i integracji uchodźców, niniejsze badanie miało stworzyć swego rodzaju platformę, pozwalającą gminom, które zadeklarowały możliwość przyjęcia uchodźców, na wyrażenie swoich potrzeb, obaw i planów związanych z tym procesem. W przeciwieństwie do wielu opracowań tego rodzaju, niniejsze badanie nie ma charakteru ewaluacyjnego, a jego głównym celem nie jest ocena stopnia przygotowania władz samorządowych do przyjęcia uchodźców. Przyjęcie takiej strategii badawczej byłoby niewłaściwe w sytuacji, gdy kompleksowe programy dotyczące przyjmowania i integracji uchodźców z Bliskiego Wschodu nie zostały jeszcze wypracowane na poziomie rządowym i w związku z tym brakuje informacji dotyczących sposobów realizacji tych zadań przez gminy deklarujące pomoc. Z tego względu badanie ma charakter przede wszystkim eksploracyjny, a jego głównym celem jest analiza lokalnych perspektyw na możliwy przebieg procesu integracji uchodźców, ze szczególnym uwzględnieniem antycypowanych trudności i pomysłów na ich rozwiązanie, oraz zasobów z jakich badane gminy będą mogły korzystać w realizacji tego zadania. Zrozumienie charakteru dostępnych zasobów lokalnych, możliwych sposobów ich wykorzystywania, a także potrzeb, trudności i obaw związanych z ewentualnym procesem przyjmowania uchodźców w badanych gminach może stanowić istotny wkład w projektowanie rozwiązań i programów – zarówno na poziomie krajowym jak i lokalnym.

Metodologia badania

Eksploracyjny charakter badania wpłynął na kształt przyjętej metodologii. W ramach badania przeprowadzono dwadzieścia dwa studia przypadku wybranych gmin z terenu całej Polski. Badanie składało się z dwóch etapów. Pierwszym z nich było badanie pilotażowe przeprowadzone w trzech gminach w dniach 25 stycznia – 1 lutego 2016 w celu dopracowania przygotowanych narzędzi badawczych i otrzymania informacji zwrotnej od badaczy i badanych przed rozpoczęciem głównej

części badania. W drugim etapie badaniem zostało objętych pozostałe dziewiętnaście gmin w okresie od 1 lutego do 4 marca 2016 roku. Na każde studium przypadku, opisujące sytuację w danej gminie, składała się analiza danych zastanych dostępnych w Internecie oraz zebranych w trakcie wizyt studyjnych, jak również przeprowadzenie od trzech do pięciu – w zależności od wielkości gminy - ustrukturyzowanych wywiadów z przedstawicielami lokalnych władz i administracji oraz sektora pozarządowego. Na podstawie materiałów zebranych w ramach każdego studium przypadku powstał kilkustronicowy raport częściowy charakteryzujący sytuację w danej gminie. Niniejszy raport końcowy powstał w oparciu o dwadzieścia dwa raporty częściowe oraz zgromadzone dane.

Do badania zostały wybrane dwadzieścia dwie gminy z całej Polski, które wyraziły gotowość przyjęcia uchodźców oraz takie, które wstrzymały się od jednoznacznych deklaracji do czasu uzyskania szczegółów na temat rządowego programu wsparcia dla przyjęcia i integracji uchodźców oraz sposobów jego finansowania. W ocenie spełniania tego kryterium opierano się na deklaracjach medialnych złożonych przez przedstawicieli władzy lokalnej oraz odpowiedziach na ankietę Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej na temat dostępności mieszkań, które mogłyby zostać udostępnione uchodźcom w poszczególnych gminach. Warto tym samym zaznaczyć, że w przypadku niektórych gmin w przekazach medialnych pojawiały się sprzeczne informacje dotyczące tej kwestii.

Celem badania było zrozumienie warunków, potrzeb oraz wyzwań związanych z przyjęciem uchodźców oraz poznanie strategii, planów i działań opracowywanych przez gminy i społeczność lokalną w celu lepszego przygotowania się do realizacji tego zadania. Z tego względu zasadnym był wybór do badania takich gmin, które w tej sprawie zajęły pozytywne lub neutralne stanowisko. Wybrano możliwie najbardziej różnorodne gminy z całej Polski, przy czym brane pod uwagę byłynastępujące kryteria: liczba mieszkańców, status gminy, położenie geograficzne oraz sytuacja ekonomiczna. Szczegółowe zestawienie gmin biorących udział w badaniu przedstawiono w Tabeli 1:

województwo	gminy wielkomiejskie ¹²	gminy miejskie	gminy miejsko-wiejskie	gminy wiejskie	RAZEM
Mazowieckie	Warszawa	x	x	Ciechanów	2
Łódzkie	Łódź	x	Aleksandrów Łódzki	x	2
Opolskie	x	x	Namysłów	x	1
Śląskie	x	Racibórz, Chorzów	x	x	2
Dolnośląskie	Wrocław	x	x	x	1
Małopolskie	x	x	Wadowice	Słupnice	2
Wielkopolskie	x	Piła	x	Tarnowo Podgórne	2
Warmińsko-mazurskie	x	x	Olsztynek	x	1
Pomorskie	Gdynia	Słupsk	x	Gniewino	3
Zachodniopomorskie	Szczecin	x	Karlino	x	2
Kujawsko-pomorskie	x	x	Janikowo, Świecie	x	2
Lubuskie	x	Kostrzyn nad Odrą	x	x	1
Lubelskie	Lublin	x	x	x	1
RAZEM	6	5	7	4	22

Tabela 1. Zestawienie gmin objętych badaniem.

Ze względu na fakt, iż jednym z głównych celów projektu było poznanie perspektywy władz lokalnych na możliwość przyjęcia uchodźców, proces rekrutacji gmin był uzależniony od zgody przedstawicieli władz na wzięcie udziału w badaniu. Należy przy tym zaznaczyć, że w większości przypadków zespół badawczy spotkał się z bardzo pozytywnym odzewem

¹² Na potrzeby badania jako gminy wielkomiejskie traktowaliśmy gminy miejskie, których liczba mieszkańców przekracza 240 tysięcy osób.

ze strony władz lokalnych i tylko w jednym przypadku otrzymano odpowiedź odmowną. Po uzyskaniu zgody na przeprowadzenie wywiadu z przedstawicielem lub przedstawicielką urzędu gminy badacze kontaktowali się z pozostałymi rozmówcami. W ramach wszystkich studiów przypadku badacze przeprowadzili po jednym wywiadzie z przedstawicielami władz lokalnych, gminnego ośrodka pomocy społecznej oraz społeczności lokalnej. W przypadku dużych miast, określonych na potrzeby badania jako „gminy wielkomiejskie”, przeprowadzono dodatkowo dwa wywiady: z przedstawicielami urzędu pracy oraz organizacji pozarządowej. Na dane studium przypadku składało się więc od trzech do pięciu wywiadów w zależności od wielkości gminy. W sumie przeprowadzono 81 wywiadów: 23 z przedstawicielami władz lokalnych¹³, 22 z pracownikami ośrodków pomocy społecznej, 7 z pracownikami urzędów pracy¹⁴ oraz 29 z liderami lokalnymi, rozumianymi jako przedstawiciele wspólnot wyznaniowych, organizacji pozarządowych, Ochotniczej Straży Pożarnej, etc.¹⁵.

W procesie rekrutacji do badania przedstawiciele władz lokalnych i pracowników administracji publicznej (ośrodków pomocy społecznej i urzędów pracy), starano się nawiązać kontakt z osobami najbardziej decyzyjnymi lub – w przypadku władz lokalnych w gminach wielkomiejskich – specjalizującymi się w badanej tematyce. Strategia ta była oparta na założeniu, że osoby na stanowiskach decyzyjnych mogą czuć się bardziej kompetentne i uprawnione do dzielenia się przemyśleniami dotyczącymi możliwości i zasobów swoich instytucji do włączenia się w proces przyjmowania uchodźców, a także pomysłami na realizację tego zadania na poziomie lokalnym. W przypadku przedstawicieli społeczności lokalnej zależało nam na rozmowie z osobami i organizacjami, które ze względu na profil swojej działalności, wyraziły chęć pomocy lub mogłyby włączyć się w proces przyjmowania i integracji uchodźców. Z tego względu do udziału w badaniu zapraszaliśmy osoby reprezentujące lokalne organizacje pozarządowe oraz szeroko rozumianych lokalnych liderów, takich jak przedstawiciele wspólnot religijnych, aktywiści społeczni czy nauczyciele. Badacze, w porozumieniu z koordynatorką badania, dobierali rozmówców w oparciu o analizę danych zastanych (w tym głównie źródeł internetowych) oraz sugestie osób znających daną gminę. W przypadku dużych i bardzo dużych ośrodków miejskich, badacze rozmawiali z przedstawicielami organizacji pozarządowych wyspecjalizowanymi w świadczeniu wsparcia

---

¹³ W przypadku jednej gminy wielkomiejskiej, w związku z wysokim stopniem specjalizacji administracji lokalnej przeprowadzono dwa wywiady z przedstawicielami wydziałów odpowiedzialnych za edukację i mieszkalnictwo.

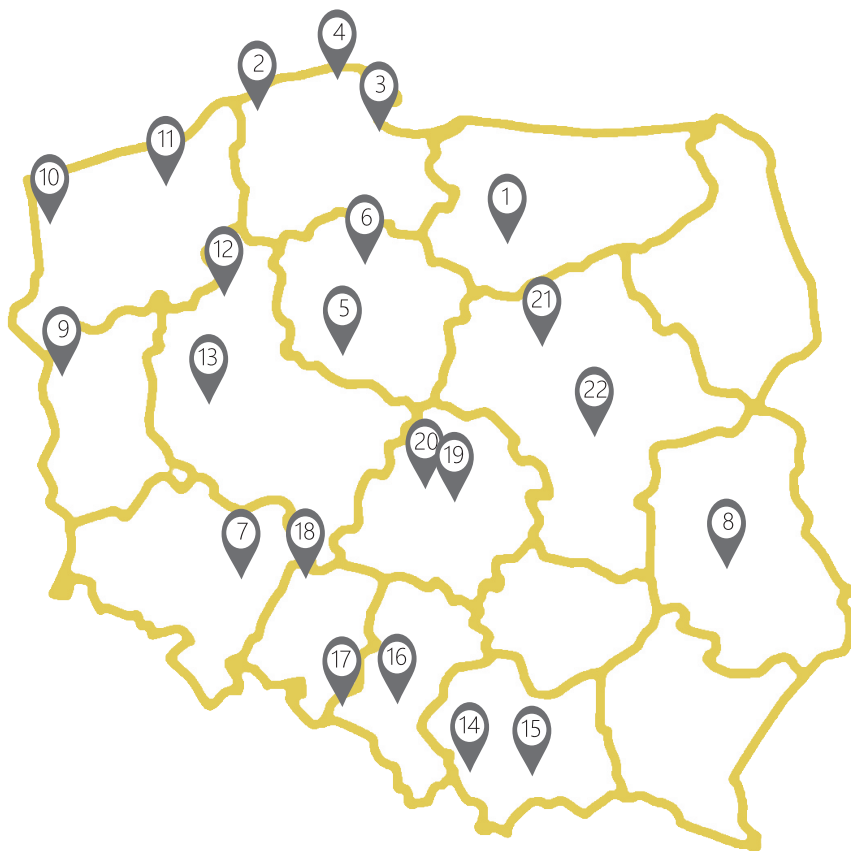
¹⁴ W przypadku jednej gminy miejskiej został przeprowadzony dodatkowy wywiad w Urzędzie Pracy.

¹⁵ W przypadku jednej gminy miejsko-wiejskiej przeprowadzono dwa wywiady z przedstawicielami trzeciego sektora.

cudzoziemcom, w tym także uchodźcom. W większości mniejszych ośrodków objętych badaniem nie funkcjonują organizacje pozarządowe, których zaangażowanie w proces przyjęcia uchodźców wynikałoby bezpośrednio z profilu działalności, dlatego badacze przeprowadzili rozmowy z liderami lokalnymi - niekoniecznie mającymi umocowanie instytucjonalne – w tym z przedstawicielami domów kultury, wspólnot religijnych czy też np. Ochotniczej Straży Pożarnej.

Wywiady zostały zrealizowane w oparciu o szczegółowe dyspozycje dedykowane poszczególnym grupom rozmówców. Średni czas trwania wywiadu wynosił 60 minut, choć zdarzały się także rozmowy które trwały 90 minut. Badani byli każdorazowo proszeni o zgodę do nagrywania rozmowy oraz zapewnieni, że rozmowa ma charakter anonimowy, a jej treść będzie wykorzystywana jedynie na potrzeby projektu i prezentowana w sposób uniemożliwiający identyfikację rozmówcy. W przypadku braku zgody na nagrywanie, badacze sporządzali szczegółowe notatki z przebiegu spotkania. Ze względu na wysoki poziom emocji i kontrowersji wokół tematyki przyjęcia przez Polskę uchodźców, zapewnienie anonimowości miało szczególne znaczenie dla stworzenia rozmówcom możliwie komfortowych warunków do dzielenia się swoimi przemyśleniami, pomysłami i obawami związanymi z tym procesem. Upubliczniony został jedynie niniejszy raport końcowy, gdzie przyjęto sposób prezentacji danych zapewniający anonimowość rozmówców. W większości przypadków cytaty i opinie zostały przytoczone z zaznaczeniem statusu gminy – gminy wielkomiejskie, miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie – oraz kategorii rozmówcy, tzn. władze lokalne, OPS (ośrodki pomocy społecznej), UP (urzędy pracy) oraz NGO (organizacje rządowe i liderzy lokalni). Poszczególnym gminom zostały również nadane numery, co pozwala śledzić wypowiedzi przedstawicieli danej gminy bez możliwości jej identyfikacji. Przykładowo, oznaczenie „miejska/1/OPS” identyfikuje wywiad przeprowadzony z ośrodkiem pomocy społecznej w gminie miejskiej określonej numerem jeden. Obrana strategia prezentacji danych miała uzasadnienie empiryczne w związku z zaobserwowanymi podobieństwami między gminami o podobnej wielkości i statusie oraz zamiarem oddania różnorodności głosów badanych w ramach poszczególnych gmin. Wypowiedzi potencjalnie kontrowersyjne, podane badaczowi w zaufaniu lub mogące zaszkodzić osobom badanym, zostały przedstawione bez wzmianki o numerze i/lub kategorii gminy. Tylko powszechnie dostępne informacje – w tym o istniejących rozwiązaniach, systemach czy grupach wsparcia dla cudzoziemców – zostały przytoczone ze wskazaniem konkretnych gmin, których dotyczą. Szczegółowe zestawienie przeprowadzonych wywiadów znajduje się w Aneksie.

Charakterystyka gmin objętych badaniem¹⁶

Mapa 1. Gminy objęte badaniem:

1. Olsztynek, 2. Słupsk, 3. Gdynia, 4. Gniewino, 5. Janikowo, 6. Świecie, 7. Wrocław, 8. Lublin, 9. Kostrzyn nad Odrą, 10. Szczecin, 11. Karlino, 12. Piła, 13. Tarnowo Podgórne, 14. Wadowice, 15. Słopnice, 16. Chorzów, 17. Racibórz, 18. Namysłów, 19. Łódź, 20. Aleksandrów Łódzki, 21. Ciechanów, 22. Warszawa

¹⁶ Dane dotyczące liczby mieszkańców poszczególnych gmin pochodzą ze Statystycznego Vademecum Samorządowca sporządzanego przez Główny Urząd Statystyczny. Są one dostępne na stronie: <<http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/statystyczne-vademecum-samorzadowca/>> (dostęp: 31.03.2016).

12 CHARAKTERYSTYKA GMIN OBJĘTYCH BADANIEM

Olsztynek to gmina miejsko-wiejska w powiecie olsztyńskim w województwie warmińsko-mazurskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 14007 osób. Jest to niedużej wielkości gmina o profilu turystycznym, która jako jedyna w województwie warmińsko-mazurskim wyraziła wstępną deklarację możliwości przyjęcia uchodźców.

Słupsk to położona nad Morzem Bałtyckim gmina miejska (na prawach powiatu) w województwie pomorskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 93206 osób. Prezydent miasta, pan Robert Biedroń, jest osobą bardzo medialną, co przekłada się na potencjał gminy w zakresie promowania rozwiązań, które są później wykorzystywane przez inne samorządy (np. NIE dla cyrków ze zwierzętami w mieście).

Gdynia to gmina miejska na prawach powiatu, leżąca w województwie pomorskim i będąca częścią trójmiejskiej aglomeracji. W 2014 roku zamieszkiwało ją 247820 osób. Podobnie jak Gdańsk i Sopot, władze gminy wyraziły możliwość przyjęcia uchodźców, podjęły już także kompleksowe działania przygotowawcze. Gmina charakteryzuje się dobrą współpracą instytucji samorządowych i organizacji pozarządowych.

Gniewino to gmina wiejska w powiecie wejherowskim w województwie pomorskim. W 2014 roku zamieszkiwały ją 7384 osoby. Nieduża, ale przyjazna inwestorom i dobrze ekonomicznie prosperująca gmina, która jako jedna z pierwszych zadeklarowała możliwość przyjęcia uchodźców. Gminę zamieszkują cudzoziemcy zatrudnieni na terenie Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, pochodzących głównie z Mołdawii i Ukrainy.

Janikowo to gmina miejsko-wiejska w powiecie inowrocławskim w województwie kujawsko-pomorskim, oddalona o kilkanaście kilometrów od Inowrocławia. W 2014 roku zamieszkiwało ją 13498 osób. W geście wdzięczności za wcześniejsze wsparcie Arabii Saudyjskiej w opłaceniu rozdzielania bliźniaczek syjamskich z Janikowa oraz sfinansowanie budowy Centrum Promocji Dialogu, władze gminy wyraziły gotowość na przyjęcie uchodźców.

Świecie to gmina miejsko-wiejska w powiecie świeckim w województwie kujawsko-pomorskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 34328 osób. Średniej wielkości gmina o dobrej sytuacji ekonomicznej, położona w niedużej odległości od Grudziądza, w pobliżu którego działa ośrodek dla uchodźców.

Wrocław to gmina miejska na prawach powiatu w województwie dolnośląskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 634487 osób. Czwarte pod względem liczby ludności miasto w Polsce, gdzie prężnie rozwija się sektor

biznesu, w tym zwłaszcza usług związanych z nowymi technologiami, a bezrobocie utrzymuje się na poziomie kilku procent. Miasto zamieszkuje wielu cudzoziemców, którzy przyjeżdżają na studia i do pracy w międzynarodowych przedsiębiorstwach. W związku z kryzysem migracyjnym powołano międzysektorowy Zespół ds. Migracji, działa tu także Koalicja Wrocław Wita Uchodźców. Wrocław znajduje się wysoko w rankingach jakości życia i promuje się jako „miasto spotkań” przedstawicieli różnych kultur.

Lublin to gmina miejska na prawach powiatu w województwie lubelskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 341722 osób. Gmina posiada duże doświadczenie w zakresie pracy z cudzoziemcami, uchodźcami i repatriantami. Ośrodek dla cudzoziemców działający na terenie gminy w latach 1994-2015 oraz proces ubiegania się o status Europejskiej Stolicy Kultury w 2008 roku przyczyniły się do wypracowania lokalnej polityki integracji cudzoziemców. Od 2012 działa tu Grupa Wsparcia Integracji skupiająca instytucje i organizacje zaangażowane w pomoc cudzoziemcom w mieście.

Kostrzyn nad Odrą to gmina miejska w powiecie gorzowskim w województwie lubuskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 18155 osób. Kostrzyn jest miastem granicznym o charakterze przemysłowym, niskiej stopie bezrobocia i dobrej sytuacji ekonomicznej; na terenie Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej funkcjonuje wiele firm reprezentujących różnorodne branże. Kostrzyn zamieszkuje wielu cudzoziemców, a gmina zaangażowana jest w różne formy wymiany i współpracy, głównie z partnerami z innych krajów UE.

Szczecin to znajdująca się w województwie zachodniopomorskim gmina miejska na prawach powiatu, którą w 2014 roku zamieszkiwało 407180 osób. Miasto jest stosunkowo zróżnicowane etnicznie, posiada bogatą historię migracji, a większość ludności jest napływowa. Szczecin położony jest niedaleko granicy z Niemcami – krajem docelowym dla większości uchodźców – a istniejące formy współpracy pozawalają władzom gminy liczyć na wsparcie merytoryczne partnerów niemieckich w zakresie integracji cudzoziemców.

Karlino to gmina miejsko-wiejska w powiecie białogardzkim w województwie zachodniopomorskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 9316 osób. Gmina o charakterze napływowym, nagradzana za jakość samorządu i administracji, a także przyjazność inwestorom (tytuł „Perła samorządu” oraz „Gmina fair play” przyznawany przez Krajową Izbę Gospodarczą).

14 CHARAKTERYSTYKA GMIN OBJĘTYCH BADANIEM

Piła to gmina miejska w powiecie pilskim w województwie wielkopolskim, którą w 2014 roku zamieszkiwało 74333 osób. Gmina jest jednym z czterech głównych ośrodków gospodarczych wielkopolski, zamieszkuje ją wielu cudzoziemców, a bezrobocie utrzymuje się na poziomie kilku procent. Władze miasta uzasadniały deklarację o możliwości przyjęcia uchodźców przez odwołanie do historii migracyjnej miasta i jego napływowego charakteru.

Tarnowo Podgórne to gmina wiejska w powiecie poznańskim w województwie wielkopolskim, którą w 2014 roku zamieszkiwało 23985 osób. Jedna z najbogatszych gmin w województwie wielkopolskim. Wyróżnia się wysokim potencjałem ekonomicznym (obecność zarówno wielkiego przemysłu jak mniejszych przedsiębiorstw z różnych branż), a także stanowi największy rynek pracy w otoczeniu Poznania.

Wadowice to gmina miejsko-wiejska w powiecie wadowickim w województwie małopolskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 38172 osób. Gmina posiada bogate doświadczenie w prowadzeniu programów integracji mniejszości romskiej. Władze gminy zadeklarowały możliwość przyjęcia uchodźców odwołując się do chrześcijańskich wartości i dziedzictwa Jana Pawła II.

Słupnice to gmina wiejska w powiecie limanowskim w województwie małopolskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 6514 osób. Nieduża gmina, oddalona od większych ośrodków miejskich, o bogatej historii emigracji i trudnej sytuacji ekonomicznej.

Chorzów to gmina miejska na prawach powiatu, położona w województwie śląskim, w centrum Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. W 2014 roku zamieszkiwało ją 110337 osób. Najstarsza pod względem demograficznym gmina w województwie śląskim, co prowadzi do pogarszającej się sytuacji ekonomicznej. W 2015 roku miasto przyjęło dwie rodziny uchodźców syryjskich sprowadzonych przez Fundację Estera, a władze zadeklarowały możliwość przyjęcia kolejnych dwóch rodzin.

Racibórz to gmina miejska w powiecie raciborskim w województwie śląskim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 55710 osób. Średniej wielkości miasto leżące w obrębie Euroregionu Silesia, blisko granicy z Czechami. Gmina o charakterze napływowym, o bogatej historii migracji i prężnie działającej mniejszości niemieckiej.

Namysłów to gmina miejsko-wiejska w powiecie namysłowskim w województwie opolskim, położona w pobliżu dużych miast takich jak Wrocław, Opole i Katowice. W 2014 roku zamieszkiwało ją 25772 osób.

Jedna z dwóch gmin w województwie opolskim, która zadeklarowała możliwość przyjęcia uchodźców syryjskich i podjęła inicjatywy mające podnieść świadomość społeczności lokalnej w tym zakresie (np. Dzień Solidarności z Uchodźcami).

Łódź to gmina miejska na prawach powiatu w województwie łódzkim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 706004 osób. Trzecie największe miasto w Polsce, w którym mieszka wielu cudzoziemców, m.in. ze względu na bogatą ofertę akademicką i funkcjonujące od 1952 roku Studium Języka Polskiego jako Obcego. Instytucje administracji lokalnej posiadają doświadczeń w pracy z cudzoziemcami, w tym z uchodźcami z krajów pozaeuropejskich.

Aleksandrów Łódzki to gmina miejsko-wiejska w powiecie zgierskim w województwie łódzkim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 30285 osób. Jest to nieduży ośrodek miejski położony niedaleko aglomeracji łódzkiej ośrodka dla cudzoziemców w Grotnikach. Gmina nie ma doświadczenia w integracji cudzoziemców, w tym uchodźców.

Ciechanów to gmina wiejska w powiecie ciechanowskim w województwie mazowieckim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 6941 osób. Władze gminy zadeklarowały możliwość przyjęcia uchodźców, pomimo zdecydowanie negatywnego stanowiska w tej sprawie, zajętego przez władze miasta Ciechanów.

Miasto stołeczne Warszawa to gmina miejska na prawach powiatu w województwie mazowieckim. W 2014 roku zamieszkiwało ją 1735442 osób. Według najnowszych deklaracji przedstawicieli władz miasta, Warszawa przyjmie 250 osób w 2016 i 250 osób w 2017 roku¹⁷. Miasto ma duże doświadczenie w przyjmowaniu i integracji uchodźców, na jego terenie działa wiele organizacji i instytucji wyspecjalizowanych w niesieniu im wsparcia. W odpowiedzi na planowane przyjęcie uchodźców z Bliskiego Wschodu, pod koniec listopada 2015 roku władze gminy powołały Zespół ds. Koordynacji Działań na rzecz Uchodźców w Warszawie.

---

¹⁷ Wypowiedź przedstawiciela władz miasta podczas roboczej konferencji dotyczącej przygotowania Warszawskiego Programu Recepty i Integracji Uchodźców z dnia 3 marca 2016 roku, źródło: notatki własne z konferencji.

Działania przygotowawcze i organizacja pomocy

Działania przygotowawcze¹⁸

Badaniem zostały objęte gminy, które wyraziły wstępną możliwość przyjęcia na swój teren uchodźców z Bliskiego Wschodu w ramach planowanych programów przesiedleń i relokacji, w formie pozytywnej odpowiedzi na ankietę Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej - przeprowadzonej przez wojewodów na przełomie września i października 2015 roku - lub w formie medialnych deklaracji. Tu warto podkreślić, że wielu włodarzy rozumiało ankietę MPiPS jako pierwszy etap przygotowań rządu polskiego do realizacji zobowiązań związanych z przyjęciem uchodźców z Bliskiego Wschodu, a nie jako cyklicznie powtarzane przez to ministerstwo standardowe badanie możliwości gmin do zapewnienia mieszkań osobom objętym ochroną międzynarodową. Istotnym jest także fakt, że wyniki ankiety zostały upublicznione przez media, a nie z inicjatywy ministerstwa czy poszczególnych wojewodów.

W momencie przeprowadzania badania (luty 2016), tylko jedna z dobranych gmin wiejskich nie planowała wziąć udziału w przyjmowaniu uchodźców, pozostałe utrzymały swoje deklaracje, często pomimo bardzo negatywnej reakcji mieszkańców. Wszystkie deklaracje dotyczyły przyjęcia kilku rodzin, przy czym wielkość i status gminy nie przekładały się na gotowość przyjęcia większej liczby osób. Oznacza to, że deklaracje gmin miejskich takich jak Gdynia (kilka rodzin), Słupsk (jedna rodzina)¹⁹, Chorzów (jedna rodzina)²⁰, nie różniły się od możliwości zgłoszonych przez gminy miejsko-wiejskie, np. Świecie (dwie rodziny)²¹, Wadowice (jedna rodzina)²²

---

¹⁸ Niniejszy podrozdział stanowi omówienie działań przygotowawczych i potrzeb na poziomie gminnym, szczegółowe omówienie potrzeb i działań w ramach poszczególnych zadań i instytucji, np. edukacja czy zatrudnienie, znajduje się w rozdziałach im dedykowanych.

¹⁹ *Pomorskie: Przyjmą uchodźców. Najchętniej rodziny*, 03.11.2015, <<http://fakty.interia.pl/raporty/raport-imigranci-z-afryki/informacje/news-pomorskie-przyjma-uchodzcow-najchetniej-rodziny,nld,1915466>> (dostęp: 31.03.2016).

²⁰ P. Kurzelewska, *Siedem miast na Śląsku chce przyjąć uchodźców. Gdzie trafią uchodźcy na Śląsku i w Zagłębiu*, 22.10.2015, <<http://www.tvn.pl/informacje/siedem-miast-na-slasku-chce-przyjac-uchodzcow-gdzie-trafia-uchodzcy-na-slasku-i-w-zaglebiu-uchodzcy-na-slasku-lista-miast>> (dostęp: 31.03.2016).

²¹ *Czy imigranci zamieszkają wśród nas?* 02.11.2015, <http://www.swiecie24.pl/Czy_imigranci_zamieszkaja_wsród_nas?,12994.html> (dostęp: 31.03.2016).

²² *Wojewodowie pytają samorządy o gotowość przyjęcia uchodźców*, 23.09.2015, <<http://fakty.interia.pl/raporty/raport-imigranci-z-afryki/informacje/news-wojewodowie-pytaja-samorzady-o-gotowosc-przyjecia-uchodzcow,nld,1891792>> (dostęp: 31.03.2016).

i Janikowo (jedna rodzina)²³, czy gminy wiejskie spośród których przykładowo liczące siedem tysięcy mieszkańców Gniewino jest skłonne przyjąć kilkanaście osób (2-3 rodziny)²⁴. Skala deklaracji nie jest znana w przypadku gmin zrzeszonych w Unii Metropolii Polskich – spośród badanych gmin są to Łódź, Wrocław, Szczecin i Lublin – które w oficjalnie wydanym oświadczeniu informują, że „są gotowe rozważyć uczestnictwo w realizacji programów relokacji i przesiedleń uchodźców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jednak po przedstawieniu przez Radę Ministrów zasad realizacji i trybu finansowania przedmiotowego zadania”²⁵. Wyjątek stanowi miasto stołeczne Warszawa: przedstawiciele Urzędu Miasta podczas Roboczej Międzysektorowej Konferencji w Centrum Wielokulturowym w dniu 3 marca 2016 roku podawali, że miasto przyjmie 250 osób w 2016 roku i 250 osób w 2017 roku²⁶. Należy pamiętać, że przedstawione deklaracje mają charakter wstępny i nie są wiążące. Z punktu widzenia tego badania są jednak bardzo istotne, ponieważ informują o zakładanej przez rozmówców możliwej skali zjawiska przyjmowania przez ich gminy uchodźców z Bliskiego Wschodu, związanych z tym procesem przygotowań, potrzeb i obaw.

W większości z badanych gmin konkretna deklaracja dotycząca możliwej do przyjęcia liczby osób była uzależniona od możliwości zapewnienia miejsca zamieszkania, w żadnej nie została przeprowadzona szczegółowa analiza kosztów związanych z przyjęciem określonej liczby uchodźców. W większości przedstawiciele władz lokalnych uzasadniali swoją decyzję poprzez odwołanie się do pobudek humanitarnych, wartości chrześcijańskich czy konieczność pomocy osobom w potrzebie; część wskazywała także na zobowiązania wynikające z solidarności europejskiej czy na doświadczenia historyczne Polski. Zdaniem większości badanych religia wyznawana przez uchodźców nie powinna mieć wpływu na proces ich przyjmowania, choć niektórzy dzielili się obawami dotyczącymi integracji muzułmanów i wyrażali przekonanie, że ten proces przebiegałby łatwiej w przypadku chrześcijan²⁷.

We wszystkich badanych gminach rozmówcy wskazywali na konieczność otrzymania od rządu kompleksowych informacji dotyczących

²³ D. Nawrocki, *Imigranci trafią do gminy Inowrocław i Janikowa. Gniewkowo chce pomóc Polakom*, 12.10.2015, <<http://www.pomorska.pl/wiadomosci/inowroclaw/art/8988706,uchodzczy-trafia-do-gminy-inowroclaw-i-janikowa-gniewkowo-chce-pomoc-polakom,id,t.html>> (dostęp: 31.03.2016).

²⁴ *Pomorskie: Przyjmą uchodźców...*, dz. cyt.

²⁵ Pełna wersja oświadczenia Unii Metropolii Polskich: <<http://www.metropolie.pl/wp-content/uploads/2015/10/Stanowisko-UMP-w-sprawie-uchodzcow.pdf>> (dostęp: 31.03.2016).

²⁶ Źródło: notatki własne z konferencji.

²⁷ Rada Miasta Chorzów przyjęła 28 maja 2015 uchwałę dotyczącą przyjęcia przesładowanych chrześcijan z Syrii: <http://www.bip.chorzow.eu/add_www/file/uchwala_140.pdf> (dostęp: 31.03.2016).

zasad przyjmowania uchodźców przez gminy w aspekcie proceduralno-finansowym, jak i szczegółów dotyczących przewidywanych terminów i liczby przyjeżdżających osób. Władze gmin podkreślały, że od czasu ankiety ministerialnej nikt się z nimi nie kontaktował i nie konsultował, nie otrzymali żadnych dodatkowych informacji i wytycznych:

” *Nie było konsultacji. Cokolwiek myślimy co będzie nas czekało to raczej efekt naszej dedukcji i wcześniejszych doświadczeń z repatriantami niż jakaś pomoc czy wsparcie administracji rządowej. (miejska/władze)*

Rozmówcy wskazywali, że brak informacji i spójnego przekazu ze strony obecnych władz centralnych dotyczącego stanowiska Polski w sprawie przyjmowania uchodźców, uniemożliwia prowadzenie odpowiednich przygotowań („trudno budować strukturę, jak nie wiemy praktycznie nic” – wielkomiejska/6/władze) i znacznie utrudnia dialog ze społecznością lokalną. W sytuacji braku oficjalnych informacji, duży wpływ na opinię publiczną mają spekulacje medialne, których często sensacyjny charakter podsyca społeczny niepokój i kontrowersje wokół tematu przyjmowania uchodźców. Jak podkreślił to jeden z badanych, stawia to w trudnej sytuacji władze lokalne, które obawiając się utraty poparcia i zaufania mieszkańców mogą pod presją wycofać się ze wcześniejszych zobowiązań („nikt nie będzie ginął za uchodźców” miejsko-wiejska/władze). Niektórzy wóldarze wskazywali także na potrzebę dialogu ze stroną rządową w sprawie przyjmowania uchodźców, informacji „czego oczekują od nas, a my byśmy chcieli przekazać, czego oczekujemy od nich” (miejsko-wiejska/3/władze). Dla odpowiedniego przygotowania właściwych instytucji konieczna jest zwłaszcza informacja dotycząca skali przyjazdów:

” *Tylko pytanie na jakich zasadach, o jakiej skali mówimy, bo jeżeli mówimy o skali jednego, dwóch uchodźców, to nie będziemy powoływać komórki i przygotowywać, no nie wiem, tłumaczenia wywiadów albo jeszcze czegoś takiego. Ale jeżeli mówimy o jakiejś dużej skali, to w ogóle wymiar przygotowania się zmienia. Więc w ogóle żeby móc podjąć jakiejś rozmowy na temat przygotowania czegokolwiek i w jakikolwiek sposób, my musimy też wiedzieć, na co mamy się przygotować. (wielkomiejska/2/OPS)*

W pięciu badanych gminach władze uzależniają podjęcie działań przygotowawczych dedykowanych przyjęciu uchodźców z Bliskiego Wschodu od otrzymania informacji od rządu. W kolejnych siedmiu pewne działania zostały już podjęte, jednak ich kontynuacja jest przez władze również uzależniana od poznania szczegółów dotyczących całego procesu. W czterech innych przypadkach samorządy i podległe im instytucje – w ocenie władz – nie wymagają specjalnych przygotowań ze względu na zakładaną niewielką skalę zjawiska. W pozostałych trzech gminach działania przygotowawcze nie zostały podjęte z innych powodów: w jednej ze względu na brak zgody na przyjęcie uchodźców, w drugiej na przekonanie, że odpowiedzialność za przygotowanie całego procesu leży po stronie PCPR, w trzeciej ze względu na w dużej mierze hipotetyczny charakter deklaracji i brak wiedzy na temat rodzaju przygotowań jakie należałoby podjąć. Z zebranych danych wynika, że głównym deklarowanym powodem braku, lub ograniczonego charakteru, działań przygotowawczych jest brak informacji od strony rządowej. Z wypowiedzi rozmówców i obserwacji badaczy wynika, że szczególnie w przypadku gmin miejsko-wiejskich i wiejskich (ale także niektórych miejskich) perspektywa przyjazdu uchodźców do gminy ma w dużej mierze charakter odległy i hipotetyczny, i z tego względu - wobec braku informacji - gminy nie są skłonne by inwestować czas i środki w działania przygotowawcze:

” *Nie ma się co zastanawiać dopóki nic nie wiadomo. Jak poznamy szczegóły, to podejmiemy działania i poradzimy sobie. (miejsko-wiejska/4/władze)*

Należy przy tym zaznaczyć, że spośród dwudziestu dwóch badanych gmin tylko siedem posiada doświadczenie w przyjmowaniu uchodźców (wszystkie gminy wielkomiejskie oraz Chorzów), dla pozostałych ta sytuacja jest zupełnie nowa. Dla wielu jedynym porównywalnym doświadczeniem było przyjęcie repatriantów (17 z 22 gmin na doświadczenie w tym zakresie), często pojedynczych rodzin, a w kwestii integracji osób z innej kultury – praca z przedstawicielami mniejszości romskiej. Z tego względu władzom lokalnym, podległym im instytucjom czy lokalnym organizacjom pozarządowym, może brakować wiedzy w zakresie możliwych i wskazanych działań przygotowawczych, zatem uzasadnionym jest założenie, że mogą potrzebować wsparcia w tym zakresie.

W reakcji na kryzys migracyjny i deklarację polskiego rządu dotyczącą przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu, w trzech badanych gminach – Warszawie, Wrocławiu i Słupsku – zostały powołane międzysektorowe zespoły dedykowane przygotowaniom do procesu przyjęcia uchodźców, których celem jest koordynacja działań między różnego rodzaju instytucjami i organizacjami działającymi na terenie gminy (zespoły te skupiają m.in. urzędników różnych instytucji zajmujących się kontaktami z cudzoziemcami, przedstawiciele organizacji pozarządowych, środowiska naukowego, czy też jak w przypadku Wrocławia i Gdyni – dużych firm międzynarodowych)²⁸. Warto jednak zaznaczyć, że ze względu na niewielki staż ww. podmiotów trudno ocenić efektywność podejmowanych działań. Jedynie w Lublinie – w ocenie rozmówcy ze względu na istniejący w mieście w latach 1994-2015 ośrodek dla cudzoziemców – już od 2012 działa Grupa Wsparcia Integracji skupiająca przedstawicieli Urzędu Miasta, MOPR, wojewódzkiej komendy policji oraz organizacji pozarządowych, w tym o profilu religijnym (Caritas Archidiecezji Lubelskiej, ukraińskie organizacje skupione wokół kościołów wschodnich), która w ramach comiesięcznych spotkań wypracowuje model współpracy pomiędzy podmiotami działającymi w zakresie pomocy cudzoziemcom, także uchodźcom, przebywającym na terenie gminy. W pozostałych gminach podejście do pomysłu powołania tego rodzaju zespołu czy grupy wsparcia było zróżnicowane. Niektórzy przedstawiciele władz wyrazili gotowość powołania tego rodzaju zespołu w sytuacji otrzymania informacji o przyjeździe uchodźców:

” *Jeśli już będzie informacja, że oni [uchodźcy – DWK] będą, to musimy się spotkać i każda jednostka musi podjąć zobowiązanie co kto robi, taki międzysektorowy zespół do spraw uchodźców. (wiejska/4/OPS)*

Inni rozmówcy byli zdania, że nie ma potrzeby tworzenia osobnego ciała, a przy niewielkiej liczbie przyjeżdżających uchodźców wystarczająca będzie ścisła współpraca między zaangażowanymi instytucjami oraz spotkania o charakterze roboczym i nieformalnym²⁹. W sytuacji braku informacji dotyczących procesu przyjmowania uchodźców oraz braku doświadczenia w przyjmowaniu uchodźców, w większości badanych gmin

---

²⁸ Przykładowo, w Warszawie w skład Zespół ds. Koordynacji Działań na rzecz Uchodźców, wchodzi przedstawiciele różnych instytucji i jednostek miejskich oraz Komisji Dialogu ds. Cudzoziemców i Komisji Dialogu Społecznego ds. Równego Traktowania.

²⁹ Tego rodzaju rozwiązanie było preferowane w jednej gminie wielkomiejskiej, jednej miejskiej i jednej wiejskiej.

rozmówcom ciężko było jednoznacznie ocenić stopień przygotowania swoich samorządów. W przypadku gmin w których takie oceny zostały sformułowane (połowa przypadków), zaobserwowano prawidłowość, że krytyczną ocenę stopnia przygotowania gminy wyrażały organizacje pozarządowe oraz liderzy lokalni³⁰, a bardziej pozytywną ocenę własnych możliwości prezentowały władze samorządowe.

We Wrocławiu funkcjonuje Międzysektorowy Zespół ds. Migracji, który został powołany przez Dyrektora Spraw Społecznych Urzędu Miasta w połowie lipca 2015 roku. Pierwsze spotkanie zespołu odbyło się 9 października 2015 roku. W skład zespołu wchodzi instytucje działające na obszarze gminy, zaangażowane w pracę z cudzoziemcami (m.in. Wrocławskie Centrum Rozwoju Społecznego, Zespół ds. Osób Bezdomnych i Uchodźców oraz Ośrodek Wsparcia działające w ramach Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, a także przedstawiciele Staży Miejskiej i Straży Granicznej), organizacje pozarządowe (m.in. Koalicja Wrocław Wita Uchodźców, Stowarzyszenie Nomada, Muzułmańskie Centrum Kulturalno-Oświatowe, Fundacja Ukraina, Fundacja Anioły Migrantów i wiele innych), a także przedstawiciele sektora prywatnego (w spotkaniach aktywnie biorą udział przedstawiciele firmy Google). Funkcjonowanie zespołu ma z jednej strony ułatwić wymianę informacji, identyfikację potrzeb i zasobów wszystkich podmiotów, a także pozwolić na wypracowanie modelu pracy z cudzoziemcami zamieszkującymi Wrocław w sferze integracji, aktywizacji, edukacji i innych usług społecznych.

Z przeprowadzonego badania wynika, że istotnym źródłem wsparcia dla gmin mogą być gminy partnerskie z krajów Europy Zachodniej – zwłaszcza z Niemiec, Skandynawii czy Szwajcarii – które mają duże doświadczenie w zakresie przyjmowania i integracji uchodźców. Siedem z badanych gmin wyraziło przekonanie o możliwości i chęci uzyskania

---

³⁰ W żadnym z badanych przypadków badani reprezentujący trzeci sektor nie ocenili pozytywnie stopnia przygotowania gminy do przyjęcia uchodźców.

wsparcia merytorycznego od gmin partnerskich, a w przypadku niektórych samorządów współpraca w tym zakresie została już nawiązana. Przykładowo, pracownicy MOPS w Gdyni odbyli szereg wizyt studyjnych w Szwecji w ramach działań Związku Państw Bałtyckich, dzięki którym mogli między innymi bezpośrednio obserwować rozwiązania stosowane przez partnerów w zakresie integracji cudzoziemców. Wsparcie gmin partnerskich może być szczególnie ważne dla mniejszych gmin, nieposiadających doświadczenia w przyjmowaniu uchodźców, dlatego dobrym rozwiązaniem, mającym na celu zacieśnienie tego rodzaju współpracy mogłoby być np. promowanie (również w formie zewnętrznego wsparcia finansowego) organizacji tego typu wizyt studyjnych dla przedstawicieli różnych instytucji gmin, które zadeklarowały możliwość przyjęcia uchodźców.

Do najczęściej wymienianych obaw i trudności związanych z przyjęciem uchodźców należały niechęć społeczności lokalnych, bariery językowe i kulturowe, brak przygotowania do pracy z osobami z Bliskiego Wschodu oraz problemy finansowe. Zdecydowana większość rozmówców reprezentujących władze lokalne, urzędy pracy i ośrodki pomocy społecznej wyrażała zainteresowanie udziałem w szkoleniach dotyczących sytuacji formalno-prawnej uchodźców i specyfiki pracy z osobami z innego kręgu kulturowego. Respondenci deklarowali również chęć do spotkań z organizacjami lub osobami będącymi w stanie udzielić praktycznych wskazówek dotyczących pracy z uchodźcami oraz do wzięcia udziału w warsztatach przybliżających kulturę arabską:

” Zdamę sobie sprawę, że mogą być problemy językowe, trudne będzie zrozumienie kultury, religii. Może takie międzykulturowe szkolenia byłyby potrzebne bo oni mają inną religię, kulturę – to są najistotniejsze rzeczy. (wiejska/4/OPS)

Należy zaznaczyć, że w niektórych gminach tego rodzaju szkolenia były już prowadzone, w innych ich realizacja jest planowana, jednak zapotrzebowanie nadal jest bardzo duże. W roli organizatorów tego rodzaju szkoleń większość rozmówców widziała wyspecjalizowane w danej tematyce organizacje pozarządowe. Tylko w nielicznych gminach, władze samorządowe nie widziały potrzeby szkolenia urzędników w tym zakresie, głównie ze względu na niewielką liczbę osób przyjeżdżających. Zwłaszcza w mniejszych gminach oddalonych od większych ośrodków, rozmówcy wyrażali obawy dotyczące możliwości znalezienia tłumacza z języka arabskiego, choć ten problem zauważany był także w większych ośrodkach. Zapewnienie systemowego wsparcia w tym zakresie – np. w formie

regionalnych baz tłumaczy czy wolontariuszy posługujących się językiem arabskim – stanowiłoby istotne wsparcie dla gmin. W związku z brakiem szczegółowej wiedzy dotyczącej formalno-prawnych aspektów przyjmowania uchodźców oraz przysługującego im wsparcia, oraz praktycznych aspektów tego procesu, wskazane byłoby opracowanie kompleksowego informatora dla gmin, „życie prawne osoby, która przyjeżdża do gminy x” – jak to obrazowo określiła jedna z rozmówczyń z gminy wielkomiejskiej³¹.

W dniach 3-4 marca 2016 roku w warszawskim Centrum Wielokulturowym³² odbyła się międzysektorowa robocza konferencja stawiająca sobie za cel wypracowanie założeń Warszawskiego Programu Recepty oraz Integracji Uchodźców. Konferencję współorganizowały Centrum Komunikacji Społecznej, Biuro Pomocy i Projektów Społecznych Urzędu m. st. Warszawy, Komisja Dialogu Społecznego ds. Cudzoziemców³³ oraz Centrum Wielokulturowe w Warszawie. Prawie osiemdziesięciu przedstawicieli różnych instytucji i organizacji pracowało w siedmiu grupach roboczych: świadomość społeczna dotycząca uchodźców, edukacja, mieszkalnictwo, pomoc podstawowa dla uchodźców, uchodźcy na rynku pracy, aktywizacja uchodźców (aktywność obywatelska, kulturalna), zmiany systemowe. Każda z grup była moderowana przez dwie osoby – najczęściej jedna reprezentowała podmiot w strukturze Urzędu Miasta, a druga organizację pozarządową. Prace odbywały się na zasadach równości i dialogu przedstawicieli różnych podmiotów, dzięki czemu wiele kwestii było dyskutowanych z uwzględnieniem wielości perspektyw, podejść i sposobów rozwiązania ewentualnych problemów, jak stwierdziła jedna z moderatorek (przedstawicielka UM), kierując swe słowa do uczestników swojej grupy: „zbyt duże macie doświadczenie, byśmy my uważali, że pozjadaliśmy wszystkie rozumy” (notatki z konferencji, 04.03.2016).

³¹ Szczegółowe rekomendacje dotyczące informatora znajdują się w części „Rekomendacje”.

³² Centrum Wielokulturowe prowadzone jest przez Fundację na rzecz Centrum Wielokulturowego w Warszawie, którą tworzy koalicja 17 organizacji pozarządowych działających na rzecz cudzoziemców: www.cw.org.pl.

³³ Komisja Dialogu Społecznego ds. Cudzoziemców jest platformą współpracy między 31 organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz cudzoziemców w Warszawie i Urzędem Miasta: <http://ngo.um.warszawa.pl/komisje/komisja-dialogu-spo-ecznego-ds-cudzoziemc-w> (dostęp: 31.03.2016).

Oczekiwania wobec strony rządowej

Poza opisaną powyżej potrzebą kompleksowej informacji dotyczącej realizacji zadania przyjmowania uchodźców, rozmówcy formułowali także innego rodzaju oczekiwania wobec strony rządowej. Jedynie dwie z badanych gmin wprost określiły swoje zasoby jako wystarczające do przyjęcia zadeklarowanej liczby uchodźców i nie oczekują w tym względzie pomocy od władz centralnych (jedna gmina wielkomiejska, jedna miejska). Zdecydowana większość pozostałych gmin wyraziła oczekiwanie odnośnie wsparcia finansowego od administracji centralnej, lub ze środków europejskich, przy czym w tym względzie nie zaobserwowano różnic w stosunku do rozmiaru i statusu gminy, a raczej w kwestii skali oczekiwań – od partycypacji w kosztach po całkowite finansowanie procesu. Dla niektórych gmin kompleksowe wsparcie finansowe ze strony rządu stanowi warunek do przystąpienia do programu przyjmowania uchodźców. W rozumieniu wielu przedstawicieli władz lokalnych, do ich obowiązków należeć będzie zapewnienie mieszkania i pomoc w organizacji życia uchodźców w gminie, jednak dodatkowe koszty – zarówno w formie środków dedykowanych na wsparcie bezpośrednie jak i na zatrudnienie dodatkowych pracowników – powinien pokrywać rząd (lub przynajmniej w sposób znaczący w nich partycypować):

” *[Oczekuję] pełnego wsparcia. Dajemy substancję mieszkaniową, ale to mieszkanie trzeba utrzymać, trzeba za to płacić. Te osoby muszą też mieć pieniądze na codzienne rzeczy, proste rzeczy – czy to zrobić zakupy w sklepie, czy kupić coś z odzieży [...] Na pewno jakaś dniówka finansowa musi być wyznaczona [...] Wyobrażam sobie, że rząd da pełne wsparcie. (miejsko-wiejska/7/władze)*

Przedstawiciele samorządów i ośrodków pomocy społecznej zwracali uwagę na konieczność zapewnienia regularnego i adekwatnego finansowania wskazując na brak możliwości pokrycia kosztów przyjęcia i integracji uchodźców z dotychczasowego budżetu. W tym względzie przedstawiciele władz oczekiwali szczegółów dotyczących warunków i zakresu umowy między rządem a gminami w realizacji zadania przyjmowania uchodźców. Jeden z badanych włodarzy wyraził również

obawę czy wsparcie finansowe dla gmin będzie miało charakter długofalowy, a zwłaszcza czy będzie kontynuowane po zakończeniu pierwszego roku pobytu uchodźców w gminie³⁴. Przedstawiciel organizacji pozarządowej z gminy wielkomejskiej, zwrócił także uwagę na konieczność systemowego podejścia do procesu przyjmowania i integracji uchodźców:

„*Dopóki to będą działania inicjowane przez organizacje pozarządowe, to będą to działania prowadzone lokalnie, punktowo i doraźnie, czyli uzależnione od środków zewnętrznych, więc jeśli chcemy, żeby te działania miały charakter trwały i wpisujący się w ogóle w aktywność samorządu, no to one powinny być inicjowane niestety centralnie, czyli na przykład przez wojewodów. (wielkomejska/2/NGO_2)*

Drugim z najczęściej wyrażanych przez badanych oczekiwań wobec strony rządowej było opracowanie kompleksowego programu przyjmowania uchodźców oraz objęcie opieką systemową samorządów i podległych im instytucji, które zgłoszą gotowość do jego realizacji. Zwłaszcza w przypadku gmin które nie posiadają doświadczenia w przyjmowaniu uchodźców, przedstawiciele władz widzieli się raczej w roli organu wdrażającego na poziomie lokalnym odgórnie zaplanowane działania o charakterze systemowym. Obrazowo wyraził to jeden z rozmówców z gminy wiejskiej:

„*[Rząd informuje samorządy – DWK] jest potrzeba przyjęcia tysięcy osób. Termin jest taki i taki, finansowanie takie i takie. Osoby te pochodzą z kraju X. (miejsko-wiejska/4/władze)*

Po otrzymaniu takiej informacji, zgodnie z zamysłem rozmówcy, gmina miałyby kilka miesięcy na przygotowania. W lepszym przygotowaniu się do przyjęcia uchodźców pomogłaby wiedza dotycząca kraju pochodzenia uchodźców, znajomości języków (w tym zwłaszcza angielskiego), struktury rodziny, wykształcenia oraz kwalifikacjach zawodowych, przy czym wskazane byłoby przekazanie tej wiedzy z wyprzedzeniem uwzględniającym wymagania roku budżetowego. Niektóre z gmin wyrażały chęć udziału w procesie wyboru rodzin, które

---

³⁴ Warto tym samym zaznaczyć, że formy wsparcia dedykowane uchodźcom powinny być ukierunkowane na ich stopniowe usamodzielnianie się. Miarą skuteczności i efektywności realizowanych programów integracyjnych jest bowiem to po jakim czasie i w jakim stopniu uchodźcy mogą samodzielnie funkcjonować w danej społeczności, czyli są m.in. samowystarczalni pod względem finansowym.

miałyby do nich trafić, przy czym za główne kryterium podawano dopasowanie kwalifikacji przyjeżdżających do zapotrzebowania lokalnego rynku pracy, a tylko w jednym przypadku preferencje dotyczyły religii uchodźców (chrześcijanie). Przedstawiciele władz lokalnych wyrazili także nadzieję, że w trosce o bezpieczeństwo właściwe instytucje centralne przeprowadzą dokładną kontrolę przyjeżdżających osób zwłaszcza pod kątem zagrożenia terrorystycznego. Jeden z rozmówców z gminy miejsko-wiejskiej nieposiadającej doświadczenia w przyjmowaniu uchodźców wyraził wprost przekonanie, że przed przyjazdem do poszczególnych gmin uchodźcy odbędą kilkumiesięczny kurs języka polskiego oraz szkolenie przygotowujące do samodzielnego życia w Polsce (np. z zakresu podstawowych praw i obowiązków, zasad korzystania ze służby zdrowia, systemu edukacji czy rynku pracy). Na podstawie zebranych danych można z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić, że podobne oczekiwania, zwłaszcza w zakresie podstawowej znajomości języka polskiego, podziela więcej gmin.

Niektórzy z badanych zwracali także uwagę na potrzebę wprowadzenia nowych rozwiązań prawnych, które ułatwiłyby proces udzielania pomocy uchodźcom. Jedna z organizacji pozarządowych specjalizujących się w pomocy cudzoziemcom zwróciła uwagę, że warto byłoby poszerzyć ustawę o nieodpłatnej pomocy prawnej tak by obejmowała ona także cudzoziemców. Inna organizacja wskazała na potrzebę wypracowania mechanizmów pomocy dla osób bez statusu uchodźcy. Uwagi dotyczące potrzebnych zmian w obowiązującym prawie zgłosiły także ośrodki pomocy społecznej, co zostało przedstawione w osobnym dziale dotyczącym pomocy społecznej.

Organizacje pozarządowe, liderzy lokalni i społecznie odpowiedzialny biznes

Jedynie w sześciu z badanych gmin (wszystkie gminy „wielkomiejskie”) działają lokalne organizacje pozarządowe, które specjalizują się w pomocy cudzoziemcom (w tym uchodźcom), szeroko rozumianej integracji oraz działaniach antydyskryminacyjnych. W pozostałych gminach większość z badanych organizacji i liderów lokalnych wyrażała możliwość niesienia

pomocy dla uchodźców w razie zaistnienia takiej potrzeby, pomimo że nie mieści się to bezpośrednio w zakresie ich działalności. Tylko nieliczni respondenci z tej grupy wyrazili brak chęci lub możliwości włączenia się w pomoc. W wielu z badanych gmin - poza gminami wielkomijskimi gdzie działają wyspecjalizowane organizacje pozarządowe, które mają doświadczenie we współpracy z władzami lokalnymi – przedstawiciele samorządów i ośrodków pomocy społecznej nie potrafili wskazać lokalnie działających NGOów, które mogłyby się włączyć w pomoc uchodźcom. Zwłaszcza w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich, przedstawiciele samorządów najczęściej liczyli w tym względzie na współpracę lokalnych parafii i księży, zespołów Caritas, a także w mniejszym stopniu – działających na terenie gminy organizacji kulturalno-oświatowych i sportowych.

Z przeprowadzonego badania wynika, że – z wyjątkiem Centrum Inicjatyw Obywatelskich w Słupsku – działania przygotowawcze w zakresie przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu prowadzą jedynie organizacje wyspecjalizowane w pomocy cudzoziemcom, działające na terenie gmin wielkomijskich. Do podejmowanych działań przygotowawczych należą między innymi: poszukiwanie wolontariuszy posługujących się językiem arabskim, tłumaczenie materiałów na język arabski, tworzenie scenariuszy do zajęć szkolnych oraz aplikowanie o fundusze na szkolenia dla lokalnych urzędników. Przykładowo, Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek z Trójmiasta ogłosiło nabór na mentorów uchodźców i wspólnie z Europejskim Centrum Solidarności przygotowuje ich do pracy z imigrantami w ramach czterech grup mentoringu: bezpośrednia praca z ludźmi, oraz pomoc w takich kwestiach jak, zakwaterowanie, kultura i język polski. W pozostałych gminach większość badanych organizacji pozarządowych widziała swój udział w procesie przyjmowania uchodźców jako reakcję na wyrażone bezpośrednio przez władze gminy zapotrzebowanie na określoną formę pomocy i do czasu otrzymania takiego sygnału nie planowała podejmowania działań przygotowawczych. Potrzeby formułowane przez organizacje pozarządowe i liderów lokalnych dotyczyły przede wszystkim: lepszej współpracy z władzami samorządowymi i koordynacji prowadzonych na rzecz uchodźców działań na poziomie gminy, informacji dotyczącej przyjeżdżających osób i zapotrzebowania na konkretne formy pomocy, informacji dotyczącej możliwych źródeł finansowania oraz uruchomienia dodatkowych funduszy, o które będą mogły aplikować organizacje planujące oferować wsparcie uchodźcom oraz przyjmującym ich samorządom, inicjowania przez władze samorządowe spotkań o charakterze networkingowym dla instytucji, organizacji

i przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, którzy chcieliby włączyć się w pomoc dla uchodźców. Jedynie dwie z badanych organizacji wyraziły potrzebę szkoleń czy wsparcia merytorycznego w zakresie pracy z uchodźcami i ich sytuacji formalno-prawnej.

Badane organizacje pozarządowe, które mają doświadczenie w pracy z uchodźcami, wskazywały na konieczność zapewnienia przez władze państwowe kompleksowego wsparcia dla uchodźców i przyjmujących ich gmin. Wyrażali przy tym obawy, że wobec braku tego rodzaju programu pomoc uchodźcom zostanie „oddelegowana” organizacjom pozarządowym (szczególnie w zakresie nauczania języka polskiego czy wspierania edukacji dzieci uchodźczych – zatrudnianie asystentów międzykulturowych), które nie otrzymają na jej realizację odpowiedniego wsparcia. Może to być szczególnie trudne w przypadku organizacji, które do tej pory nie świadczyły pomocy uchodźcom i nie posiadają doświadczenia czy zasobów w tym zakresie. Dobrze ilustruje to przykład jednej z badanych organizacji, która przyznaje że nie podjęłaby się ponownie zadania opieki nad uchodźcami ze względu na ciężar i ilość obowiązków (trudności wynikające z tłumaczenia dokumentów z języka arabskiego na polski), brak systemowego wsparcia ze strony władz państwowych i lokalnych oraz brak znajomości prawa dotyczącego uchodźców u przedstawicieli urzędów i lokalnej administracji.

Z przeprowadzonego badania wynika, że ważnym partnerem dla władz samorządowych w zakresie pomocy uchodźcom mogą być działające na terenie gminy firmy realizujące założenia społecznie odpowiedzialnego biznesu. W wielu badanych gminach, bez względu na status i rozmiar, władze prowadziły już wstępne rozmowy z firmami mające na celu zabezpieczenie miejsc pracy dla uchodźców. Przykładowo, lider lokalny z gminy miejsko-wiejskiej zwrócił uwagę na społeczną aktywność lokalnych zakładów przemysłowych, które nie ograniczają się do finansowania projektów innych podmiotów, ale często same wychodzą z inicjatywą działań na rzecz lokalnej społeczności. W dwóch badanych gminach wielkomiejskich w działania przygotowawcze na rzecz uchodźców włączyły się działające na terenie gmin korporacje (Google we Wrocławiu oraz Thomson Reuters w Gdyni) proponując między innymi organizację wsparcia w postaci tzw. „hostów”, czyli osób z tego samego kręgu kulturowego, które mogłyby służyć wsparciem dla uchodźców niezależnie od asysty opiekujących się nimi urzędników miejskich. Dotychczasowe doświadczenia gmin pokazują, że warto włączać przedstawicieli lokalnie działającego biznesu w działania przygotowawcze nie tylko w charakterze możliwych sponsorów czy pracodawców, ale także pomysłodawców i realizatorów własnych form wsparcia dla uchodźców.

Pomoc społeczna

Jednym z celów niniejszego projektu było zbadanie instytucji i form pomocy społecznej z których uchodźca będzie mógł skorzystać po zakończeniu Indywidualnego Programu Integracji³⁵ (IPI) lub niezależnie od programu³⁶. Na mocy ustawy o pomocy społecznej, prowadzenie IPI należy do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat i najczęściej realizowane jest przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie. Z tego względu badaniem zostały objęte ośrodki pomocy społecznej, które wykonują zadania własne gminy oraz zadania zlecone gminie przez administrację rządową, czyli w zależności od statusu gminy i lokalnych uwarunkowań mogą to być Gminne lub Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej (GOPSy i MOPSy), lub Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie (MOPRy). W przypadku niektórych z badanych miast, lokalne ośrodki pomocy społecznej realizują zarówno zadania gminy jak i powiatu, przez co do ich kompetencji należy prowadzenie IPI. Taka sytuacja ma miejsce w pięciu z badanych gmin: Łodzi (MOPS), Wrocławiu (MOPS), Lublinie (MOPR), Chorzowie (OPS) i Szczecinie (MOPR). Z tego względu o ile przedmiotem badania były formy pomocy społecznej dla uchodźców niezależnie od IPI, wątek programów integracji pojawiał się w wypowiedziach przedstawicieli ośrodków zaangażowanych w jego realizację.

Z zebranych danych wynika, że o ile na mocy art. 93 ust.1 pkt. 1 ustawy o pomocy społecznej jednym z zobowiązań PCPRu w ramach realizacji IPI jest „współdziałanie z cudzoziemcem oraz wspieranie go w kontaktach ze środowiskiem lokalnym, w tym w nawiązaniu kontaktu z właściwym dla miejsca zamieszkania cudzoziemca ośrodkiem pomocy społecznej”, to współpraca między tymi dwoma instytucjami w zakresie pomocy

---

³⁵ Indywidualny Program Integracji to „pomoc mająca na celu wspieranie procesu integracji”, której udziela właściwy ze względu na miejsce zamieszkania cudzoziemca starosta za pośrednictwem powiatowego centrum pomocy rodzinie. Wniosek cudzoziemca o tę pomoc obejmuje także jego małoletnie dzieci i małżonka. IPI jest udzielany na okres do 12 miesięcy, a zakres pomocy obejmuje: świadczenia pieniężne na utrzymanie i naukę języka polskiego, opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne, pracę socjalną, poradnictwo specjalistyczne (w tym prawne, psychologiczne i rodzinne), udzielanie informacji i wsparcie w kontaktach z innymi instytucjami, inne działania wspierającego proces integracji. Źródło: Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku.

³⁶ Przez ten zapis rozumiemy zarówno sytuację w której uchodźca korzysta ze wsparcia ośrodka pomocy społecznej równoległe do swojego udziału w IPI (np. w formie świadczeń niepieniężnych), jak i w sytuacji gdy nie decyduje się przystąpić do IPI lub gdy odmówiono mu udziału w programie (np. ze względu na spóźnione zgłoszenie lub złamanie zasad programu).

cudzoziemcom zasadniczo nie jest ustrukturyzowana, a wręcz wydaje się, że rzadko ma miejsce. W kwestii możliwości korzystania przez uchodźców z pomocy OPSu właściwego miejscu zamieszkania w trakcie trwania IPI, doświadczenia oraz interpretacje rozwiązań prawnych są bardzo różne. Ze względu na obowiązujące kryteria dochodowe, uchodźcy realizujący IPI zazwyczaj nie kwalifikują się do otrzymywania świadczeń pieniężnych, jednak mogą zostać objęci działaniami integracyjnymi, pracą socjalną lub innymi świadczeniami o charakterze niepieniężnym. W większości z badanych przypadków, przedstawiciele OPSów wyrażali gotowość podjęcia pracy z uchodźcami w momencie ich przybycia na teren gminy (czyli prawdopodobnie w większości przypadków równoległe do IPI). Przykład Lublina, gdzie cudzoziemcy którzy złożyli wniosek o udział w IPI po terminie zostali objęci przez MOPR opieką na zasadach ogólnych, pokazuje że pomoc świadczona przez lokalne ośrodki pomocy społecznej może w pewnych sytuacjach stanowić jedyną alternatywę dla IPI, nie tylko po zakończeniu programu, ale także w wypadku jego niepodjęcia lub przerwania.

Badane ośrodki pomocy społecznej nie miały – w swojej ocenie – dużego doświadczenia w pracy z uchodźcami i ogólnie cudzoziemcami. Wyjątkiem były tutaj ośrodki w Łodzi, Wrocławiu i Lublinie, które zarówno realizują IPI³⁷ jak i są zaangażowane w inne formy pomocy cudzoziemcom, w tym z krajów arabskich³⁸. Nawet w gminach wielkomiejskich które zamieszkuje wielu cudzoziemców, doświadczenie ośrodków ograniczało się często do pojedynczych przypadków, przy czym dotyczyły one głównie osób z Ukrainy, Białorusi czy Czeczenii oraz repatriantów. W opinii badanych przedstawicieli ośrodków, jednostki pomocy społecznej zasadniczo nie są traktowane jako partnerzy do rozmów i przygotowań związanych z przyjęciem uchodźców, zarówno na poziomie regionalnym jak i państwowym:

” Nic tak naprawdę nie jest zależne od nas, przynajmniej ja mam takie poczucie. Jeżeli chodzi o budżet na przykład, to nie możemy tak naprawdę nic powiedzieć. (wielkomiejska/2/OPS)

³⁷ Należy zaznaczyć, że także skala realizowania tej formy pomocy nie jest duża: w 2015 roku IPI objętych było 6 osób w Łodzi, 15 we Wrocławiu i 18 w Lublinie. Liczba podanych osób nie zawiera osób małoletnich i pozostających w związku małżeńskim z osobą objętą IPI. Należy także podkreślić, że trudno oszacować liczbę osób objętych IPI w skali roku, gdyż programy nie trwają od 1 stycznia do 31 grudnia danego roku lecz zaczynają się z chwilą zgłoszenia przez uchodźcę wniosku o przystąpienie do programu).

³⁸ Przykładowo: poza prowadzeniem IPI MOPR w Lublinie pomaga około 70 rodzinom cudzoziemców na zasadach ogólnych.

Nawet jeśli w pojedynczych przypadkach w te inicjatywy włączane są PCPRy, to głos gminnych i miejskich ośrodków nie jest reprezentowany, mimo że to one będą w razie potrzeby odpowiedzialne za zapewnienie długofalowej pomocy społecznej dla uchodźców. Jednocześnie przedstawiciele ośrodków skarżyli się na brak informacji dotyczących liczby i statusu przyjeżdżających osób, a także zasad na których mieliby oni otrzymywać pomoc:

” *Wojewodowie wystąpili z pytaniem, a jednocześnie nie dali żadnego materiału, nie było powiedziane czy to będą uchodźcy na zasadach IPI, czy będzie jakieś oddzielne rozporządzenie. To oddzielne rozporządzenie nie jest naszym wymysłem, tak było w przypadku sprowadzonych do Polski Irakijczyków (...) My jesteśmy tym elementem, od którego nic nie zależy, nie jesteśmy decyzyjni; mamy zadanie do realizacji, ale nie wiemy nawet w jakim zakresie, czyli nie wiemy nic. (wielkowiejska/OPS)*

Jak podkreślali rozmówcy, wcześniejsze otrzymanie kompleksowej informacji na temat osób przyjeżdżających oraz zasad udzielania im pomocy (oraz jej finansowania), umożliwi ośrodkom odpowiednie przygotowanie w postaci zabezpieczenia budżetu, odpowiedniej organizacji pracy czy odbycia koniecznych szkoleń. Zwłaszcza w ośrodkach które nie mają doświadczenia w pracy z cudzoziemcami skala koniecznych przygotowań będzie duża:

” *[należy] wybrać ludzi, którzy chcą i potrafią w tym pracować, trzeba byłoby zinwentaryzować kto w jakim języku jest w stanie się postugiwać, [dowiedzieć się] w jakim języku będą mówić ludzie, którzy przyjadą, skąd my weźmiemy kogoś kto będzie tłumaczem (...) trochę dowiedzieć się o kulturze kraju czy choćby zwykłych podstawowych grzecznościowych obyczajach. (miejska/4/OPS)*

Potrzebę szkoleń z zakresu kultury bliskowschodniej czy pracy z osobami z innych kultur zgłaszało większość z badanych ośrodków, licząc w tym względzie na wsparcie specjalizujących się w tej dziedzinie organizacji pozarządowych. Różnice językowe i kulturowe należały do najczęściej wyrażanych obaw związanych z pracą z uchodźcami z Bliskiego Wschodu. Przedstawiciele ośrodków zwracali uwagę na ograniczoną znajomość

języków obcych wśród pracowników (w tym wypadku język angielski)³⁹ i potrzebę zapewnienia asysty tłumacza w przypadku konieczności porozumiewania się z daną osobą w języku arabskim, przy czym wskazana byłoby możliwość zatrudnienia tłumacza na stałe. Przedstawiciel jednego z ośrodków, który udziela już wsparcia dla cudzoziemców arabskojęzycznych, wspomniał że korzystają w tym względzie z nieodpłatnej pomocy mieszkającego w mieście Syryjczyka, jednak taka forma organizacji pracy nie jest możliwa zarówno w dłuższej perspektywie jak i przy większej liczbie osób. W mniejszych gminach pojawił się także problem dostępności osób znających język arabski, nawet jeśli udałoby się zapewnić dla nich odpowiednie finansowanie.

Pracownicy ośrodków obawiali się również trudności w pracy z uchodźcami z Bliskiego Wschodu ze względu na różnice kulturowe, polegająca na różnicy w wyznawanych wartościach, barierach w kontaktach między osobami różnej płci (np. kontakt mężczyzn uchodźców z pracowniczkami socjalnymi, psycholożkami czy lekarkami, lub odwrotnie), przenoszeniu wzorców z kraju pochodzenia na grunt polski, czy niechęci do integracji. W skrajnym przypadku w jednej z badanych gmin, pracownicy ośrodka wprost powiedzieli, że nie planują brać czynnego udziału w integracji uchodźców oraz nie zamierzają wychodzić naprzeciw ich potrzebom, zwłaszcza jeśli będą to młodzi mężczyźni „uciekający od obrony swojego kraju”. Szczególnie w mniejszych gminach ośrodki obawiały się niechęci ze strony lokalnych mieszkańców w związku z prowadzoną wobec uchodźców polityką socjalną, dlatego – ich zdaniem - należy unikać preferencyjnego traktowania tej grupy na poziomie lokalnym.

Wśród trudności zgłaszanych przez badane ośrodki były także braki kadrowe. Zdaniem wielu rozmówców wskazane byłoby oddelegowanie pracownika (lub pracowników – w zależności od potrzeb) do pracy z uchodźcami w charakterze asystenta rodziny, jednak utworzenie takiego stanowiska wymagałoby dodatkowych funduszy, których większość ośrodków nie posiada. Według szacunków jednego z nich, żeby móc prawidłowo wykonywać swoje zadania jeden pracownik powinien mieć pod opieką maksymalnie pięć rodzin⁴⁰. Rozmówcy podkreślali, że warunkiem prawidłowego świadczenia pomocy na rzecz uchodźców będzie

---

³⁹ W jednej z gmin wielkomiejskich, kierownictwo ośrodka oszacowało że spośród około 130 osób pracujących w terenie jedynie 10 zna język angielski.

⁴⁰ Przedstawiciel ośrodka wyjaśnił, że zachowanie takich standardów jest w jego placówce obecnie niemożliwie, w sytuacji kiedy szesnastu pracowników prowadzi kilkanaście programów i zajmuje się około tysiącem osób bezdomnych. Koszty etatowe zatrudnienia nowego pracownika oszacował na 54 tysiące rocznie (OPS, gmina wielkomiejska).

zapewnienie regularnego i odpowiedniego finansowania, zarówno prowadzonych działań⁴¹ jak i realizującej go kadry. Badani z ośrodków realizujących IPI zwracali m.in. uwagę na trudności związane z przedłużającymi się procedurami (czas oczekiwania na kartę pobytu, zaakceptowanie IPI przez wojewodę⁴², wypłata środków) oraz lukę we wsparciu finansowym cudzoziemca od momentu złożenia wniosku o objęcie IPI do momentu otrzymania środków⁴³. Poza koniecznością otrzymania stabilnego finansowania z budżetu państwa, większość ośrodków była otwarta na współpracę z organizacjami pozarządowymi, zwłaszcza w zakresie szkoleń międzykulturowych i asysty tłumaczeniowej, ale także porad prawnych⁴⁴ i działań integracyjnych w ramach społeczności lokalnej. Przedstawiciele ośrodków zwracali także uwagę na możliwość współpracy z policją, urzędami pracy i PCPRami, a w przypadku placówek którym brak doświadczenia w pracy z cudzoziemcami, na możliwość nawiązania kontaktu z ośrodkami które takie doświadczenie posiadają.

Na mocy ustawy o pomocy społecznej, osobom objętym ochroną międzynarodową przysługuje prawo korzystania z wszelkich form pomocy społecznej na zasadach ogólnych. Większość badanych wyrażało przekonanie, że wsparcie uchodźców powinno odbywać się w ramach istniejących mechanizmów. Jak podkreślali przedstawiciele ośrodków, podstawą do przyznania świadczeń będzie pogłębiony wywiad środowiskowy i określenie indywidualnych potrzeb danych osób, dlatego na dzień dzisiejszy trudno wskazać na jakie formy wsparcia zapotrzebowanie będzie największe. Wśród możliwych form wsparcia przedstawiciele ośrodków wymieniali świadczenia pieniężne – różnego rodzaju zasiłki, oraz świadczenia niepieniężne - pomoc w wyposażeniu mieszkania i drobne remonty, opłacanie posiłków dzieciom w wieku przedszkolnym i szkolnym, zwolnienie z opłat za przedszkole, zapewnienie pomocy psychologa, logopedy, doradcy rodzinnego⁴⁵ czy organizację porad prawnych,

---

⁴¹ W dwóch z badanych gmin ośrodki poczyniły szacunkowe wyliczenia kosztów związanych z pomocą uchodźcom i oceniły je na 4-5 tysięcy rocznie na osobę (kwota ta nie obejmuje kosztów IPI czy zatrudnienia nowego pracownika).

⁴² Do zadań powiatu należy pomoc cudzoziemcom, natomiast do zadań wojewody koordynowanie działań w zakresie integracji cudzoziemców, w tym m.in. prowadzenie rejestru zatwierdzonych indywidualnych programów integracji.

⁴³ Z doświadczenia jednego z ośrodków wynika, że okres oczekiwania na wsparcie finansowe z IPI może trwać nawet do pół roku, a przez ten czas cudzoziemcy są często pozbawieni środków do życia.

⁴⁴ Wśród wymienianych organizacji znalazły się Fundacja Instytut na Rzecz Państwa Prawa (Lublin) i Stowarzyszenie Interwencji Prawnej (Warszawa). Porad prawnych udzielają także m.in.: Caritas Archidiecezji Białostockiej (Białystok), Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć (Kraków), Helsińska Fundacja Praw Człowieka (Warszawa) [aut. raportu].

⁴⁵ W przypadku świadczeń niematerialnych jednym ze wskazywanych utrudnień była bariera językowa oraz – w ośrodkach położonych w mniejszych gminach – dostępność specjalistów.

aktywizację zawodową i działania integracyjne. Jeden z ośrodków w gminie wielkomejskiej wskazywał także na możliwość zamawiania usług zewnętrznych dopasowanych do indywidualnych potrzeb uchodźców. Poza istniejącymi mechanizmami, specyfika sytuacji w jakiej znajdują się cudzoziemcy może wymagać – zdaniem rozmówców – podjęcia innych działań (niż te stosowane w pracy z Polakami) polegających m.in. na pomocy w kontaktach z instytucjami, udzielaniu informacji o różnych aspektach życia w Polsce, czy po prostu oprowadzeniu po gminie.

Niektóre z ośrodków deklarowały również możliwość wsparcia uchodźców w dostępie do służby zdrowia poprzez pomoc w umawianiu wizyt, zakup leków czy sprzętu medycznego. Jako najlepsze rozwiązanie rozmówcy wskazywali zapewnienie uchodźcom pomocy asystenta⁴⁶, który mógłby im towarzyszyć na każdym etapie leczenia. W gminach które mają doświadczenie w integracji cudzoziemców takie formy wsparcia są już praktykowane, np. dzięki pomocy wolontariuszy i członków danej mniejszości. W innych tego rodzaju asystę oferują organizacje pozarządowe (np. Stowarzyszenie Interwencji Prawnej). Przykłady działań ułatwiających cudzoziemcom dostęp do służby zdrowia dotyczyły m.in. opracowania dla cudzoziemców materiałów przybliżających zasady korzystania ze służby medycznej w Polsce⁴⁷ czy stworzenia przez jeden z warszawskich szpitali listy lekarzy zawierającej informacje o językach obcych, jakimi się posługują. Badani zwracali też uwagę na problem braku znajomości przepisów dotyczących cudzoziemców przez pracowników służby zdrowia, co przejawia się m.in. w tym, że cudzoziemcy nieposiadający numeru PESEL często spotykają się z odmową na etapie rejestracji w wybranych placówkach⁴⁸. W tym względzie przydatna byłaby kampania informacyjna dotycząca praw pacjenta cudzoziemców w placówkach służby

---

⁴⁶ Takim asystentem może być mentor międzykulturowy, czyli osoba która posiada własne doświadczenie migracyjne i jest zintegrowana ze społeczeństwem przyjmującym. Może ona wspierać cudzoziemców m.in. w kontakcie z polskimi instytucjami, w adaptacji do życia w Polsce, integracji z kulturą polską, a także może pomagać obywatelom polskim w kontakcie z cudzoziemcami. Warto tym samym zaznaczyć, że Fundacja Ocalenie prowadzi Akademię Mentorów Międzykulturowych: <<http://ocalenie.org.pl/2016/01/25/ogloszenie-naboru-na-akademie-mentorow-miedzykulturowych-zgloszenia-do-21-lutego-2016-r/>> (dostęp: 31.03.2016).

⁴⁷ Przykładowo, Fundacja Polskie Forum Migracyjne opracowała broszurę dla mam-migrantek, opisującą przebieg ciąży ale także polskie standardy opieki nad kobietą w ciąży i noworodkiem oraz prawne sprawy ważne po urodzeniu dziecka. Broszura dostępna jest w kilku językach, w tym arabskim, na stronie: <<http://www.forummigracyjne.org/pl/aktualnosci.php?news=402&wid=34&wai=&year>> (dostęp: 31.03.2016).

⁴⁸ Rozmówca, reprezentujący OPS z gminy wielkomejskiej, wspominał że często jest proszony przez uchodźców o zaświadczenie potwierdzające ich uprawnienie do korzystania ze służby zdrowia i musi osobiście interweniować, żeby przekonać urzędników do rejestracji.

zdrowia⁴⁹, a także szkolenia dla personelu medycznego uwrażliwiające na różnice kulturowe⁵⁰. Również przedstawiciele władz gmin, w których brak doświadczenia w integracji cudzoziemców, często nie posiadali wiedzy odnośnie rozwiązań z zakresu ubezpieczenia zdrowotnego uchodźców.

Zapewnienie miejsca zamieszkania

Respondenci byli zgodni co do tego, że jednym z najważniejszych zadań stojących przed gminami będzie zapewnienie uchodźcom odpowiedniego miejsca zamieszkania⁵¹. Dla wielu z nich było to jedno z najtrudniejszych zadań związanych z przyjęciem uchodźców z Bliskiego Wschodu. Badani byli zasadniczo zgodni w przekonaniu, że najlepszym rozwiązaniem byłoby „wrzucenie uchodźców do środowiska [lokalnego-DWK], a nie tworzenie gett czy domów pod szczególnym nadzorem” (miejska/2/OPS). Za dobre rozwiązanie, stanowiące etap przejściowy na drodze do pełnej niezależności, uznane zostały mieszkania chronione. Celem mieszkań chronionych, które mogą być prowadzone przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej i organizacje pożytku publicznego, jest przygotowanie osób tam przebywających do samodzielnego życia i integracji ze społecznością lokalną pod opieką specjalistów. Na mocy istniejących przepisów osoby, którym przyznano w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, mogą starać się o przyznanie pobytu w tego

⁴⁹ Osoby posiadające status uchodźcy bądź też objęte ochroną uzupełniającą i programem integracyjnym w porozumieniu z organem prowadzącym IPI (który opłaca składki) mogą korzystać z publicznej opieki zdrowotnej gdyż są objęte obowiązkowym ubezpieczeniem zdrowotnym. Osoby nieobjęte obowiązkowym ubezpieczeniem mogą ubezpieczyć się dobrowolnie składając stosowny wniosek wraz z dokumentem potwierdzającym status uchodźcy nadany w Polsce lub korzystanie z ochrony czasowej (wówczas składki odprowadza się samodzielnie na konto ZUS), źródło: <http://www.migrant.info.pl/Ubezpieczenie_zdrowotne.html> (dostęp: 31.03.2016).

⁵⁰ Polskie Forum Migracyjne wydało broszurę: *Kobiety świata – wielokulturowość w opiece okołoporodowej*, Warszawa 2015, broszura jest dostępna tutaj: <<https://mamawpolsce.files.wordpress.com/2015/07/kobiety-c59bwiata-wielokulturowoc59bc487-w-opiece-okoc582oporodowej.pdf>> (dostęp: 31.03.2016), a Fundacja „Kultury Świata” wydała publikację: *Aspekty zdrowia reprodukcyjnego kobiet w różnych kontekstach kulturowych*, Warszawa 2014, publikacja jest dostępna tutaj: <<http://www.slideshare.net/FundacjaKulturySwiata/aspekty-zdrowia-reprodukcyjnego-kobiet-w-rnych-kontekstach-kulturowych>> (dostęp: 31.03.2016). Obydwie organizacje prowadziły także warsztaty kompetencji międzykulturowych dla personelu medycznego i studentów kierunków medycznych i paramedycznych.

⁵¹ Szczegółową analizę dotyczącą warunków mieszkaniowych uchodźców w Polsce przedstawia raport Stowarzyszenia Interwencji Prawnej opublikowany w czerwcu 2015: *„Mieszkamy tutaj, bo nie mamy innego wyjścia...”. Raport z monitoringu warunków mieszkaniowych uchodźców w Polsce*, który jest dostępny tutaj: <http://interwencjaprawna.pl/mieszkamy-tutaj-bo-nie-mamy-innego-wyjscia-raport-z-monitoringu-warunkow-mieszkaniowych-uchodzcow-w-polsce/> (dostęp: 31.03.2016).

rodzaju mieszkaniu⁵². Jednak tylko dwie z badanych gmin posiadają mieszkania chronione przeznaczone dla cudzoziemców (Warszawa – dwa⁵³; Lublin – trzy), a w jednej z gmin prowadzone są rozmowy nad utworzeniem takiego mieszkania.

Pod tym względem ciekawy jest przykład Lublina, który rozpoczął tworzenie swojej bazy mieszkań chronionych w 2000 roku i konsekwentnie ją rozwija dzięki projektom realizowanym przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie. Mieszkania przydzielane są osobom, które zakończyły Indywidualny Program Integracji (IPI) i zdecydowały się pozostać w Lublinie, co daje możliwość kontynuacji wsparcia i dalszej integracji. Inauguracjom tych mieszkań chronionych towarzyszyły inicjatywy mające na celu przygotowanie lokalnej społeczności, m.in. proboszcz poinformował o tym fakcie parafian i prosił o otwarcie się wspólnoty na nowych mieszkańców oraz działania integracyjne. Według dostępnych danych, dzięki aktywnej polityce przeciwdziałania bezdomności, która obejmuje także cudzoziemców, w Lublinie nie występuje zjawisko bezdomności wśród osób które zakończyły IPI. Jednym z proponowanych rozwiązań mających ułatwić aklimatyzację uchodźców w Lublinie będzie zapewnienie im mieszkania w dzielnicy, w której funkcjonował wcześniej ośrodek dla uchodźców, dzięki czemu w lokalnych przedszkolach i szkołach wypracowano metody pracy z osobami z innej kultury, a ich obecność w społeczności lokalnej stała się naturalnym zjawiskiem.

Osoby objęte ochroną międzynarodową, czyli takie które uzyskały na terenie RP status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, mają prawo korzystać na zasadach ogólnych z zasobów lokalowych gmin, tj. mieszkań komunalnych i socjalnych⁵⁴. Spośród gmin objętych badaniem, jedynie

⁵² Źródło: <<https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/formy-udzielanej-pomocy/mieszkanie-chronione/>> (dostęp: 31.03.2016).

⁵³ Rozmowa telefoniczna z pracownikiem WCPR z dnia 15.04.2016 roku (stan faktyczny na ten dzień).

⁵⁴ Mieszkania komunalne zazwyczaj przyznawane są przez gminę na czas nieokreślony osobom o niskich dochodach, istnieje możliwość jego wykupu, zamiany bądź też wynajmu za zgodą właściciela czyli gminy. Mieszkania socjalne zazwyczaj przyznawane są przez gminę na czas określony osobom które znalazły się w trudnej sytuacji np. w wyniku pożaru, eksmisji lub innych osobistych tragedii, przy czym nie ma możliwości jego wykupu, zamiany bądź też wynajmu. Źródło: ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku, o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego.

osiem zadeklarowało dostępność mieszkań komunalnych, które mogłyby zostać przyznane uchodźcom, przy czym należy zaznaczyć, że deklaracja dotyczyła kilku (między 1 a 3) mieszkań. Pod tym względem wielkość i status gminy wydają się być czynnikiem drugorzędym: o ile w żadnej z badanych gmin wiejskich mieszkania komunalne nie są dostępne, to sytuacja w ramach pozostałych kategorii gmin również nie jest dobra. Najwyższa deklaracja pochodząca ze stosunkowo niewielkiej gminy miejskiej dotyczyła możliwości udostępnienia dziesięciu lokali i dostosowania ich do potrzeb uchodźców przy wsparciu lokalnych przedsiębiorców⁵⁵. W większości przypadków standard dostępnych mieszkań komunalnych określony był jako bardzo niski. Wymagane remonty wiążą się z dużymi nakładami finansowymi, których badane gminy nie są w stanie ponieść, więc liczą w tym względzie na pomoc z budżetu państwa. W niektórych gminach rozważano budowę dodatkowych mieszkań socjalnych (w tym metodą kontenerową) oraz adaptację istniejących budynków, takich jak były PGRy lub budynek szpitalny. Średni przewidywany koszt utrzymania mieszkania komunalnego wahał się między 300 a 1000zł, przy czym nie zaobserwowano zależności między wielkością czy statusem gminy a przewidywanym kosztem mieszkania. Gminy zwracały także uwagę na długą listę osób oczekujących, co przy braku mechanizmów preferencyjnego dostępu do lokali komunalnych dla uchodźców, w praktyce oznaczać będzie konieczność szukania mieszkania na wolnym rynku. Jedyne przykłady możliwości preferencyjnego traktowania uchodźców w tym względzie pochodzą z Warszawy, gdzie Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie co roku ogłasza konkurs na mieszkania dla pięciu rodzin spośród osób które ukończyły IPI⁵⁶, oraz z jednej z badanych gmin miejsko-wiejskich, gdzie pomysłem na zabezpieczenie lokalu dla uchodźców z puli mieszkań komunalnych jest podjęcie odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy.

Jednak jak podkreślało wielu rozmówców, wszelka polityka mieszkaniowa władz lokalnych wobec uchodźców – zwłaszcza na zasadach preferencyjnych - musi być bardzo wyważona i ostrożna, żeby nie powodować napięć społecznych i wrogości ze strony społeczności lokalnej. Jeden z badanych sugerował też, że przyznawanie mieszkań przez władze

---

⁵⁵ W tym przypadku problematyczna mogłaby się okazać ich lokalizacja w dzielnicy o dużym natężeniu problemów społecznych co mogłoby niekorzystnie wpływać na integrację.

⁵⁶ O wsparcie mieszkaniowe z zasobów m. st. Warszawy mogą starać się osoby, które ukończyły realizację indywidualnego programu integracji na terenie m. st. Warszawy; zamieszkują na terenie m. st. Warszawy; których potrzeby zostały zbadane przez pracownika socjalnego Centrum; nie mają tytułu prawnego w formie własności lub współwłasności do lokalu mieszkaniowego; nie znajdowały się na liście osób oczekujących na podpisanie umowy najmu z zasobów m. st. Warszawy; otrzymały z urzędu dzielnicy m. st. Warszawy właściwego ze względu na miejsce zamieszkania odmowę zakwalifikowania na listę osób oczekujących na najem lokalu z zasobów m. st. Warszawy. źródło: <<http://www.wcpr.pl/cudzoziemcy/wsparcie-mieszkaniowe/>> (dostęp: 31.03.2016).

powiatu lub województwa, pomogłoby w zapobieganiu konfliktów na poziomie społeczności lokalnej.

W sytuacji ograniczonych zasobów mieszkań komunalnych i socjalnych, wielu rozmówców wskazywało wynajem na wolnym rynku jako jedyną możliwość sprawnego znalezienia zakwaterowania dla uchodźców. Problemem jednak jest fakt, że w badanych gminach miejsko-wiejskich i gminach wiejskich oferta mieszkań na wynajem jest bardzo ograniczona lub w ogóle jej brak. Ceny wynajmu mieszkania dwu- lub trzy-pokojowego na terenie badanych gmin są bardzo zróżnicowane, poniższa tabela prezentuje zestawienie uśrednionych wartości:

L.p.	GMINA	MIESZKANIE 2-POKOJOWE ⁵⁷	MIESZKANIE 3-POKOJOWE
1	Ciechanów (miasto)	brak ofert	brak ofert
2	Gniewino	brak ofert	brak ofert
3	Słopnice	brak ofert	brak ofert
4	Tarnowo Podgórne	1200 - 1300 zł	2000 zł
5	Janikowo	700 - 800 zł	brak ofert
6	Karlıno	brak ofert	brak ofert
7	Namysłów	800 - 900 zł	1200 - 1400 zł
8	Olsztynek	800 - 1000 zł	1200 - 1400 zł
9	Świecie	800 - 1000 zł	1000 zł
10	Wadowice	750 - 900 zł	1000 - 1100 zł
11	Aleksandrów Łódzki	800 - 1000 zł	brak ofert
12	Chorzów	1100 - 1200 zł	1400 - 1600 zł
13	Kostrzyn nad Odrą	1000 - 1200 zł	1500 - 1600 zł
14	Piła	900 - 1100 zł	1300 - 1500 zł
15	Racibórz	1000 zł	1300 - 1400 zł
16	Słupsk	1000 - 1200 zł	1200 - 1400 zł
17	Gdynia	1300 - 1400 zł	1800 - 2200 zł
18	Lublin	1200 - 1400 zł	1800 - 2000 zł
19	Łódź	1200 - 1500 zł	1800 - 2200 zł
20	Warszawa	1800 - 2400 zł	2600 - 3200 zł
21	Wrocław	1300 - 1700 zł	1800 - 2200 zł
22	Szczecin	1300 - 1700 zł	1800 - 2200 zł

Tabela 1. Uśrednione ceny wynajmu mieszkań dwu- i trzy-pokojowych w badanych gminach.

⁵⁷ Są to oferty z lutego i marca 2016 roku, a podane w tabeli kwoty są kwotami uśrednionymi na podstawie: wywiadów przeprowadzanych przez badaczy, a także informacji z portali internetowych takich jak: dom.gratka.pl, otx.pl/nieruchomości, otodom.pl, domy.pl i innych. Warto jednak zaznaczyć, że oferty bardzo się między sobą różnią. Cena zazwyczaj zależy od tego, w której części gminy zlokalizowane jest mieszkanie (w przypadku bardzo dużych miast ma to ogromny wpływ na cenę wynajmu), zależy od jego wielkości, standardu, tego czy w cenę wynajmu wliczony jest czynsz, czy jest ono umeblowane i wielu innych czynników. Podane w tabeli wartości mają jedynie charakter orientacyjny.

Jak zwrócił na to uwagę rozmówca specjalizujący się w pomocy migrantom, w kontekście wysokich cen najmu cudzoziemcy często:

” *mieszkają w substandardowych warunkach, bo nie stać ich na wynajem mieszkania o warunkach adekwatnych do potrzeb rodziny. Czasem zaczynają mieć długi wobec właściciela albo – żeby tych długów uniknąć – pozwalają dokwaterować się kolejnym rodzinom/osobom i dzielą się kosztami. Najczęściej nie uzgadniają tego z właścicielem, zakładając (zasadniczo słusznie), że się nie zgodzi, a to z kolei skutkuje tym, że jak już właściciel się dowie, to może ich wyrzucić z dnia na dzień na bruk, bo nie dotrzymują umowy. (wielkowiejska/4/NGO_2)*

Dla osób realizujących IPI do istotnych problemów należy niechęć wynajmujących do zameldowania uchodźców w wynajmowanych przez nich lokalach (posiadanie zameldowania jest wymogiem do zatwierdzenia IPI przez właściwego wojewodę, choć wymóg ten nie zawsze jest realizowany w praktyce), bariery językowe utrudniające podpisanie prawidłowej umowy najmu oraz trudności w zapewnieniu płynności finansowej w związku z długotrwałym procesem akceptacji IPI i opóźnieniami w wypłacie świadczeń. Jednym z rekomendowanych działań, które poprawiłyby sytuację uchodźców na rynku mieszkaniowym, będzie rezygnacja z wymogu zameldowania przy zatwierdzaniu IPI.

Refugees Welcome Polska (<http://refugees-welcome.pl/>) to inicjatywa, która umożliwia uchodźcom i Polakom wspólne dzielenie mieszkań. Jej głównym założeniem jest ułatwienie właścicielom mieszkań wynajęcie pokoi uchodźcom poszukującym możliwości zakwaterowania. Ważnym aspektem wspólnego mieszkania ma być też możliwość integracji uchodźców ze społeczeństwem przyjmującym. Obecnie inicjatywa działa głównie w dużych miastach, w Warszawie, Krakowie oraz w aglomeracji Trójmiasta.

Ciekawym pod względem wszechstronnego podejścia do kwestii poszukiwania mieszkania dla uchodźców jest przykład Gdyni. Miasto planuje przyjąć strategię analogiczną do programu wychodzenia z bezdomności - podkreślając jednak istotne różnice między bezdomnymi i uchodźcami - polegającą na udzieleniu kompleksowego wsparcia (w wynajmie mieszkania na wolnym rynku, opłacaniu rachunków, poszukiwaniu pracy) i stopniowego wycofywania się z pomocy wraz z usamodzielnianiem się danej rodziny. Inspiracją do przyjętego podejścia jest amerykański model „housing first”, w myśl którego osobom zmagającym się z bezdomnością należy w pierwszej kolejności zapewnić mieszkania (rozproszone po terenie danej społeczności, co ułatwia proces integracji), a następnie objąć ich wszechstronnym programem wsparcia, od edukacji i pomocy w poszukiwaniu zatrudnienia, po dostęp do leczenia i pomocy psychologicznej. W mieście działa także grupa poszukująca osób gotowych użyczyć uchodźcom bezpłatnie mieszkań, lub wynająć po preferencyjnych cenach, a jedna z lokalnych organizacji pozarządowych oferuje pomoc w poszukiwaniu mieszkania, asysty językowej przy zawarciu umowy czy ewentualnych mediacjach z sąsiadami i właścicielem. Zdaniem jednego z rozmówców, alternatywą dla mieszkań komunalnych, może być także współpraca ze Stowarzyszeniem Właścicieli Budynków w Gdyni⁵⁸, którzy może chcieliby się włączyć w pomoc uchodźcom i udostępnić im mieszkania w posiadanych przez siebie budynkach.

Niektórzy z rozmówców spodziewali się także, że uchodźcy mogą napotkać trudności w poszukiwaniu mieszkań ze względu na niechęć i brak zaufania wynajmujących. Rozmówcy z jednego z miast o dużej obecności cudzoziemców podkreślali, że właściciele często odmawiają wynajmu cudzoziemcom (za wyjątkiem obywateli Ukrainy), co ma związek z pojedynczymi przypadkami negatywnych zachowań ze strony obcokrajowców, które mają długotrwałe konsekwencje. Obawy o trudności związane z wynajmem potwierdza doświadczenie jednej z uczestniczących

---

⁵⁸ Wiele kamienic i budynków w Gdyni (także w centrum miasta) jest w posiadaniu prywatnych właścicieli którzy działają w Stowarzyszeniu Właścicieli Budynków.

w badaniu fundacji, która w ramach opieki nad uchodźcami z Syrii poszukiwała dla nich mieszkania na wolnym rynku. Żadne z działających w mieście biur nieruchomości nie chciało wynająć mieszkania uchodźcom, ze względu na przedstawiane trudności w podpisaniu umowy. W rezultacie wspomniana fundacja wystąpiła w roli pośrednika, z którym zawarta została umowa, biorąc tym samym pełną odpowiedzialność za zachowanie lokatorów, co postawiło ją w ryzykownej sytuacji. Możliwość udzielenia wsparcia w tym zakresie zadeklarował również przedstawiciel archidiecezjalnego Caritasu działającego w jednej z badanych gmin, proponując pomoc w poszukiwaniu mieszkań oraz ich wyposażeniu i początkowym pokrywaniu wydatków związanych z utrzymaniem (z darów parafian i innych sponsorów). W innej gminie wiejskiej wsparcie w procesie szukania i wynajmu mieszkania zadeklarował ośrodek pomocy społecznej we współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami.

Edukacja

We wszystkich badanych gminach respondenci zdawali sobie sprawę z wynikającego z ustawy obowiązku zapewnienia cudzoziemcom dostępu do publicznych przedszkoli i szkół – podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych - na warunkach dotyczących obywateli polskich. Każda z badanych gmin zapewniła o gotowości przyjęcia uczniów-uchodźców do placówek oświatowych różnego szczebla, najczęściej w oparciu o istniejące rezerwy, a jeśli okazałyby się one niewystarczające, poprzez stworzenie dodatkowych miejsc. Warto zaznaczyć, że zapewnienie dostępu do edukacji było przez większość badanych – niezależnie od wielkości gminy – uznane za zadanie najmniej problematyczne w realizacji. W żadnym z badanych samorządów nie zostały jeszcze podjęte rozmowy ze szkołami, dotyczące planowanego przyjęcia uczniów-uchodźców z Bliskiego Wschodu, głównie ze względu na brak danych dotyczących liczby i potrzeb edukacyjnych osób mających zamieszkać w poszczególnych gminach. Jednocześnie, samorzady zgłaszały potrzebę jak najszybszego przekazania stosownych danych oraz szczegółowych informacji dotyczących sposobów korzystania z istniejących form wsparcia edukacji cudzoziemców. W niektórych gminach brakowało wiedzy na temat dostępnych form wsparcia edukacji cudzoziemców, takich jak dodatkowe zajęcia z języka polskiego, zajęcia wyrównawcze z danego przedmiotu czy zatrudnienie

pomocy nauczyciela w charakterze asystenta międzykulturowego, finansowanych z subwencji oświatowej przyznawanej jednostkom samorządu terytorialnego⁵⁹. Zwłaszcza w przypadku gmin które nie miały wcześniejszego doświadczenia w tym zakresie, otrzymanie kompleksowej informacji dotyczącej zarówno dostępnych rozwiązań instytucjonalno-prawnych jak i praktycznych wskazówek opartych na doświadczeniach innych gmin - na przykład w formie ulotki informacyjnej - będzie bardzo pomocne⁶⁰.

Agnieszka Kozakoszczak podkreśla, że określenia „pomoc nauczyciela” oraz „asystentka międzykulturowa” lub „asystent międzykulturowy” odnoszą się do różnych statusów formalnych osób pełniących te funkcje w szkole. Osoba będąca pomocą nauczyciela jest bowiem zatrudniona przez szkołę ze środków przekazywanych przez organ prowadzący szkołę (najczęściej gminę), natomiast osoba pełniąca funkcję asystentki bądź asystenta międzykulturowego zazwyczaj jest zatrudniana przez inny podmiot np. organizację pozarządową. Niezależnie od statusu formalnego, osoby te wykonują bardzo podobne zadania, choć Kozakoszczak podkreśla, że określenie pomoc nauczyciela niesie ze sobą pewien podrzędny sposób traktowania osoby pełniącej tę funkcję, podczas gdy bardzo często ma ona bardzo wysokie kompetencje interpersonalne i pedagogiczne (porównaj: Kozakoszczak 2015).

Jeśli chodzi o ocenę stopnia przygotowania gminnych placówek edukacyjnych do przyjęcia uczniów-uchodźców to była ona w dużej mierze uzależniona od wcześniejszych doświadczeń działających na terenie gminy placówek oświatowych w pracy z dziećmi cudzoziemskimi lub pochodzącymi ze społeczności romskiej. O ile generalnie w dużych ośrodkach miejskich obserwujemy większą obecność cudzoziemców, co

⁵⁹ Więcej o warunkach kształcenia cudzoziemców w polskim systemie oświaty: <<https://men.gov.pl/wspolpraca-miedzynarodowa/ksztalcenie-cudzoziemcow/informacja-o-ksztalceniu-cudzoziemcow-w-polskim-systemie-oswiaty.html>> (dostęp: 31.03.2016).

⁶⁰ O różnych praktycznych rozwiązaniach stosowanych przez szkoły w edukacji dzieci cudzoziemskich można przeczytać w publikacji Forum na rzecz Różnorodności Społecznej, wydanej w 2012 roku, *Innowacyjne rozwiązania w pracy z dziećmi cudzoziemskimi w systemie edukacji. Przykłady praktyczne*. Publikacja dostępna jest pod adresem: <http://ffrs.org.pl/wp-content/uploads/Innowacyjne-rozwi%C4%85zania_Seria-M_publicacja-pdf.pdf> (dostęp: 31.03.2016).

przekłada się na doświadczenia w dziedzinie edukacji, to także w mniejszych gminach miejskich (jak np. Piła i Kostrzyn nad Odrą) czy miejsko-wiejskich (jak np. Karlino) zamieszkiwanych przez cudzoziemców, system edukacji został – przynajmniej częściowo – otwarty na ich potrzeby. Stopień przygotowania placówek edukacyjnych w badanych gminach jest zasadniczo wynikiem wcześniejszych doświadczeń i prowadzonych w związku z nimi programów, niż działań dedykowanych przyjęciu uchodźców z Bliskiego Wschodu. Wśród podjętych inicjatyw znalazło się m.in. wydanie przez Biuro Edukacji m.st. Warszawy informatora dotyczącego systemu edukacji w Polsce, który został przetłumaczony na kilka języków i – po przetłumaczeniu na język arabski - będzie mógł być udostępniony uchodźcom z Bliskiego Wschodu⁶¹. Rozpowszechnienie informatora także wśród dyrektorów szkół, nauczycieli i pracowników pomocy społecznej, mogłoby się okazać pomocne we wspieraniu procesu podejmowania decyzji edukacyjnych przez uchodźców.

W opinii większości respondentów, bardzo ważne jest odpowiednie przygotowanie szkół na przyjęcie uchodźców, rozumiane jako właściwa organizacja procesu nauczania, przygotowanie materiałów edukacyjnych, przeszkolenie nauczycieli oraz praca z uczniami polskimi i ich rodzicami, uwrażliwiająca na różnorodność kulturową. Warto zaznaczyć, że w niektórych gminach były już podejmowane działania z zakresu edukacji międzykulturowej i globalnej, polegające m.in. na organizacji dni dedykowanych kulturom różnych krajów, szkoleń i warsztatów budujących postawy oparte na otwartości i tolerancji czy też angażowanie dzieci i młodzieży w działalność wolontariacką. Zdecydowana większość badanych gmin zgłosiła zapotrzebowanie na warsztaty międzykulturowe i integracyjne dla dzieci i młodzieży, a także spotkania z rodzicami, zwłaszcza w placówkach do których mieliby trafić uchodźcy. Przedstawicielka jednej z organizacji pozarządowych, specjalizującej się w pomocy migrantom, zwróciła uwagę na kluczową rolę otwartej postawy dyrektorów szkół i nauczycieli oraz chęci do współpracy z organizacjami oferującymi wsparcie w zakresie edukacji międzykulturowej w procesie przygotowywania się placówek do przyjęcia uchodźców. Jednocześnie zwróciła uwagę na fakt, że działania edukacyjne mogą być prowadzone już na poziomie przedszkolnym, powołując się na przykład inicjatyw podejmowanych przez Fundację Dom Pokoju z Wrocławia⁶². O ile wielu respondentów wyrażało

---

⁶¹ Informatory dedykowane nauce w szkołach podstawowych i gimnazjalnych, w językach polskim, angielskim, rosyjskim, ukraińskim, czeczeńskim, wietnamskim są dostępne na stronie internetowej Biura Edukacji m. st. Warszawy <<http://edukacja.warszawa.pl/dla-uczni-i-rodzica/edukacja-cudzoziemcow>> (dostęp: 31.03.2016)

⁶² Więcej o działalności Fundacji i prowadzonej przez nią „edukacji pokoju” można znaleźć na stronie: <http://www.dompokoju.org/edukacja-pokoju/>.

obawy związane z procesem aklimatyzacji dzieci-uchodźców w grupach rówieśniczych, dla większości to właśnie szkoła była jednym z najważniejszych ogniw procesu integracji, nie tylko dla uczniów-uchodźców, ale także ich rodziców.

Zdaniem przeważającej większości respondentów kluczową rolę w procesie udanej aklimatyzacji dzieci-uchodźców w polskiej szkole odegrają nauczyciele. Przedstawiciele władz lokalnych generalnie pozytywnie oceniali przygotowanie kadry nauczycielskiej do pracy z uczniami z innych kręgów kulturowych, w tym zakresie bardziej krytyczne stanowisko prezentowali lokalnie działający liderzy i organizacje pozarządowe. Kluczowe znaczenie miały tutaj wcześniejsze doświadczenia w edukacji cudzoziemców i dzieci romskich, a w mniejszym stopniu wielkość gminy. Przykładowo, we Wrocławiu nauczyciele przeszkoleni z zakresu wielokulturowości działają jako tzw. ambasadorzy dialogu, przekazując swoją wiedzę i umiejętności uczniom i doświadczenie z pracy z uczniami z różnych kręgów kulturowych innym nauczycielom⁶³; w Kostrzynie nad Odrą szkoły wypracowały formy pracy z uczniami z Wietnamu, Bułgarii i Ukrainy oferując między innymi indywidualne zajęcia czy wsparcie psychologa i logopedy; również mniejsze gminy - takie jak Karlino czy Ciechanów - powoływały się na dobre doświadczenia w zakresie edukacji dzieci-cudzoziemców. W gminach gdzie zamieszkuje społeczność romska, takich jak Wrocław⁶⁴, Chorzów, Świecie czy Wadowice, respondenci powoływali się na doświadczenie szkół w edukacji dzieci romskich. Zwłaszcza w przypadku gmin, których nie zamieszkuje wielu cudzoziemców, doświadczenie w edukacji dzieci romskich jest postrzegane jako główne źródło kompetencji do pracy z osobami z innej kultury. W jednej z nich, przedstawiciel władz lokalnych wyraził nawet przekonanie, że uchodźcy powinni trafić właśnie do szkoły w której uczą się dzieci romskie i gdzie nauczyciele zostali odpowiednio przeszkoleni. Niejasną jednak pozostaje kwestia na ile doświadczenia i kompetencje zdobyte w pracy z dziećmi romskimi faktycznie będą mogły znaleźć przełożenie na proces edukacji dzieci z Bliskiego Wschodu. Dobrym pomysłem może być przygotowanie warsztatów i szkoleń dla nauczycieli, które bazować będą na zdobytych przez nich kompetencjach w nauczaniu dzieci romskich, zwracając jednak uwagę na możliwe różnice oraz ryzyko stosowania uproszczeń i automatycznego przenoszenia wypracowanych rozwiązań do pracy

---

⁶³ Więcej o projekcie: <<http://wielokultury.wroclaw.pl/zostan-ambasadorem/>> (dostęp: 31.03.2016).

⁶⁴ We Wrocławiu dotychczasowe doświadczenia wskazują na to, że klasy mieszane przynoszą dużo lepsze efekty dydaktyczne i integracyjne niż klasy „segregacyjne” gdzie uczą się tylko dzieci romskie w różnym wieku.

z dziećmi z Bliskiego Wschodu. Jak podkreślał jeden z badanych specjalizujący się w edukacji:

” *Doskonalenie zawodowe nauczycieli i finansowanie tego doskonalenia daje duże możliwości podejmowania różnych form: dłuższych, krótszych, warsztatów czy konferencji. (...) Więc gdyby pojawiła się sytuacja napływu uczniów i rodzin z innych krajów, to myślę, że zdecydowanie dyrektorzy – zresztą pewnie we współpracy z nami – spróbujemy wskazać tę formę doskonalenia jako priorytetową (...). Środki na doskonalenie nauczycieli są co roku przewidziane w budżetach szkół i wystarczy po prostu wybrać odpowiedni kierunek zgodny z potrzebami. (wielkowiejska/2/władze)*

Respondenci podkreślali jednak, że dla odpowiedniego przygotowania nauczycieli i placówek konieczne jest możliwie jak najszybsze przekazanie kompleksowych informacji dotyczących liczby i danych demograficznych o uchodźców mających trafić do poszczególnych gmin. Zwłaszcza w mniejszych ośrodkach, gdzie brak wypracowanych rozwiązań pracy z dziećmi cudzoziemskimi – czy to w postaci organizacji procesu nauczania, przeszkolenia kadry pedagogicznej czy współpracy z trzecim sektorem – przygotowanie się do tego zadania może wymagać więcej czasu:

” *Szkoła musi wiedzieć o przyjeździe dzieci dużo wcześniej. Musi znaleźć nauczyciela, środki dla niego, dostosować plan nauczania. Potrzebna jest wcześniejsza informacja, i to nie tylko o samym dziecku, ale o całej rodzinie i wszystkich działaniach podejmowanych względem niej, żeby nauczyciele wiedzieli na przykład czy nastawiać się na pracę długoterminową. (miejsko-wiejska/4/władze)*

W zakresie organizacji procesu nauczania, niektórzy z respondentów zwracali uwagę na konieczność odpowiedniego wyważenia udziału nauczania indywidualnego, dopasowanego do wieku dziecka i poziomu znajomości języka polskiego, oraz zajęć prowadzonych w klasie z rówieśnikami w celu stymulowania integracji. Badani wskazywali na konieczność zapewnienia wsparcia w postaci asystenta lub pomocy nauczyciela, znającego język arabski – zwłaszcza gdyby liczba dzieci-uchodźców przypadająca na daną szkołę i/lub klasę była większa. W mniejszych gminach, problemem może być znalezienie właściwej osoby

posługującej się językiem arabskim oraz posiadającej wiedzę o kulturze i odpowiednie przeszkolenie pedagogiczno-psychologiczne⁶⁵. W tej sytuacji pomocnym mogłoby się okazać utworzenie na poziomie powiatu (lub województwa) bazy spełniających kryteria osób zainteresowanych podjęciem tego rodzaju pracy. Jak podnoszono w trakcie zorganizowanej w Warszawie międzysektorowej roboczej konferencji, której celem było wypracowanie założeń Warszawskiego Programu Recepty i Integracji Uchodźców⁶⁶ oraz co potwierdza raport przygotowany przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej (SIP)⁶⁷, dotychczasowe – często pozasystemowe i organizowane oddolnie – formy wsparcia uczniów cudzoziemskich najczęściej opierały się na przynajmniej podstawowej znajomości języka rosyjskiego przez obydwie strony. W sytuacji braku wspólnej platformy językowej, te oddolne formy wsparcia będą znacznie trudniejsze do wdrożenia i nie będą w stanie kompensować braków systemowych, co wiąże się z pilną koniecznością usprawnienia lub reorganizacji istniejących mechanizmów wsparcia.

Gminy podkreślały także konieczność zapewnienia stabilnego, regularnego i wystarczającego finansowania, które pozwoli na przeprowadzenie koniecznych przygotowań i późniejszą długoterminową pracę z dziećmi-uchodźcami. Sytuacja w której ze względu na braki systemowe, niewystarczające fundusze czy opóźnienia, uchodźcy i pracujące z nimi instytucje są zdane głównie na pomoc organizacji pozarządowych, jest niekorzystna dla zapewnienia stabilnego i całościowego wsparcia oraz może okazać się niemożliwa do utrzymania przy zwiększeniu się skali osób korzystających z pomocy. Z cytowanego powyżej raportu SIP wynika, że nawet w gminach, które od lat zajmują się edukacją dzieci uchodźców na większą skalę – jak ma to miejsce w przypadku Góry Kalwarii i Podkowy Leśnej na terenie których znajdują się ośrodki dla cudzoziemców – wsparcie z administracji centralnej jest daleko niewystarczające i dobre funkcjonowanie tych szkół jest w dużej mierze zależne od inicjatyw podejmowanych przez pracowników i dyrektorów oraz wsparcia organizacji

---

⁶⁵ Przykładowy zakres obowiązków asystenta międzykulturowego można znaleźć w aneksie publikacji pt. *Innowacyjne rozwiązania w pracy z dziećmi cudzoziemskimi w systemie edukacji. Przykłady praktyczne*, wydanej w 2012 roku przez Fundację na Rzecz Forum Różnorodności Społecznej, aneks dostępny jest tutaj: <http://ffrs.org.pl/wp-content/uploads/FRS_Innowacyjne-rozwiazania_Przyk%C5%82adowy-zakres-obowi%C4%85zk%C3%B3w-asystenta.pdf> (dostęp: 31.03.2016).

⁶⁶ Grupa robocza zajmująca się obszarem „edukacja” podczas niniejszej konferencji wskazywała na cztery wyzwania związane z włączaniem dzieci uchodźczych w polski system edukacji. Są to: nauczanie języka polskiego, współpraca szkoły z asystentem międzykulturowym, organizacja pracy szkoły, równościowe traktowanie, źródło: notatki własne z konferencji.

⁶⁷ E. Piechowska, *Obecność uchodźców w małych gminach: Doświadczenia Góry Kalwarii i Podkowy Leśnej w integracji uchodźców i edukacji ich dzieci*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej i Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2015, <<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Badanie%20w%20Gorze%20Kalwarii%20i%20Podkowie%20Lesnej.pdf>> (dostęp: 31.03.2016).

pozarządowych np. w zakresie zapewnienia pomocy nauczyciela. O ile biorący udział w niniejszym badaniu przedstawiciele władz lokalnych gotowi byli podjąć różne inicjatywy mające wesprzeć szkoły i proces edukacji uchodźców, to zgodnie podkreślali konieczność zapewnienia zewnętrznego finansowania tych działań.

Istotnym zagadnieniem edukacyjnym w kontekście przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu jest zapewnienie im możliwości nauki języka polskiego. O ile w większych ośrodkach miejskich, a zwłaszcza akademickich, oferta zajęć z języka polskiego dla obcokrajowców jest często bardzo rozbudowana, zarówno w postaci szkół języka polskiego jak i zajęć organizowanych przez organizacje pozarządowe, w mniejszych gminach gdzie nie było dotąd zapotrzebowania na takie usługi, zapewnienie lekcji językowych dla uchodźców będzie wymagało wysiłku organizacyjnego. Przedstawiciele gmin, które znajdują się w takiej sytuacji, podawali pomysły dotyczące możliwych rozwiązań: w jednej z miejscowości lokalny Caritas zebrał listę osób, które zgłosiły chęć nauczania uchodźców języka polskiego na zasadach wolontariatu; w innej władze gotowe byłyby zorganizować dwu lub trzymiesięczny kurs języka o ile otrzymałyby finansowanie od rządu; w dwóch taką gotowość zgłosili pracownicy ośrodka pomocy społecznej z zastrzeżeniem, że siłą rzeczy nie byłaby to pomoc profesjonalna; w jeszcze innej gminie powstał pomysł włączenia w pomoc szkół prywatnych na zasadzie barteru, w zamian za oficjalne uznanie od władz lokalnych. Dotychczasowo zapewnienie lekcji języka polskiego dla uchodźców – w których uczestnictwo jest jednym z warunków koniecznych do korzystania z Indywidualnego Programu Integracji – nie było systemowo zorganizowane⁶⁸. W odpowiedzi na plan przyjęcia przez Polskę uchodźców z Bliskiego Wschodu, różne instytucje, organizacje i osoby prywatne zgłosiły chęć pomocy w nauce języka polskiego⁶⁹, jednak zwłaszcza w przypadku przyjazdu większej liczby osób konieczna będzie koordynacja tych wysiłków oraz wypracowanie systemowych rozwiązań zapewniania dostępu do zajęć z języka polskiego, także w mniejszych miejscowościach gotowych przyjąć uchodźców.

---

⁶⁸ Podobne postulaty były już podnoszone wcześniej, m.in. w projekcie dokumentu, pt. „Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne” z 23 września 2013 roku przygotowanym przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, czytamy że powinny być wprowadzone zmiany w przepisach dotyczących indywidualnego programu integracji odnośnie nauczania języka polskiego, „powinny zostać wprowadzone instrumenty pozwalające na lepszą koordynację i egzekucję postanowień dotyczących nauki języka polskiego zawartych w umowie IPI”, źródło: <<http://www.mpips.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnych/projekty-programow-i-inne/olskapolitykaintegracjicudzoziemcw-zaoenaiiwytyczne/#akapit1>> (dostęp: 31.03.2016).

⁶⁹ Przykładowo, Uniwersytet Łódzki zadeklarował pokrycie kosztów rocznego kursu językowego w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców dla pięciu osób, źródło: <<http://www.tvn24.pl/lodz,69/beda-za-darmo-uczyz-polskiego-universytet-zaprasza-uchodzcow,583265.html>> (dostęp: 31.03.2016).

Zatrudnienie

Rozmówcy byli zgodni co do tego, że znalezienie przez uchodźców zatrudnienia będzie jednym z najważniejszych, jeśli nie najważniejszym, ze składników udanej integracji i ma szansę znacząco wpłynąć na ich postrzeganie w społeczności lokalnej. W subiektywnej ocenie rozmówców, ponad połowa badanych gmin znajduje się w dobrej sytuacji ekonomicznej, a lokalny rynek pracy stwarza duże możliwości zatrudnienia dla uchodźców⁷⁰; w przypadku pięciu gmin rozmówcy określili sytuację na rynku pracy jako umiarkowaną⁷¹; a pozostałe pięć gmin jako trudną i nierokującą dobrze dla możliwości zatrudnienia uchodźców⁷². W przypadku dziewięciu gmin lokalny rynek pracy był określany jako otwarty na cudzoziemców, przy czym przeważały doświadczenia z pracownikami z Ukrainy i, jeśli chodzi o kraje pozaeuropejskie, z Wietnamu. Pod tym względem duże doświadczenie mają gminy zdefiniowane na potrzeby badania jako wielkomiejskie, niektóre gminy miejskie takie jak Piła i Kostrzyn nad Odrą oraz gminy wiejskie jak np. Tarnowo Podgórne czy Gniewino, co jest głównie uzależnione od struktury lokalnej gospodarki i profilu przedsiębiorstw działających na terenie gminy. O ile w zdecydowanej większości gmin rozmówcy widzieli szansę na znalezienie przez uchodźców zatrudnienia w charakterze pracowników fizycznych i niewykwalifikowanych, to jedynie w przypadku dziewięciu gmin badani oceniali rynek pracy jako dający szansę na poszukiwanie różnorodnego zatrudnienia (poza gminami wielkomiejskimi były to Piła, Tarnowo Podgórne oraz Gniewino). W trzech badanych gminach - Olsztynku, Raciborzu i Chorzowie – wskazywano na zapotrzebowanie na osoby o wykształceniu i doświadczeniu zawodowym, jak np. elektryk, ślusarz, murarz, operator wózków widłowych czy krawiec.

Badani wymienili szereg barier, które w ich ocenie, będą miały wpływ na proces wchodzenia uchodźców na lokalny rynek pracy. Po pierwsze zwracano uwagę na problem dopasowania kwalifikacji i doświadczenia zawodowego uchodźców do lokalnego zapotrzebowania, a także problem z nostryfikacją dyplomów oraz innego rodzaju dokumentów

---

⁷⁰ Były to: Warszawa, Wrocław, Szczecin, Lublin, Gdynia, Piła, Racibórz, Kostrzyn nad Odrą, Świecie, Aleksandrów Łódzki, Tarnowo Podgórne oraz Gniewino.

⁷¹ Były to: Łódź, Chorzów, Słupsk, Namysłów, Wadowice.

⁷² Były to: Olsztynek, Janikowo, Karlino, Słopnice i Ciechanów.

potwierdzających umiejętności i kompetencje danej osoby⁷³. Za potencjalne zagrożenie uznano też złe traktowanie pracowników-cudzoziemców przez pracodawców, zmuszanie ich do kwasi-niewolniczej pracy lub pracy nielegalnej czy nieinformowanie o posiadanych prawach. Jednym z pomysłów zapobiegania temu zagrożeniu było przeprowadzenie kampanii informacyjnej wśród uchodźców, np. w formie ulotki udostępnianej uchodźcom przez pracowników ośrodków dla cudzoziemców czy Straż Graniczną, dotyczącej funkcjonowania polskiego rynku pracy i praw pracowniczych.

Zdaniem respondentów problemem mogą być również uprzedzenia i niechęć pracodawców do zatrudniania uchodźców. W jednej z badanych gmin wielkomiejskich Powiatowy Urząd Pracy (PUP) spotkał się ze zdecydowanie negatywnym odzewem pracodawców (głównie małych i średnich firm prywatnych korzystających z pośrednictwa pracy) na pytanie czy byliby skłonni zatrudnić uchodźców, przy czym gotowość w tym względzie była znacznie wyższa w przypadku wcześniejszego zapytania dotyczącego uchodźców z Ukrainy⁷⁴. Przedstawiciel PUP powoływał się także na liczne przykłady dyskryminacji cudzoziemców w małych firmach, nawet jeśli posiadali oni wysokie kwalifikacje zawodowe, co doprowadziło go do wniosku, że „nawet człowiek doskonale orientujący się w lokalnej kulturze i zwyczajach, mówiący po polsku, też ma trudniej niż Polak” (wielkomiejska/6/UP), a osoba która nie zna języka i kultury napotka na jeszcze większe bariery. Wielu badanych wyrażało obawy dotyczące barier językowych i kulturowych, które mogą pojawić się zarówno na etapie poszukiwania pracy, jak i korzystania ze wsparcia instytucji rynku pracy czy funkcjonowaniu po podjęciu zatrudnienia. Niektórzy z przedstawicieli urzędów pracy wprost mówili, że znajomość języka polskiego będzie warunkiem koniecznym dla możliwości pełnego uczestnictwa w ofercie aktywizacji zawodowej. Niektóre urzędy prowadzą, lub zamierzają uruchomić, kursy języka polskiego. W Warszawie, Urząd Pracy oferuje naukę języka polskiego z nastawieniem na wykonywanie czynności zawodowych i rocznie w tego rodzaju szkoleniach bierze udział około 30-40 osób, ale nie zawsze spotykają się z zainteresowaniem cudzoziemców. Inny z badanych urzędów w gminie wielkomiejskiej zgłosił możliwość zapewnienia kursów językowych dla uchodźców finansowanych ze środków Urzędu Pracy we

---

⁷³ Część osób może nie posiadać dyplomów, trudności może sprawić ich tłumaczenie z języka arabskiego na język polski, a także stosunkowo długotrwała procedura nostryfikacji.

⁷⁴ Również w innych gminach zaobserwowano większą gotowość do zatrudniania Ukraińców.

współpracy z organizacją pozarządową, która byłaby odpowiedzialna za ich realizację.

Respondenci - zarówno przedstawiciele władz, pomocy społecznej jak i PUPów – widzieli dużą potrzebę podejmowania działań mających zachęcić pracodawców do zatrudniania uchodźców. Jednym z często przywoływanych rozwiązań było oferowanie różnego rodzaju zachęt finansowych dla pracodawców którzy zgodziliby się zatrudnić uchodźców (np. poprzez obniżanie kosztów pracy, subsydiowanie miejsc pracy, wprowadzenie ulg podatkowych - podatki lokalne). W niektórych gminach przedstawiciele władz lokalnych prowadzili już rozmowy z lokalnymi przedsiębiorcami w celu uzyskania wstępnych deklaracji o możliwościach zatrudnienia (i uzyskali takie zapewnienia), w innych władze gotowe są pośredniczyć w kontaktach z pracodawcami i pomóc w poszukiwaniu pracy uchodźcom, którzy zdecydują się zamieszkać na ich terenie. Urzędy pracy wskazywały także na zasadność podejmowania działań informujących pracodawców o zasadach zatrudniania uchodźców, na przykład w formie ulotki, oraz promowanie zatrudnienia cudzoziemców przez dedykowane kampanie społeczne lub np. w trakcie spotkań pracodawców z PUP. Tego rodzaju kampanię społeczną na rzecz zatrudniania cudzoziemców prowadził już m.in. PUP w Warszawie we współpracy z Fundacją dla Somalii i Urzędem Miasta, przedstawiając przykłady cudzoziemców, którzy odnaleźli się na polskim rynku pracy np. poprzez założenie własnego biznesu lub wykonywanie pracy naukowej.

Jak podkreślali przedstawiciele urzędów pracy, ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy daje takie same uprawnienia do korzystania ze wsparcia w tym zakresie obywatelom polskim oraz osobom objętym ochroną międzynarodową⁷⁵. Większość badanych urzędów pracy planowała pracować z uchodźcami przy użyciu istniejących narzędzi i metod, m.in. poprzez pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, organizację szkoleń i staży czy refundacji części kosztów zatrudnienia bezrobotnego do trzydziestego roku życia⁷⁶. Niektóre z urzędów wskazywały na możliwość dostosowania istniejących narzędzi do potrzeb uchodźców⁷⁷, np. poprzez zapewnienie kursów językowych, odpowiednie przeszkolenie personelu lub wydłużenie czasu trwania programów stażowych. Jako możliwe działania PUP, które pomogłyby w aktywizacji

---

⁷⁵ Porównaj: ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 roku.

⁷⁶ Jest to wsparcie funkcjonujące od 15 stycznia 2016 roku.

⁷⁷ PUP w Warszawie realizował projekt, w ramach którego m.in. uchodźcy z Somalii i Erytrei uczestniczyli w odpowiednio sprofilowanych szkoleniach językowych i zawodowych.

uchodźców podawano: oddelegowanie jednego doradcy zawodowego do pracy z uchodźcami (aż do momentu kiedy znajdą zatrudnienie lub założą działalność gospodarczą) i zapewnienie mu odpowiednich szkoleń; przeprowadzenie szkoleń grupowych dedykowanych uchodźcom i dostosowanych do ich potrzeb; organizację szkoleń dotyczących zasad otwarcia i prowadzenia działalności gospodarczej⁷⁸ oraz pomoc w nostryfikacji dyplomów, podnoszeniu kwalifikacji i uzupełnianiu uprawnień cudzoziemców do wykonywania danej pracy. Potrzeby zgłaszane przez urzędy pracy dotyczyły szkoleń w zakresie pracy z uchodźcami z Bliskiego Wschodu oraz zapewnienia wsparcia językowego (tutaj liczone głównie na współpracę z organizacjami pozarządowymi) oraz przeznaczenie przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej środków dedykowanych aktywizacji zawodowej uchodźców⁷⁹.

Jednym z rekomendowanych działań było także nawiązanie współpracy między urzędami pracy a właściwymi miejscu zamieszkania ośrodkami pomocy społecznej celem prowadzenia bardziej kompleksowej polityki wsparcia wobec uchodźców. Zdaniem przedstawicielki OPS specjalizującej się w pracy z cudzoziemcami w gminie wielkomejskiej, istnieje pilna potrzeba ściślejszej współpracy między ośrodkami pomocy społecznej i instytucjami rynku pracy w celu zapewniania lepszej realizacji Indywidualnego Programu Integracji oraz skutecznej aktywizacji zawodowej i integracji uchodźców. Przykładem takiej współpracy jest program „Aktywizacja i Integracja” przeznaczony dla osób z tzw. trzecim profilem pomocy, i polegający na różnych działaniach mających na celu wykształcenie aktywnej postawy w życiu społecznym i zawodowym w szczególności poprzez poradnictwo specjalistyczne, warsztaty trenerskie, grupy wsparcia i inne działania⁸⁰. W reprezentowanej przez rozmówczynię gminie, to właśnie lokalny ośrodek pomocy społecznej realizował projekt, w ramach którego zorganizowano m.in. staże zawodowe dla cudzoziemców przy uwzględnieniu zarówno ich preferencji jak i zapotrzebowania na lokalnym rynku pracy. W Raciborzu, OPS (niezależnie od PUP) realizuje projekt „Drugiemu człowiekowi” obejmujący aktywizację zawodową

---

⁷⁸ Założenie własnej działalności gospodarczej dawałoby uchodźcom możliwość skorzystania ze specjalnej dotacji PUP, a także - o czym przekonywał pracownik urzędu pracy w gminie wielkomejskiej - szansę na wyższe zarobki.

⁷⁹ Przykładowo, w jednym z badanych Urzędów Pracy w gminie wielkomejskiej jeden doradca zawodowy obsługuje średnio 700 osób bezrobotnych, co uniemożliwia prowadzenie kompleksowego i czasochłonnego wsparcia dla uchodźców. Wyjściem z tej sytuacji byłoby zatrudnienie osoby oddelegowanej do pracy z uchodźcami, jednak w obecnej sytuacji Urząd nie ma do tego wystarczających środków.

⁸⁰ Źródło: <http://www.pupszczecin.pl/bezrobotni_poszukujacy_pracy/Program_Aktywizacja_i_Integracja_-PAI.htm> (dostęp: 31.03.2016).

i podnoszenie kompetencji w zakresie poszukiwania zatrudnienia przez osoby zagrożone bezrobociem, w który mogliby zostać włączeni uchodźcy. Warto zaznaczyć, że zwłaszcza w gminach niebędących siedzibą powiatu, ośrodki pomocy społecznej często odgrywają ważną rolę w przeciwdziałaniu bezrobociu nie tylko ze względu na realizowane programy, ale także dobry wgląd w lokalny rynek pracy czy utrzymywanie kontaktu z pracodawcami poszukującymi pracowników.

Ciekawą formą aktywizacji i integracji zawodowej uchodźców, na którą powoływali się rozmówcy w kilku z badanych gmin, jest zakładanie spółdzielni socjalnych. Spółdzielnię socjalną mogą założyć m.in. osoby bezdomne, uzależnione od alkoholu, zwalniane z zakładów karnych, czy też uchodźcy realizujący indywidualny program integracji. Spółdzielnię może założyć min. 5 osób fizycznych lub 2 osoby prawne, w sumie nie może być to więcej niż 50 osób. Członkami spółdzielni mogą być także osoby nienależące do grup zmarginalizowanych, lecz w sumie ich liczba nie może być większa niż 50% ogólnej liczby członków spółdzielni. Każdy członek spółdzielni, niezależnie od wielkości wkładu, dysponuje jednym głosem, a zatem wszystkie osoby współtworzące przedsiębiorstwo są odpowiedzialne za jego funkcjonowanie, uczą się samodzielności i długofalowego planowania. By założyć spółdzielnię socjalną należy przygotować statut, następnie podczas spotkania założycielskiego przyjąć go i na jego podstawie wybrać organy statutowe. Kolejnym krokiem jest rejestracja w Krajowym Rejestrze Sądowym. Na zakładanie spółdzielni socjalnych dotacji udzielają Powiatowe Urzędy Pracy, a Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej oferują szkolenia z zakresu tworzenia strategii i biznesplanu spółdzielni, podstaw marketingu i promocji, a także zagadnień prawnych związanych z funkcjonowaniem tego typu przedsiębiorstwa. Należy jednak zaznaczyć, że aby ta forma aktywizacji zawodowej sprawdziła się w przypadku uchodźców, konieczne będzie zapewnienie kompleksowego wsparcia merytorycznego, zwłaszcza na początkowym etapie tworzenia i rozwoju spółdzielni.

Gotowość pomocy uchodźcom w poszukiwaniu zatrudnienia deklarowały także lokalne władze i działające na terenie gmin organizacje

pozarządowe. Zwłaszcza w mniejszych gminach, osobista interwencja władz lokalnych w oparciu o dobre kontakty z działającymi na terenie gminy pracodawcami, była często wymienianą możliwą formą wsparcia. W gminach wielkomiejskich działają często organizacje pozarządowe, takie jak np. Fundacja Polskie Forum Migracyjne z Warszawy czy Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantów z Trójmiasta, które oferują cudzoziemcom pomoc w zakresie doradztwa zawodowego czy prawnych aspektów funkcjonowania na polskim rynku pracy. Rozmówca reprezentujący Caritas Archidiecezji właściwej jednej z badanych gmin, deklaruje gotowość wsparcia w poszukiwaniu zatrudnienia dla uchodźców przy pomocy lokalnych parafii. W Pile rozmówcy wskazywali na możliwość włączenia w te wysiłki spółki Inwest-Park Piła⁸¹, która stawia sobie za cel rozwój przedsiębiorczości, zwalczanie bezrobocia i ograniczenia migracji zarobkowej w subregionie pilskim.

Odbiór społeczny i integracja

Nastawienie do uchodźców w społeczności lokalnej

W ocenie badanych, stosunek mieszkańców ich gmin do problematyki przyjmowania uchodźców z Bliskiego Wschodu jest zróżnicowany. Większość rozmówców była zgodna co do tego, że w ostatnim okresie w związku z kryzysem migracyjnym nastroje antyimigranckie w ich społecznościach natężyły się i stały się bardziej widoczne w przestrzeni publicznej. Zdecydowana większość rozmówców była zdania, że winne tego stanu rzeczy są w dużej mierze media, które kreują jedynie negatywny obraz uchodźców, przedstawiają informacje ich dotyczące w sposób nierzetelny i stronniczy, przez co podsycają społeczne lęki i umacniają – lub wręcz tworzą – negatywne stereotypy⁸². Wielu rozmówców wskazywało na

---

⁸¹ Inwest-Park Piła jest spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w której jedynym udziałowcem jest Gmina Piła. Więcej informacji na stronie internetowej firmy: <<http://investpark.pila.pl/inwestpark-pila/o-parku/>> (dostęp: 31.03.2016).

⁸² Polecamy analizę Prof. UW M. Bilewicz z Centrum Badań nad Uprzedzeniami działającego przy Uniwersytecie Warszawskim na temat kryzysu postaw związanego z kryzysem uchodźczym, <<http://www.naukaonline.pl/serwis/item/2476-kryzys-uchodzczy-jako-kryzys-postaw>> (dostęp: 31.03.2016).

trudność w odpowiednim przygotowaniu społeczności lokalnej na pozytywne przyjęcie uchodźców w sytuacji medialnej „nagonki na uchodźców” lub wręcz wyrażało swoją bezsilność w tym zakresie. Większość badanych widziała potrzebę zmiany przekazu medialnego jako warunek konieczny do zapewniania uchodźcom odpowiedniego przyjęcia i możliwości integracji. Niektórzy sugerowali konieczność odpowiedniego przeszkolenia dziennikarzy, inni widzieli szansę w pracy z mediami regionalnymi i lokalnymi:

” *Trzeba mieć przedstawicieli w mediach regionalnych, dziennikarzy, którzy przedstawią proces w sposób rzetelny, co udało się zrobić, jak pomóc tym ludziom, a nie tylko negatywne sprawy. (wielkowiejska/5/OPS)*

Zwłaszcza w przypadku mniejszych gmin, które nie mają doświadczenia z uchodźcami i cudzoziemcami, przekaz medialny ma w odczuciu rozmówców wielki wpływ na kształtowanie postaw w tej sprawie.

Decyzja przyjęcia przez Polskę uchodźców z Bliskiego Wschodu, a przede wszystkim opublikowanie przez media wyników ankiety przeprowadzonej przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (warto przy tym zaznaczyć, że poprzednie edycje ankiety nie spotykały się z zainteresowaniem mediów)⁸³ dotyczącej możliwości przyjęcia uchodźców przez poszczególne gminy, przeniosło dyskusję o migracji na poziom lokalny. Tylko w nielicznych gminach objętych badaniem informacja ta nie wywołała zainteresowania społeczności lokalnej, w niemal wszystkich deklaracja władz spotkała się z negatywną reakcją przynajmniej części społeczności lokalnej, przy czym forma i nasilenie krytyki różniła się w poszczególnych gminach. W większości przypadków fala krytyki i hejtu przelała się przez gminne fora, portale społecznościowe i media lokalne, ale w wielu urządzono także manifestacje przeciwko przyjmowaniu uchodźców, w ocenie badanych organizowane najczęściej przez skraje środowiska prawicowe związane m.in. z partią Korwin i Kukiz'15. W jednej z badanych gmin smsy z pogrózkami otrzymali niektórzy radni po głosowaniu odnośnie przyjęcia rodzin uchodźców oraz lider organizacji pozarządowej, który wypowiedział się pozytywnie o przyjmowaniu uchodźców; w innej gminie przeciwnicy wywodzący się z ww. partii rozpoczęli zbieranie podpisów przeciwko decyzji wóldarza dotyczącej przyjęcia jednej rodziny, co skłoniło

---

⁸³ Korespondencja mailowa z pracownikiem MRPiPS w dnach 23-25 marca 2016 roku.

go do zawieszenia tematu do czasu otrzymania wytycznych od rządu. W trzech badanych gminach, jednej miejskiej i dwóch miejsko-wiejskich, władze lokalne wprost mówiły o zaskoczeniu wobec tak silnie negatywnej reakcji ze strony społeczności lokalnej:

„ *Jest taka głęboka manipulacja. Ja odpowiedziałem w ankiecie – taka była słynna ankieta rozsyłana [ankieta MPiPS – DWK] – zupełnie hipotetyczna, która badała czy gmina jest w stanie [przyjąć uchodźców-DWK]. Odpowiedziałem tak: jeżeli w pierwszych słowach Episkopat apeluje, aby parafie uchodźców przyjmowały i tak dalej, to każdą gminę w Polsce byłoby stać, żeby przyjąć jedną rodzinę przynajmniej (...) następnego dnia [po opublikowaniu wyników – DWK] stałem się obiektem ataków, nie tylko mediów, które rozkręciły [tę] historię... Każdemu musiałem tłumaczyć, że to jest oczywiście sytuacja hipotetyczna, że każda gmina pewnie by tak postąpiła – odruch ludzki i tak dalej...*

W innej gminie, przerażone skalą negatywnych wypowiedzi władze zwróciły się bezpośrednio o pomoc do trzech ogólnopolskich organizacji pozarządowych mających doświadczenie w pracy z mową nienawiści⁸⁴, jednak od żadnej nie otrzymały odpowiedzi i były zmuszone radzić sobie z problemem we własnym zakresie. Przykład medialnego zamieszania wokół opublikowanych wyników ankiety MPiPS pokazuje, że ze względu na kontrowersyjność tematu uchodźców z Bliskiego Wschodu w społeczeństwie polskim, wszelkie tego rodzaju działania powinny w przyszłości iść w parze ze wsparciem dla władz lokalnym. Wsparcie to mogłoby polegać m.in. na jasnym przekazie informacyjnym ze strony właściwego ministerstwa, rządu lub innej instytucji państwowej wyjaśniającym sytuację i ucinającym spekulacje medialne czy wsparciu z zakresu PR, mediacji społecznych czy przeciwdziałaniu mowie nienawiści dla gmin borykających się z tymi problemami w wyniku podjętych deklaracji względem uchodźców. Z przeprowadzonego badania wynika, że kwestia negatywnego odbioru społecznego stanowi główne źródło obaw i trudności związanych z przyjęciem uchodźców z Bliskiego Wschodu i w związku z tym konieczne jest zapewnienie władzom, instytucjom i organizacjom lokalnym wsparcia

⁸⁴ Według definicji Rady Europy mowa nienawiści to „wszelkie formy wypowiedzi, które szerzą, propagują czy usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nienawiści bazujące na nietolerancji m.in.: nietolerancję wyrażającą się w agresywnym nacjonalizmie i etnocentryzmie, dyskryminację i wrogość wobec mniejszości, imigrantów i ludzi o imigranckim pochodzeniu”. Źródło: <<http://www.mowanienawisci.info/post/rada-europy/>> (dostęp: 31.03.2016).

w tym zakresie. Badani przedstawiciele władz zwracali także uwagę, że do budowy odpowiedniej polityki wobec uchodźców i przygotowywania opinii publicznej na poziomie lokalnym, konieczny jest jednoznaczny przekaz i pozytywne nastawienie ze strony władz państwowych, a obecna sytuacja dezinformacji i retoryki zagrożenia przyczynia się do umacniania się nastrojów antyuchodźczych:

” *To wszystko zależy od polityki, która będzie prowadzona centralnie, przez rząd. Jeżeli to będzie polityka, która będzie pozytywnie do tego zjawiska nastawiona, to tu lokalnie jest dużo łatwiej. Jeżeli na górze będzie to traktowane jako zło i zagrożenie, [wtedy-DWK] no jest to wywołanie niepokoju wśród mieszkańców, ożywianie tych nacjonalistycznych różnych ugrupowań i wtedy jest bardzo trudno (...) My jesteśmy takim małym trybikiem w całym tym systemie i jeżeli z góry nie popłynie smarowanie, no to, nie mówię tu o finansowym tylko takim ideologicznym.*

W trzech z badanych gmin, jednej wielkomiejskiej i dwóch wiejskich, władze planują przeprowadzenie konsultacji społecznych w sprawie procesu przyjęcia uchodźców. Rozmówcy zwracali uwagę, że integracja uchodźców będzie wymagała zaangażowania społeczności lokalnej i chęci pomagania z jej strony, więc konsultacje są konieczne „żeby ludzie [mieszkańcy – DWK] czuli odpowiedzialność na sobie za tych ludzi” (wiejska/4/OPS). Jeśli chodzi o zasadność przeprowadzenia kampanii informacyjnej poprzedzającej przyjazd uchodźców do danej gminy to zdania rozmówców są podzielone, przy czym w tej kwestii nie zaobserwowano zależności w stosunku do rozmiaru lub statusu gminy. Przeciwnicy podejmowania działań informacyjnych przed przyjazdem uchodźców obawiali się, że doprowadziłyby one do kolejnych kontrowersji i „robienia szumu wokół uchodźców”, a lepszą strategią będzie przejście nad tą sprawą „do porządku dziennego”:

” *Podchodzimy do tego jak do sprawy normalnej, że tu ludzie się sprowadzają co jakiś czas i wyprowadzają, chcemy podejść do tego jak czegoś normalnego, naturalnego, więc nie będziemy robić kampanii informacyjnej, żeby nie rozdmuchiwać problemu. (wiejska/4/władze)*

Zdaniem rozmówców z tej grupy bardziej skuteczny w zmianie nastawienia do uchodźców będzie bezpośredni kontakt z osobami które

przyjadą - w trakcie zorganizowanych działań integracyjnych czy w sytuacjach codziennych – a działania informacyjne przyjęte przed przyjazdem uchodźców mogą doprowadzić do umocnienia negatywnych nastrojów społecznych w tej kwestii.

W ośmiu badanych gminach władze planowały przeprowadzenie kampanii informacyjnych o możliwie szerokim charakterze przed przyjazdem uchodźców, we współpracy z lokalnymi parafiami i duchownymi, lokalnymi mediami, bibliotekami gminnymi, szkołami i organizacjami pozarządowymi. Zdaniem badanych kampania powinna przede wszystkim polegać na rzetelnym przekazywaniu wyczerpujących informacji - co jeden z badanych określił mianem „metody antyplotkowej” - dotyczących przyjeżdżających osób, charakteru pomocy i jej finansowania, uzupełnionych zapewnieniem, że nie odbędzie się ona kosztem mieszkańców. Pełnia informacji dotyczących uchodźców, połączona z wysiłkami budowania pozytywnej atmosfery wokół ich przyjęcia, pozwoli zdaniem rozmówców oswoić lęk mieszkańców: „informacje muszą być rzetelnie przekazywane, bo w takich małych miastach niedopowiedzenia urastają potem do wielkiej rangi problemów” (miejsko-wiejska/3/NGO). Rozmówcy z gmin o charakterze napływowym i bogatej historii migracyjnej (takie jak Szczecin, Wrocław czy Piła) wskazywali na możliwość budowania solidarności z uchodźcami przez odwołanie się do historii danego miejsca i jego mieszkańców⁸⁵.

Działania integracyjne

W opinii badanych, w proces integracji uchodźców powinno zostać włączone możliwie szerokie spektrum instytucji, organizacji i działaczy lokalnych, którzy wyrażą chęć pomocy uchodźcom. Jako głównych partnerów do działań integracyjnych badani wymieniali władze lokalne, kościół katolicki, wspólnoty sąsiedzkie, organizacje pozarządowe i liderów lokalnych, szkoły oraz biblioteki. Zdecydowana większość rozmówców wskazywała na konieczność zaangażowania w proces integracji wspólnot sąsiedzkich poprzez organizowanie spotkań, wydarzeń czy warsztatów:

---

⁸⁵ Przykładowo, we Wrocławiu powstał pomysł kampanii społecznej „Wszyscy we Wrocławiu jesteśmy skądś” odwołujący się do historii miasta i jego napływowego charakteru.

” *Mieszkańcy musieliby poznać tych ludzi, jakieś spotkania integracyjne zrobić, Koło Gospodyń Wiejskich [KGW] czy Ochotnicza Straż Pożarna mogłyby wciągnąć się w te działania. Panie z KGW mogłyby zrobić spotkania kulinarne, nauczyć się czegoś od siebie. Oczywiście na spokojnie, bez robienia cyrku. Zaprosić ich do klubów sportowych, na różne zajęcia do Domu Kultury. (wiejska/4/NGO)*

Badani wskazywali na możliwość uzyskania pomocy ze strony działających na terenie gminy organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i instytucji kultury w organizacji spotkań i warsztatów oraz – ogólnie rzecz ujmując – w animacji wydarzeń integracyjnych na płaszczyźnie lokalnej. Istotną rolę mogłyby tu odegrać spotkania zapoznawcze, w trakcie których na zasadzie wymiany uchodźcy i mieszkańcy mogliby sobie wzajemnie zaprezentować swoją kulturę i obyczaje. W przypadku inicjatyw tego rodzaju, jedna z badanych zwracała uwagę na pojawiające się wątpliwości etyczne związane z traktowaniem cudzoziemców jak eksponatów i ciekawostek. Podobnego zdania była także dwójka innych badanych, którzy wskazywali na konieczność prowadzenia szerszej zakrojonych działań antydyskryminacyjnych i promujących otwarcie na świat i inne kultury (np. w formie spotkań o tematyce podróżniczej), niż niezdrowe skupianie się „na tej jednej biednej rodzinie”. Niektórzy rozmówcy z gmin, w których mieszkają przedstawiciele mniejszości arabskiej, wskazywali na możliwość zaangażowania ich w działania integracyjne; w opinii jednego z badanych warto byłoby znaleźć akceptowany przez uchodźców sposób na „zrobienie czegoś” na rzecz lokalnej społeczności (np. nauczanie języka angielskiego lub arabskiego), co bardzo pomogłoby budować pozytywny wizerunek takiej rodziny.

Wielu badanych wskazywało na szkoły jako ważne ogniwo procesu integracji, nie tylko ze względu na możliwość pracy z uczniami m.in. w drodze warsztatów czy spotkań, ale także ze względu na ich rolę w budowaniu wspólnoty lokalnej:

” *Jakby się mądrze do tego podeszło to dużą rolę powinny odegrać szkoły, gdzie będą uczęszczały dzieci uchodźców; społeczność lokalna tworzy się wokół miejsca, gdzie te osoby żyją. Chciałbym mieć nadzieję, że integracja i współpraca z innymi placówkami będzie przebiegała sprawnie, że skoro miasto ich zaprosiło, to nie zostawimy ich samym sobie, że będziemy w stałym kontakcie z dyrektorami szkół itp. Musimy mieć świadomość, że to nie będzie się działo samo. (miejska/5/władze)*

W gminach miejsko-wiejskich i wiejskich chęć bezpośredniego włączania się w proces integracji uchodźców wyrażali przedstawiciele władz, np. poprzez spotkania radnych i włodarzy ze społecznością lokalną, a także ewentualne mediacje i interwencje w oparciu o osobiste kontakty i zaufanie. Wydaje się że w większych gminach taką rolę mogłyby odgrywać Komisje Dialogu Obywatelskiego⁸⁶ ⁸⁷ lub Komisje Dialogu Społecznego⁸⁸, lub inne ciała inicjatywno-doradcze stanowiące platformę dialogu między władzami, instytucjami a społeczeństwem obywatelskim. Badani zwracali uwagę na fakt, że nawet w przypadku pozytywnego lub neutralnego nastawienia do uchodźców rzeczywistość bezpośredniego kontaktu i wspólnego funkcjonowania, np. w charakterze sąsiadów, może prowadzić do konfliktów i nasilenia uprzedzeń. Jak przekonywała jedna z respondentek z gminy wielkowiejskiej, w takiej sytuacji gmina powinna korzystać z usług doświadczonego mediatora specjalizującego się w rozładowywaniu napięć lokalnych i stymulowaniu konstruktywnego dialogu społecznego.

Zwłaszcza w mniejszych gminach, gdzie brak organizacji pozarządowych, które mogłyby lub chciałyby zaangażować się w pomoc uchodźcom, wielu rozmówców podkreślało kluczową rolę współpracy z kościołem katolickim zarówno na etapie działań przygotowawczych jak i podczas procesu integracji oraz odwoływanie się do wartości chrześcijańskich nakazujących pomoc osobom w potrzebie. Choć jak zwracali uwagę niektórzy badani, nastawienie poszczególnych księży pracujących na terenie ich gmin do tematu uchodźców jest różne, to kościół pełni bardzo ważną rolę w kształtowaniu opinii w ich społecznościach lokalnych i jego wsparcie, lub chociaż neutralność, będzie bardzo ważne dla przebiegu procesu integracji. Dużym wsparciem dla gmin chcących przyjmować uchodźców mogą być także komórki Caritasu, który prowadzi aktywną politykę dotyczącą pomocy migrantom, w tym w szczególności uchodźcom, za pośrednictwem pięciu Centrów Pomocy Migrantom i Uchodźcom (w Białymstoku, Lublinie, Zgorzelcu, Słubicach i Siedlcach) oraz 44 Caritas Diecezjalnych i blisko 5000 Parafialnych Zespołów Caritas w całej Polsce⁸⁹.

---

⁸⁶ Zakres działalności KDO na przykładzie Łodzi znajduje się na stronie internetowej: <http://www.uml.lodz.pl/samorzad/organizacje_pozarządowe/komisje_dialogu_obywatelskiego/> (dostęp: 31.03.2016).

⁸⁷ Przykładowo, w Łodzi działa Komisja Dialogu Obywatelskiego ds. Równości i Przeciwdziałania Dyskryminacji, która wyraziła zainteresowanie sytuacją cudzoziemców, w tym uchodźców, w mieście.

⁸⁸ Zakres działalności KDS na przykładzie Warszawy znajduje się na stronie internetowej: <<http://ngo.um.warszawa.pl/komisje-dialogu-społecznego/>> (dostęp: 31.03.2016).

⁸⁹ Źródło: <<http://www.caritas.pl/komunikat-caritas-polska-w-sprawie-działan-na-rzecz-uchodźców/>> (dostęp: 31.03.2016).

Wyobrażenia dotyczące integracji

Dla większości badanych podstawowym wyznacznikiem udanej integracji uchodźców byłoby ich sprawne funkcjonowanie w ramach społeczności lokalnej, rozumiane jako podjęcie pracy, posłanie dzieci do przedszkoli i szkół oraz nawiązanie kontaktów z sąsiadami. Osiągnięcie przez uchodźców samodzielności mogłoby także zdaniem badanych przełamać negatywne nastawienie społeczności lokalnych często związane z obawą, że przyjeżdżający nie będą chcieli pracować i obciążą lokalny system pomocy społecznej:

”

Przede wszystkim integracja poprzez pracę. Podjęcie pracy, dążenie do samowystarczalności jak najszybciej byłoby naprawdę dobrze oceniane przez sąsiadów.(...) To jest bardzo widoczne w małych społecznościach i jeżeli od początku taka rodzina byłaby dobrze w tym zakresie postrzegana jako ci, którzy starają się jak najlepiej dla swoich dzieci, dbają, robią co mogą we własnym zakresie żeby być samowystarczalni, to uważam, że nie będzie żadnego problemu z takim zadomowieniem się, aklimatyzacją. (wiejska/3/OPS)

Szeroko rozumiane usamodzielnienie się, w tym uniezależnienie się od pomocy społecznej, było najczęściej przywoływanym przez badanych warunkiem udanej integracji. Warto zaznaczyć, że w wypowiedziach często pojawiało się silne oczekiwanie aktywnej postawy samych uchodźców.

Udana integracja była też rozumiana jako brak konfliktów między uchodźcami a mieszkańcami, zbudowanie relacji sąsiedzkich dzięki którym zatarłyby się podziały na „my” i „oni”:

”

Żeby nie mówili o nich: „A, tamci, Arabcy”, tylko żeby mówili: „Ibrahim przyszedł do mnie wieczorem pogadać”. Żeby żadna strona nie czuła się obca. Żeby oni się czuli tak, jakby mieszkali u nas od lat, i w drugą stronę to samo – Ibrahim był ich sąsiadem od zawsze. I to by było fajne i całkiem nie niemożliwe. Tylko wszystko zależy od tego, kto przyjedzie. [...] Jeżeli to będzie rodzina otwarta, chcąca bliskości, przyjaźni z tymi ludźmi. (miejsko-wiejska/7/OPS)

Zdaniem wielu badanych, zasadnicze znaczenie będzie miała postawa samych uchodźców, ich wola integracji z sąsiadami, przyjazne nastawienie

do społeczności przyjmującej i chęć wychodzenia naprzeciw inicjatywom integracyjnym, m.in. poprzez obecność na wydarzeniach organizowanych przez gminę lub szkołę. Dla większości badanych udana integracja oznaczała zadomowienie się uchodźców w gminie, zbudowanie więzi ze wspólnotą lokalną i samym miejscem zamieszkania:

” *Mając do wyboru czy wrócić do siebie, czy zostać, chciałbym żeby mieli dylemat. Chciałbym, żeby myśleli, że to jest ich miejsce na ziemi. (miejsko-wiejska/7/władze)*

Jak przekonywał jeden z badanych, do tego konieczne jest posiadanie pracy i domu oraz poczucie bezpieczeństwa (zarówno fizycznego jak i społecznego czyli akceptacji), co w dużej mierze będzie zależało od reakcji z jakimi uchodźcy spotkają się w społeczności lokalnej. Większość badanych podkreślała konieczność pracy ze społecznością lokalną i podejmowania działań mających uwrażliwiać mieszkańców na zagadnienia odmienności kulturowej i tolerancji oraz przeciwdziałanie mowie nienawiści i wystąpieniom rasistowskim.

Większość rozmówców podkreślała też konieczność edukowania uchodźców w zakresie obowiązujących w Polsce praw, norm i standardów, oraz formułowała oczekiwania względem ich przestrzegania. Niektórzy respondenci, częściej reprezentujący mniejsze gminy, od uchodźców oczekiwali nie tylko akceptacji norm prawnych i poszanowania panujących w Polsce zwyczajów i norm kulturowych, ale także „żeby można dotrzeć w nich chęć asymilacji, ich dostosowanie się do naszej obyczajowości” (miejsko-wiejska/4/NGO). Warto zwrócić uwagę, że tego rodzaju wizja udanej integracji oznacza oczekiwanie pełnej asymilacji, a nie wypracowanie opartych na szacunku relacji uwzględniających różnorodność kulturową. Żartobliwie ujęła to przedstawicielka trzeciego sektora z gminy wielkomiejskiej, zwracając uwagę na powszechność przekonania, że „integracja ma na tym polegać, że tutaj uchodźcy przyjadą i oni zaraz zaczną lepić pierogi albo malować pisanki” (wielkomiejska/4/NGO_1). Część badanych zwracała uwagę na konieczność odróżnienia integracji, której ważnym elementem jest poszanowanie lokalnych praw i zwyczajów, od asymilacji rozumianej jako całkowite przejście norm i stylu życia społeczności przyjmującej. Takie rozumienie integracji – wg rozmówców – zakłada możliwość funkcjonowania w sferze publicznej z zachowaniem różnego rodzaju atrybutów swojej kultury, akceptację dla różnorodności kulturowej i pomaganie uchodźcom bez oczekiwania, że staną się „innymi ludźmi”.

Wnioski

Z przeprowadzonego badania wynika, że główną barierą w przygotowywaniu się na przyjęcie uchodźców na poziomie lokalnym jest brak informacji dotyczących sposobów realizacji tego zadania od strony rządowej. W rozumieniu większości badanych ankieta Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej stanowiła pierwszy etap przygotowań do przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu w ramach podjętych przez Polskę zobowiązań; w taki sposób interpretowały ją też krajowe i lokalne media przy upublicznianiu listy gmin, które udzieliły na nią odpowiedzi pozytywnej deklarując tym samym możliwość przyjęcia na swój teren rodzin uchodźczych. Taka interpretacja celów ankiety MPiPS, będącej w istocie standardową procedurą powtarzaną co kilka lat a nie działaniem przygotowawczym dedykowanym przyjęciu uchodźców z Bliskiego Wschodu, miała różnego rodzaju konsekwencje dla badanych gmin. Po pierwsze, wielu z badanych wyrażało przekonanie, że w ślad za deklaracją powinny iść działania przygotowawcze, jednak brak jakichkolwiek informacji dotyczących procesu przyjmowania uchodźców przez poszczególne gminy postawił zasadność podejmowania tego rodzaju działań pod znakiem zapytania. Zwłaszcza w gminach nieposiadających doświadczenia w przyjmowaniu osób objętych ochroną międzynarodową (ponad dwie trzecie samorządów objętych badaniem), prowadzenie szeroko zakrojonych działań przygotowawczych w sytuacji niepewności czy i ilu uchodźców rzeczywiście do nich przyjedzie, wydawało się wielu badanym nieuzasadnione. W kontekście braku informacji dotyczących skali przyjazdów, zakresu i form wsparcia oferowanych przez władze centralne, zarówno uchodźcom jak i przyjmującym ich gminom, oraz braku doświadczenia większości samorządów w realizacji tego rodzaju zadań, większości rozmówcom trudno było jednoznacznie ocenić stopień przygotowania ich gmin do przyjęcia uchodźców, co jedna z rozmówczyń podsumowała słowami „my musimy też wiedzieć na co mamy się przygotować” (wielkowiejska/2/OPS). Warto przy tym zaznaczyć, że w większości badanych gmin skala podjętych deklaracji była bardzo niewielka i dotyczyła najczęściej od jednej do trzech rodzin, co w praktyce może okazać się bardzo trudne dla uchodźców chcących mieć kontakt z rodakami, zwłaszcza w początkowym okresie aklimatyzacji w nowym środowisku.

Drugą istotną konsekwencją medialnego zamieszania związanego z upublicznieniem przez media wyników ankiety było nasilenie się

negatywnych nastrojów wobec przyjmowania uchodźców na poziomie lokalnym oraz fala krytyki względem decyzji władz, która w wielu gminach przybrała formę nienawistnych wypowiedzi pod adresem włodarzy i uchodźców, akcji protestacyjnych czy internetowego hejtu. Z przeprowadzonego badania wynika, że głównym źródłem obaw dotyczących przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu jest negatywne nastawienie i brak tolerancji ze strony lokalnych społeczności. Jak podkreślali przedstawiciele samorządów, w tej sytuacji jasny przekaz i możliwie pozytywne, lub chociażby neutralne, nastawienie ze strony władz centralnych jest szczególnie istotne dla budowania poparcia i zrozumienia dla tego problemu na poziomie lokalnym. Badani wskazywali na to, że obecnie dominująca – zarówno w doniesieniach medialnych jak i wypowiedziach przedstawicieli rządu – retoryka zagrożenia i niechęci powoduje nasilenie się nastrojów antyuchodźczych, co stawia możliwość zapewnienia uchodźcom odpowiedniego przyjęcia i warunków do integracji pod znakiem zapytania. Ze względu na wysoki stopień kontrowersji związany z uchodźcami z Bliskiego Wschodu, zdania badanych na temat zasadności przeprowadzenia kampanii informacyjnych poprzedzających ich przyjazd do gmin były podzielone: zwolennicy wskazywali na konieczność jak najszerzej zakrojonego przygotowania społeczności lokalnej, przeciwnicy obawiali się, że prowadziłyby to do zbędnego „rozdmuchania sprawy” i lepiej w kontekście przełamywania stereotypów i uprzedzeń sprawdzą się bezpośrednie kontakty między grupami, nawiązane po przyjeździe uchodźców do gminy.

Należy podkreślić, że negatywne nastroje wobec przyjmowania uchodźców na poziomie lokalnym obserwowane w wielu polskich gminach oraz krótki okres na przeprowadzenie badania i przygotowanie raportu były przyczyną przyjęcia strategii badawczej nastawionej na badanie tych gmin, które wyraziły wstępną gotowość do przyjęcia uchodźców. W każdej z gmin przeprowadzane zostały wywiady z przedstawicielami władz gminy, pomocy społecznej oraz szeroko pojętymi liderami społecznymi, a w gminach, zdefiniowanych na potrzeby badania jako gminy wielkomiejskie, dodatkowo z przedstawicielami właściwych urzędów pracy. Z zebranych danych wynika, że większość przedstawicieli władz samorządowych pozytywnie ocenia możliwości i przygotowanie swoich gmin, a w tej kwestii dużo bardziej sceptyczne stanowisko prezentują liderzy lokalni. Ciekawą obserwacją stanowi fakt, że wielu włodarzy – zwłaszcza w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich – rozumie zapewnienie godnych warunków dla uchodźców, którzy zdecydują się zamieszkać na terenie ich gminy, jako przedmiot osobistej odpowiedzialności. Tego rodzaju postawa przejawia się między innymi w gotowości do wszechstronnego angażowania się w proces

integracji – od poszukiwania zatrudnienia po pozytywne nastawienie lokalnej społeczności – w dużej mierze w oparciu o osobiste kontakty i zaufanie mieszkańców. Większe deklarowane poczucie osobistej odpowiedzialności za przyjeżdżające osoby może przełożyć się na bardziej spersonalizowaną i kompleksową opiekę w ramach danej społeczności lokalnej, nie powinno być jednak traktowane jako alternatywa wobec finansowego i systemowego wsparcia ze strony władz centralnych.

Warto zaznaczyć, że w małych i średnich gminach objętych badaniem brak jest organizacji społecznych mających doświadczenie w pracy z cudzoziemcami, a w szczególności z uchodźcami, i jako możliwe źródło wsparcia merytorycznego rozmówcy traktują wyspecjalizowane organizacje regionalne i ogólnopolskie. W przypadku dużych organizacji pozarządowych świadczących od lat wsparcie cudzoziemcom w gminach wielkomiejских – a co za tym idzie mających świadomość złożoności procesu integracji i pojawiających się problemów – rozmówcy wyrazili obawy dotyczące spiętrzenia się skali tych trudności w związku z negatywnym nastawieniem polskiego społeczeństwa do kwestii przyjmowania uchodźców z Bliskiego Wschodu. Niezależnie od wielkości i statusu gminy, większość rozmówców reprezentujących władze samorządowe, ośrodki pomocy społecznej i urzędy pracy liczy na wsparcie organizacji pozarządowych w zakresie przeprowadzenia niezbędnych szkoleń dla pracowników, asysty formalno-prawnej i zapewnienia tłumaczy. Z tego względu konieczne będzie uruchomienie dodatkowych źródeł finansowania działań na rzecz uchodźców, lub rozszerzenie istniejących, tak by organizacje pozarządowe mogły sprostać temu zapotrzebowaniu.

Z punktu widzenia badanych samorządów jednym z najtrudniejszych zadań jest zapewnienie uchodźcom odpowiedniego miejsca zamieszkania wobec braku mieszkań chronionych oraz bardzo ograniczonych zasobów mieszkań komunalnych i ich często złym stanem technicznym. Kwestia dostępu do mieszkań komunalnych była też przez badanych definiowana jako jedno z głównych potencjalnych źródeł konfliktów z mieszkańcami, zwłaszcza w mniejszych ośrodkach gdzie respondenci zwracali uwagę na konieczność prowadzenia ostrożnej polityki socjalnej wobec uchodźców w obawie przed niezadowoleniem społecznym. W tej sytuacji wielu rozmówców jako możliwe rozwiązanie sugerowało wynajem komercyjny, przyznając jednocześnie, że istotną barierą może być tutaj niechęć właścicieli do najmowania mieszkań uchodźcom oraz – zwłaszcza w przypadku gmin wiejskich i miejsko-wiejskich – bardzo ograniczona liczba dostępnych mieszkań na lokalnym rynku nieruchomości.

Zdecydowanie lepiej oceniane były możliwości własne gminy do zapewnienia dzieciom-uchodźcom dostępu do edukacji. Ocena

przygotowania gminnych placówek oświatowych do pracy z uczniami z Bliskiego Wschodu była w dużej mierze uzależniona od ich wcześniejszych doświadczeń w edukacji dzieci-cudzoziemców i dzieci romskich. Samorządy zwracały uwagę na konieczność zapewnienia regularnego i wystarczającego finansowania do zatrudnienia pomocy nauczyciela w charakterze asystenta międzykulturowego, który będzie wspierał integrację dzieci-uchodźców w gminnych szkołach. Dotychczasowe doświadczenia pokazują, że mimo istniejących rozwiązań szkoły często zdane są w dużej mierze same na siebie i wsparcie – często niestabilne ze względu na specyfikę finansowania – organizacji pozarządowych. Wypracowane rozwiązania oddolne mogą się jednak okazać niewystarczające w przypadku uczniów z Bliskiego Wschodu, przede wszystkim ze względu na barierę językową. Zwłaszcza w mniejszych gminach, badani wyrażali obawy dotyczące możliwości znalezienia osoby posługującej się językiem arabskim i posiadającej doświadczenie pedagogiczne, która mogłaby zostać zatrudniona w charakterze asystenta międzykulturowego. W mniejszych gminach problemem może być również zapewnienie uchodźcom dostępu do nauki języka polskiego, choć w tej kwestii badani podawali więcej przykładów możliwych rozwiązań. Zdecydowana większość badanych gmin zgłosiła zapotrzebowanie na warsztaty międzykulturowe dla polskich uczniów oraz ich rodziców, zwłaszcza w szkołach do których mieliby trafić uchodźcy. Rozmówcy zwrócili także uwagę na możliwości finansowania właściwych programów przygotowawczych dla nauczycieli w ramach istniejących programów doskonalenia zawodowego. Również w tej kwestii, władze samorządowe zgłosiły potrzebę jak najszybszego otrzymania informacji dotyczących dzieci-uchodźców tak, aby móc przygotować podległe sobie placówki oświatowe na ich przyjęcie.

Przedstawiciele gminnych ośrodków pomocy społecznej przekonywali o potrzebie uwzględnienia ich głosu w procesie projektowania i wdrażania rozwiązań dotyczących przyjmowania uchodźców. Rozmówcy zwracali uwagę na to, że w chwili obecnej taki dialog nie jest prowadzony, mimo że na poziomie lokalnym - zwłaszcza w gminach niebędących siedzibą powiatu - to gminne ośrodki pomocy społecznej mają szansę odegrać znaczącą rolę w zapewnianiu wsparcia uchodźcom zarówno w trakcie jak i po zakończeniu Indywidualnego Programu Integracji. W tych gminach przedstawiciele ośrodków zgłaszali potrzebę ściślejszej współpracy z właściwymi PCPRami, odpowiedzialnymi na mocy ustawy za realizację IPI, oraz dookreślenia roli ich instytucji w niesieniu pomocy uchodźcom. Należy podkreślić, że w większości badanych gmin przedstawiciele ośrodków wyrażali chęć niesienia pomocy uchodźcom od momentu ich przyjazdu do gmin (a więc również w trakcie trwania IPI), ale wskazywali na konieczność zmiany

istniejących przepisów, wedle których pomoc uchodźcom wchodzi w zakres zadań powiatu i jest rozumiana głównie jako prowadzenie programów integracji. Przedstawiciele ośrodków zwracali także uwagę na konieczność otrzymania szczegółowych informacji dotyczących przyjeżdżających osób i zasad świadczenia im pomocy, a zwłaszcza jej finansowania. Rozmówcy wyrażali także obawy związane z brakiem doświadczenia pracowników socjalnych w pracy z cudzoziemcami i wiedzy na temat kultury arabskiej oraz niewystarczającą znajomością języków obcych, także w przypadku badanych gmin wielkomiejskich gdzie tylko niewielu pracowników posługuje się językiem angielskim w stopniu komunikatywnym. Rozmówcy wskazywali także na braki kadrowe, które utrudnią lub wręcz uniemożliwią – w przypadku przyjazdu większej liczby uchodźców – świadczenie im należytego wsparcia, np. w postaci asystenta rodziny oddelegowanego do pomocy uchodźcom w organizacji życia codziennego.

Dla większości rozmówców niezwykle istotną kwestią było możliwie szybkie zapewnienie uchodźcom zatrudnienia. Samodzielność finansowa i uniezależnienie od pomocy społecznej było rozumiane nie tylko jako ważny etap udanej integracji, ale również jako skuteczna strategia przewycięzania uprzedzeń względem uchodźców wśród społeczności lokalnej. Większość gmin objętych badaniem znajduje się – wg własnej oceny – w dobrej sytuacji ekonomicznej, co pozytywnie rokuje dla możliwości znalezienia pracy przez uchodźców. Warto zaznaczyć, że w wielu gminach władze samorządowe podjęły już wstępne rozmowy z przedstawicielami lokalnie działających firm dotyczące możliwości zatrudnienia uchodźców, a w niektórych gminach przedstawiciele firm wstępnie deklarujących możliwość zaoferowania uchodźcom pracy włączyli się w działania przygotowawcze. Badani zwracali uwagę na szereg barier w dostępie uchodźców do rynku pracy takich jak potrzeba nostryfikacji dyplomów i uznania uprawnień, znajomość języka polskiego w stopniu komunikatywnym, czy zagrożenia związane ze złym traktowaniem i wykorzystywaniem pracowników-cudzoziemców oraz niechęć pracodawców do zatrudniania cudzoziemców, a w szczególności uchodźców. Działania mające na celu przewycięzanie tych barier powinny przebiegać dwutorowo i polegać zarówno na aktywizacji zawodowej uchodźców (np. w postaci dodatkowych szkoleń czy poradnictwa pracy) jak i na tworzeniu zachęt dla pracodawców do zatrudniania uchodźców (m.in. poprzez subsydiowanie miejsc pracy czy wprowadzenie ulg podatkowych). Zwłaszcza w mniejszych gminach, swoje wsparcie w zakresie poszukiwania zatrudnienia dla uchodźców deklarowali również przedstawiciele władz samorządowych, przede wszystkim w oparciu o osobiste kontakty ze światem lokalnego biznesu. Możliwość zaangażowania się w tym zakresie

zgłaszali także niektórzy przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej, podkreślając potrzebę ściślejszej współpracy z urzędami pracy w celu prowadzenia bardziej kompleksowej polityki wsparcia wobec uchodźców.

Poza otrzymaniem szczegółowych informacji dotyczących procesu przyjmowania uchodźców na terytorium Polski, zdecydowana większość badanych oczekiwała od władz centralnych pokrycia kosztów z tym związanych, lub znacznej w nich partycypacji, oraz wsparcia systemowego zarówno dla przyjeżdżających uchodźców jak i przyjmujących ich gmin, obejmującego między innymi pomoc formalno-prawną, asystę tłumacza czy zapewnienie wsparcia merytorycznego w zakresie projektowania i wdrażania rozwiązań na poziomie lokalnym. Zdecydowana większość rozmówców reprezentujących władze samorządowe, ośrodki pomocy społecznej i urzędy pracy wyraziła zapotrzebowanie i chęć udziału w szkoleniach z zakresu pracy z osobami z innego kręgu kulturowego, praktycznych aspektów pracy z uchodźcami w ramach obowiązujących rozwiązań prawnych i administracyjnych oraz kultury arabskiej. Dla wielu badanych gmin bardzo ważnym źródłem wsparcia i inspiracji mogą być – lub już są – gminy partnerskie z Europy Zachodniej i Skandynawii, które posiadają doświadczenie w integracji cudzoziemców.

Warto zaznaczyć, że wielu rozmówców wyraziło – niekiedy nie wprost – przekonanie, że przed przyjazdem do gminy uchodźcy przejdą wstępne szkolenia z zakresu podstaw języka polskiego i różnych aspektów samodzielnego funkcjonowania w polskiej rzeczywistości. Otrzymanie kompleksowego pakietu preintegracyjnego w trakcie pobytu w ośrodku dla cudzoziemców może w sposób znaczący ułatwić proces przyjmowania i integracji uchodźców w poszczególnych gminach. Niektórzy przedstawiciele władz lokalnych sugerowali chęć uczestnictwa w procesie doboru osób, które przyjadą do gminy, przy czym głównym kryterium było tutaj zapotrzebowanie na lokalnym rynku pracy. Z tego względu w dalszej współpracy z samorządami istotne będzie jasne przedstawienie procedury osiedlania się uchodźców w poszczególnych gminach i ograniczonego wpływu władz gmin (lub jego braku) na wybór osób przyjeżdżających.

Wielu rozmówców zakładało większą łatwość integracji uchodźców o wyznaniu chrześcijańskim, nie biorąc pod uwagę różnic wynikających z innej kultury i obyczajowości. Warto również podkreślić, że respondenci formułowali wiele oczekiwań względem uchodźców, dotyczących m.in. gotowości do podjęcia pracy, dostosowania się do obowiązujących w Polsce norm i obyczajów (lub wręcz całkowitej asymilacji), możliwie szybkiego przyswojenia języka polskiego, pozytywnego nastawienia do społeczności przyjmującej i chęci do integracji manifestowanej chociażby poprzez udział w wydarzeniach integracyjnych. Dla wielu rozmówców udana integracja

oznacza oczekiwanie pełnej asymilacji, stanie się przez uchodźców „normalną rodziną”, niewyróżniającą się na tle lokalnej społeczności. Tak wysoki poziom oczekiwań może – nawet przy założeniu o pozytywnym nastawieniu do uchodźców na poziomie deklaracyjnym – przerodzić się w niechęć i rozczarowanie w bezpośrednim kontakcie z osobami, które przyjadą:

„ *„Wszystko jest możliwe, a reakcja ludzka jest nieprzewidywalna. Co z tego, że np. mieszkańcy przyjdą na jakieś spotkanie czy mecz (kibice są bardzo newralgiczną grupą), by posłuchać o tolerancji wobec przybytych osób. W danym momencie mogą zaakceptować ich obecność w mieście, ale w zderzeniu z rzeczywistością 'coś pęka' i różne rzeczy się dzieją" (miejska/5/OPS).*

Rekomendacje

Na podstawie diagnozy możliwości i potrzeb badanych gmin w zakresie przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu sformułowano następujące rekomendacje:

Rekomendacje wynikające z potrzeb gmin:

1. Sformułowanie przez stronę rządową jednolitej polityki względem przyjmowania uchodźców z Bliskiego Wschodu oraz warunków jej realizacji przez gminy zainteresowane udziałem w programie;
2. Usprawnienie procesu komunikacji oraz nawiązanie dialogu między stroną rządową a gminami deklującymi możliwość przyjęcia uchodźców w ramach przyjętych przez Polskę zobowiązań; zwłaszcza wobec niewielkiej liczby gmin deklujących gotowość przyjęcia uchodźców zasadne jest jak najszybsze nawiązanie z nimi współpracy przez właściwe ministerstwa – w tym w szczególności Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej – oraz inne instytucje w celu podjęcia działań przygotowawczych i udzielenia potrzebnego wsparcia, które umożliwi im utrzymanie deklaracji i realizację zadania;

3. Niezwłoczne udostępnienie przez stronę rządową informacji dotyczących szczegółów planowanego procesu przyjmowania uchodźców, ze szczególnym uwzględnieniem właściwych procedur, dostępnych form wsparcia dla uchodźców i przyjmujących gmin, finansowania pomocy oraz terminów i liczby przyjeżdżających osób;
4. Prowadzenie przez stronę rządową odpowiedzialnej polityki informacyjnej w zakresie przyjmowania uchodźców skierowanej do polskiego społeczeństwa w celu ukrócenia spekulacji medialnych i uspokojenia nastrojów społecznych;
5. Zapewnienie regularnego i wystarczającego finansowania dla podejmowanych przez władze samorządowe, lub podległe im instytucje, działań na rzecz uchodźców;
6. Zapewnienie wsparcia z zakresu PR, mediacji społecznych czy przeciwdziałaniu mowie nienawiści dla gmin borykających się z tego rodzaju problemami w wyniku deklaracji podjętych względem uchodźców; zapewnienie wsparcia z zakresu projektowania kampanii informacyjnych i społecznych dotyczących uchodźców i dostosowanych do potrzeb i specyfiki lokalnej społeczności;
7. Stymulowanie dialogu pomiędzy instytucjami i organizacjami zaangażowanymi w pomoc uchodźcom, w celu wymiany doświadczeń i informacji oraz wypracowania dobrych i funkcjonalnych rozwiązań na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym;
8. Ułatwianie samorządom wymiany doświadczeń z gminami partnerskimi posiadającymi doświadczenie w przyjmowaniu uchodźców, zwłaszcza z Europy Zachodniej i Skandynawii, m.in. poprzez ścieżki finansowania wizyt studyjnych;
9. Opracowanie informatora dla gmin wyjaśniającego różne aspekty procesu przyjmowania i integracji uchodźców w Polsce i zawierającego w szczególności: formalno-prawną charakterystykę sytuacji uchodźcy na różnych etapach procesu przyjmowania i integracji; dostępne formy wsparcia dla gmin przyjmujących uchodźców w aspekcie realizacji poszczególnych zadań takich jak zapewnienie mieszkania, dostępu do edukacji, służby zdrowia, etc.; praktyczne wskazówki dotyczące pracy

z uchodźcami w ramach istniejących rozwiązań instytucjonalno-prawnych; dane organizacji pozarządowych specjalizujących się w organizacji wsparcia dla cudzoziemców, edukacji globalnej i międzykulturowej, promowaniu tolerancji i przeciwdziałaniu mowie nienawiści;

10. Przygotowanie nowych, a także przetłumaczenie i zebranie już istniejących materiałów informacyjnych prezentujących uchodźcom praktyczne wskazówki dotyczące różnych aspektów życia w Polsce, w tym w szczególności: zasad funkcjonowania na rynku pracy i praw pracowniczych, zasad korzystania ze służby zdrowia i charakterystyki systemu edukacji; udostępnienie tych materiałów samorządom, instytucjom i organizacjom zajmującym się – lub chcącym się zaangażować w pracę z uchodźcami;

11. Zapewnienie uchodźcom kompleksowego pakietu preintegracyjnego w trakcie pobytu w ośrodkach dla cudzoziemców, ze szczególnym uwzględnieniem kursów orientacyjno-adaptacyjnych i nauki języka polskiego;

12. Uwzględnienie obaw gmin w zakresie negatywnego odbioru społecznego prowadzonej przez nie polityki socjalnej względem uchodźców, np. poprzez oddelegowanie części zadań takich jak przyznawanie mieszkań czy niektórych świadczeń materialnych na poziom powiatu oraz prowadzenie świadomej polityki informacyjnej w tym zakresie (w celu ograniczenia spekulacji, że pomoc dla uchodźców świadczona jest kosztem mieszkańców);

13. Wypracowanie systemowego rozwiązania problemu zapewnienia samorządom i innym instytucjom zaangażowanym w pomoc uchodźcom wsparcia tłumacza z języka arabskiego, np. w formie regionalnych baz tłumaczy czy wolontariuszy posługujących się językiem arabskim;

14. Wsparcie w zakresie organizacji i finansowania szkoleń i warsztatów dla instytucji, organizacji i innych podmiotów zaangażowanych w pomoc uchodźcom, o tematyce odpowiadającej ich zapotrzebowaniu;

15. Przeprowadzenie w instytucjach państwowych, w tym w szczególności w placówkach służby zdrowia i służb porządkowych oraz urzędach zajmujących się obsługą mieszkańców, kampanii informacyjnej dotyczącej praw osób objętych ochroną międzynarodową;

16. Nawiązanie współpracy między PCPRami realizującymi Indywidualne Programy Integracji a ośrodkami pomocy społecznej właściwymi miejscu zamieszkania uchodźców w celu zapewnienia wszechstronnego i kompleksowego wsparcia, dzięki któremu np. uchodźcy mogliby korzystać z pomocy lokalnego OPSu w okresie oczekiwania na otrzymanie środków z IPI; wsparcie ośrodków zainteresowanych udziałem w procesie przyjmowania uchodźców na poziomie lokalnym, np. poprzez organizację szkoleń czy zapewnienie pomocy tłumaczy; stymulowanie współpracy między instytucjami pomocy społecznej a urzędami pracy w celu zwiększenia skuteczności działań mających na celu aktywizację zawodową uchodźców;

17. Poprawa jakości realizacji Indywidualnych Programów Integracji, poprzez m.in. eliminację opóźnień w wypłacie należnych świadczeń, większą indywidualizację działań, wzmocnienie czy umożliwienie jednostkom realizującym uzupełnienie braków kadrowych w celu stworzenia pracownikom socjalnym warunków do rzeczywistej pracy z osobami objętymi programem;

18. Wsparcie procesu poszukiwania miejsc zamieszkania dla uchodźców na lokalnych rynkach nieruchomości poprzez m.in. rezygnację z wymogu zameldowania uchodźców realizujących Indywidualne Programy Integracji oraz zapewnienie pomocy w zakresie poszukiwania odpowiednich ofert, kontaktów z właścicielami, podpisywaniu umowy i ewentualnych mediacjach z sąsiadami;

19. Pomoc dla szkół w poszukiwaniu osób mogących pełnić funkcję asystenta kulturowego, np. poprzez utworzenie na poziomie powiatu (lub województwa) bazy osób spełniających kryteria i zainteresowanych podjęciem tego rodzaju pracy;

20. Usprawnienie lub reorganizacja istniejących form wsparcia dla uczniów cudzoziemskich i zapewnienie ich systematycznego i wystarczającego finansowania; przeprowadzenie szeroko zakrojonych konsultacji z pracownikami oświaty i przedstawicielami organizacji pozarządowych zaangażowanych w edukację cudzoziemców, w celu wypracowania rozwiązań ułatwiających uczniom-cudzoziemcom rozpoczęcie i dalsze pobieranie nauki w polskich szkołach;

21. Wypracowanie systemowego rozwiązania dla zapewnienia dostępu do zajęć z języka polskiego, także w mniejszych gminach nieposiadających oferty nauczania języka polskiego jako obcego;

22. Większe otwarcie się urzędów pracy i ośrodków pomocy społecznej na pracę z cudzoziemcami, np. poprzez dostosowanie istniejących form wsparcia i komunikacji do potrzeb uchodźców czy oddelegowanie pracownika do pomocy uchodźcom i zapewnienie mu odpowiedniego przeszkolenia;

23. Podjęcie szeroko zakrojonych działań - takich jak kampanie informacyjne, warsztaty czy szkolenia - mających na celu budowanie zrozumienia tego czym jest integracja i poszanowanie dla odmienności i różnorodności kulturowej;

24. Promowanie zasady społecznie odpowiedzialnego dziennikarstwa w odniesieniu do kryzysu migracyjnego; praca z dziennikarzami regionalnych i ogólnopolskich mediów w celu uwrażliwienia ich na problemy uchodźców i społeczne konsekwencje forsowania przekazów o charakterze sensacyjnym.

Biorąc pod uwagę cel badania, niewielki stopień przygotowania większości gmin do przyjęcia uchodźców, a także obawy władz lokalnych związane z zasadnością prowadzenia przygotowań w sytuacji braku informacji czy i ilu uchodźców trafi na ich teren, poniższe rekomendacje dotyczą działań, których podjęcie nie wiąże się z dużym nakładem środków lub które mogą się okazać użyteczne dla gmin niezależnie od przyjazdu uchodźców:

1. Podejmowanie działań mających na celu budowanie postaw tolerancji i szacunku do różnorodności kulturowej wśród mieszkańców gmin, np. w formie kampanii społecznych, wydarzeń lokalnych czy warsztatów;

2. Zdobywanie wiedzy dotyczącej dotychczasowych doświadczeń Polski w przyjmowaniu uchodźców; zapoznanie się z istniejącymi przepisami, rozwiązaniami administracyjnymi i praktycznymi aspektami pracy z uchodźcami, np. poprzez kontakt z instytucjami i organizacjami pozarządowymi, które mają doświadczenie w tym zakresie;

3. Zacieśnienie lub nawiązanie kontaktów z gminami partnerskimi z Europy Zachodniej lub Skandynawii, które – w razie potrzeby – mogą się okazać wsparciem w procesie przyjmowania uchodźców przez gminę;
4. Przygotowanie – na wewnętrzne potrzeby – szczegółowej oceny stopnia przygotowania samorządu i instytucji mu podległych do przyjęcia uchodźców z Bliskiego Wschodu; opracowanie planu działania i zdefiniowanie zakresu działań przygotowawczych, koniecznych do wdrożenia wraz z otrzymaniem informacji o przyjeździe uchodźców na teren gminy;
5. Zdefiniowanie instytucji, organizacji pozarządowych i liderów lokalnych działających na terenie gminy, którzy z racji profilu działalności lub deklarowanej chęci pomocy mogliby uczestniczyć w procesie przyjmowania uchodźców na poziomie gminy; stworzenie platformy do dialogu między tymi podmiotami, np. w formie spotkań roboczych, w celu zapoczątkowania współpracy i określenia możliwego podziału zadań;
6. Nawiązanie lub zacieśnienie współpracy z lokalnie działającymi firmami realizującymi założenia społecznie odpowiedzialnego biznesu; prowadzenie dialogu dotyczącego możliwych form zaangażowania się w tych podmiotów w pomoc uchodźcom, przy czym nie tylko w aspekcie zapewnienia zatrudnienia czy pomocy finansowej, ale także w charakterze pomysłodawców i realizatorów konkretnych form wsparcia;
7. Zapoznanie się z działalnością regionalnych i ogólnopolskich organizacji pozarządowych, które specjalizują się w integracji i pomocy cudzoziemcom, edukacji globalnej czy przeciwdziałaniu mowie nienawiści, i - w razie pojawienia się takiej potrzeby – mogłyby zapewnić wsparcie w tym zakresie.

Bibliografia

Przywoływane akty prawne:

Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku.

Ustawa o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego z dnia 21 czerwca 2001 roku.

Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 roku.

Przywoływane artykuły prasowe:

Będą za darmo uczyć polskiego. Uniwersytet zaprasza uchodźców, 06.10.2015, <http://www.tvn24.pl/lodz,69/beda-za-darmo-uczyc-polskiego-uniwersytet-zaprasza-uchodzcow,583265.html> (dostęp: 31.03.2016).

Czy imigranci zamieszkają wśród nas? 02.11.2015, http://www.swiecie24.pl/Czy_imigranci_zamieszkaja_wsrod_nas?,12994.html (dostęp: 31.03.2016).

Jest decyzja. Wiemy, ilu uchodźców przyjmie Polska, 22.09.2015, <http://swiat.newsweek.pl/uchodzcy-ilu-imigrantow-pryjmie-polska-decyzja-ue,artykuly,370974,1.html> (dostęp: 31.03.2016).

MSWiA weryfikuje pierwszą grupę uchodźców, którzy mają trafić do Polski, 08.01.2016, <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/mswia-weryfikuje-pierwsza-grupe-uchodzcow-ktorzy-maja-trafic-do-polski/vkb82r> (dostęp: 31.03.2016).

Pomorskie: Przyjmą uchodźców. Najchętniej rodziny, 03.11.2015, <http://fakty.interia.pl/raporty/raport-imigranci-z-afryki/informacje/news-pomorskie-pryjma-uchodzcow-najchetniej-rodziny,nld,1915466> (dostęp: 31.03.2016).

Szydło usztywnia stanowisko. Miało być 100 uchodźców, nie będzie żadnego, 24.03.2016, z: <http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/516410,beata-szydlo-rzad-pis-uchodzcy-imigranci-stanowisko-zamachy-bruksela-belgia.html> (dostęp: 31.03.2016).

Wojewodowie pytają samorzady o gotowość przyjęcia uchodźców, 23.09.2015, <http://fakty.interia.pl/raporty/raport-imigranci-z-afryki/informacje/news-wojewodowie-pytaja-samorzady-o-gotowosc-przyjecia-uchodzcow,nld,1891792> dostęp: 31.03.2016).

Michał Bilewicz, Kryzys uchodźczy jako kryzys postaw, Nauka online, z: <http://www.naukaonline.pl/serwis/item/2476-kryzys-uchodzczy-jako-kryzys-postaw> (dostęp: 31.03.2016).

Izabela Kacprzak, *Polacy nie chcą u siebie obcych*, 22.11.2015, <http://www.rp.pl/Uchodzczy/311229933-Polacy-nie-chca-u-siebie-obcych.html#ap-1> (dostęp: 31.03.2016).

Patrycja Kurzelewska, *Siedem miast na Śląsku chce przyjąć uchodźców. Gdzie trafią uchodźcy na Śląsku i w Zagłębiu*, 22.10.2015, <http://www.tvsp.pl/informacje/siedem-miast-na-slasku-chce-przyjac-uchodzcow-gdzie-trafia-uchodzczy-na-slasku-i-w-zaglebiu-uchodzczy-na-slasku-lista-miast> (dostęp: 31.03.2016).

Dariusz Nawrocki, *Imigranci trafią do gminy Inowrocław i Janikowa. Gniewkowo chce pomóc Polakom*, 12.10.2015, <http://www.pomorska.pl/wiadomosci/inowroclaw/art/8988706,uchodzczy-trafia-do-gminy-inowroclaw-i-janikowa-gniewkowo-chce-pomoc-polakom,id,t.html> (dostęp: 31.03.2016).

Przywoływane raporty i publikacje:

Raport specjalny Urzędu do spraw Cudzoziemców odnośnie osób starających się o ochronę międzynarodową w Polsce: <http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/top-5-ochrona-miedzynarodowa/> (dostęp: 10.04.2016).

Statystyczne Vademekum Samorządowca za 2014 rok ze strony Głównego Urzędu Statystycznego: <http://stat.gov.pl/> (dostęp: 31.03.2016).

Barbara Baranowska, Marta Piegat-Kaczmarczyk (red), *Aspekty zdrowia reprodukcyjnego kobiet w różnych kontekstach kulturowych*, Fundacja „Kultury Świata”, Warszawa, 2014. Publikacja dostępna na stronie: <http://www.slideshare.net/FundacjaKulturySwiata/aspekty-zdrowia-reprodukcyjnego-kobiet-w-rnych-kontekstach-kulturowych> (dostęp: 31.03.2016).

Aleksandra Chrzanowska, Izabela Czerniejewska, *Mieszkamy tutaj, bo nie mamy innego wyjścia.... Raport z monitoringu warunków mieszkaniowych uchodźców w Polsce*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2015. Raport dostępny na stronie: <http://interwencjaprawna.pl/docs/ARE-215-monitoring-warunkow-mieszaniowych-uchodzcow.pdf> (dostęp: 31.03.2016).

Natalia Klorek, Katarzyna Kubin (red), *Innowacyjne rozwiązania w pracy z dziećmi cudzoziemskimi w systemie edukacji. Przykłady praktyczne*, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, Warszawa 2012. Publikacja dostępna na stronie: http://ffrs.org.pl/wp-content/uploads/Innowacyjne-rozwi%C4%85zania_Seria-M_publicacja-pdf.pdf (dostęp: 31.03.2016).

Agnieszka Kozakoszczak, *Asystentka międzykulturowa/asystent międzykulturowy w szkole – doświadczenia, wnioski, rekomendacje*, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, Warszawa 2015.

Katarzyna Kubin, Ewa Pogorzała, *Raport z badania systemu nauczania dzieci cudzoziemskich języka polskiego jako drugiego/obcego w szkołach w Polsce*, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, Warszawa, 2014.

Agnieszka Kosowicz, Marta Piegat-Kaczmarczyk, *Kobiety świata – wielokulturowość w opiece okołoporodowej*, Polskie Forum Migracyjne, Izabelin 2015. Publikacja dostępna na stronie: <https://mamawpolsce.files.wordpress.com/2015/07/kobiety-c59bwiata-wielokulturowoc59bc487-w-opiece-okoc582oporodowej.pdf> (dostęp: 31.03.2016).

Emilia Piechowska, *Obecność uchodźców w małych gminach: Doświadczenia Góry Kalwarii i Podkowy Leśnej w integracji uchodźców i edukacji ich dzieci*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej i Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2015. Raport dostępny na stronie: <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Badanie%20w%20Gorze%20Kalwarii%20i%20Podkowie%20Lesnej.pdf> (dostęp: 31.03.2016).

Inne dokumenty:

Oświadczenie Unii Metropolii Polskich w sprawie przesiedleń i relokacji uchodźców: <http://www.metropolie.pl/wp-content/uploads/2015/10/Stanowisko-UMP-w-sprawie-uchodzcow.pdf> (dostęp: 31.03.2016).

Treść uchwały Rady Miasta Chorzowa w sprawie zaproszenia i osiedlenia w Chorzowie Rodzin Chrześcijan Syryjskich ze względu na prześladowania: http://www.bip.chorzow.eu/add_www/file/uchwala_140.pdf (dostęp: 31.03.2016).

Projekt rozporządzenia w sprawie relokacji cudzoziemców w roku 2016 z dnia 12 stycznia 2016 roku: <http://bip.mswia.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnyc/2016/23860,Projekt-rozporzadzenia-Rady-Ministrow-w-sprawie-relokacji-cudzoziemcow-w-roku-20.html> (dostęp: 31.03.2016).

„Polska polityka integracji cudzoziemców – założenia i wytyczne” – projekt dokumentu przygotowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej: <http://www.mpips.gov.pl/bip/projekty-aktow-prawnych/projekty-programow-i-inne/olskapolitykaintegracjicudzoziemcw-zaoeniaiwytyczne/#akapit1> (dostęp: 31.03.2016).

Przywoływane strony internetowe:

Sejm RP: www.sejm.gov.pl

Urząd do Spraw Cudzoziemców: www.udsc.gov.pl

Ministerstwo Edukacji Narodowej: www.men.gov.pl

Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej: www.mpips.gov.pl

Strona internetowa poświęcona mowie nienawiści: www.mowanienawisci.info

Strona internetowa z praktycznymi informacjami dla cudzoziemców mieszkających w Polsce: www.migrant.info.pl

Biuletyn Informacji Publicznej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji: www.bip.mswia.gov.pl

Urząd Miasta w Łodzi: www.uml.lodz.pl

Strona internetowa dotycząca współpracy Urzędu Miasta w Warszawie z organizacjami pozarządowymi: www.ngo.um.warszawa.pl

Powiatowy Urząd Pracy w Szczecinie: www.pupszczecin.pl

Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie: www.wcpr.pl

Caritas Polska: www.caritas.pl

Fundacja Ocalenie: <http://ocalenie.org.pl/>

Polskie Forum Migracyjne: www.forummigracyjne.org.pl

Refugees Welcome Polska: www.refugees-welcome.pl

Fundacja na rzecz Centrum Wielokulturowego w Warszawie: www.cw.org.pl

Fundacja Dom Pokoju: www.dompokoju.org

Inwest-Park z Piły: www.inwestpark.pila.pl

Aneks:

zestawienie przeprowadzonych wywiadów

Status gminy	Symbol gminy	Kategoria rozmówcy
g. wielkomiejska	wielkomiejska/1	władze
g. wielkomiejska	wielkomiejska/1	OPS
g. wielkomiejska	wielkomiejska/1	UP
g. wielkomiejska	wielkomiejska/1	NGO_1
g. wielkomiejska	wielkomiejska/1	NGO_2
g. wielkomiejska	wielkomiejska/2	władze_1
g. wielkomiejska	wielkomiejska/2	władze_2
g. wielkomiejska	wielkomiejska/2	OPS
g. wielkomiejska	wielkomiejska/2	UP
g. wielkomiejska	wielkomiejska/2	NGO_1
g. wielkomiejska	wielkomiejska/2	NGO_2
g. wielkomiejska	wielkomiejska/3	Władze
g. wielkomiejska	wielkomiejska/3	OPS
g. wielkomiejska	wielkomiejska/3	UP
g. wielkomiejska	wielkomiejska/3	NGO_1
g. wielkomiejska	wielkomiejska/3	NGO_2
g. wielkomiejska	wielkomiejska/4	władze
g. wielkomiejska	wielkomiejska/4	OPS
g. wielkomiejska	wielkomiejska/4	UP
g. wielkomiejska	wielkomiejska/4	NGO_1
g. wielkomiejska	wielkomiejska/4	NGO_2
g. wielkomiejska	wielkomiejska/5	władze
g. wielkomiejska	wielkomiejska/5	OPS
g. wielkomiejska	wielkomiejska/5	UP
g. wielkomiejska	wielkomiejska/5	NGO_1
g. wielkomiejska	wielkomiejska/5	NGO_2
g. wielkomiejska	wielkomiejska/6	władz
g. wielkomiejska	wielkomiejska/6	OPS
g. wielkomiejska	wielkomiejska/6	UP
g. wielkomiejska	wielkomiejska/6	NGO_1
g. wielkomiejska	wielkomiejska/6	NGO_2

g. miejska	miejska/1	władze
g. miejska	miejska/1	OP
g. miejska	miejska/1	NGO
g. miejska	miejska/2	władze
g. miejska	miejska/2	OPS
g. miejska	miejska/2	NGO
g. miejska	miejska/3	władze
g. miejska	miejska/3	OPS
g. miejska	miejska/3	NGO
g. miejska	miejska/4	władze
g. miejska	miejska/4	OPS
g. miejska	miejska/4	NGO
g. miejska	miejska/5	władze
g. miejska	miejska/5	OPS
g. miejska	miejska/5	UP
g. miejska	miejska/5	NGO
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/1	władze
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/1	OPS
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/1	NGO
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/2	władze
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/2	OPS
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/2	NGO_1
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/2	NGO_2
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/3	władze
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/3	OPS
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/3	NGO
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/4	władze
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/4	OPS
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/4	NGO
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/5	władze
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/5	OPS
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/5	NGO
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/6	władze
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/6	OPS
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/6	NGO
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/7	władze
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/7	OPS
g. miejsko-wiejska	miejsko-wiejska/7	NGO

g. wiejska	wiejska/1	władze
g. wiejska	wiejska/1	OPS
g. wiejska	wiejska/1	NGO
g. wiejska	wiejska/2	władze
g. wiejska	wiejska/2	OPS
g. wiejska	wiejska/2	NGO
g. wiejska	wiejska/3	władze
g. wiejska	wiejska/3	OPS
g. wiejska	wiejska/3	NGO
g. wiejska	wiejska/4	władze
g. wiejska	wiejska/4	OPS
g. wiejska	wiejska/4	NGO

O autorkach raportu:

Dr Dorota Woroniecka-Krzyżanowska – pracownik naukowy Katedry Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, absolwentka socjologii oraz arabistyki na Uniwersytecie Warszawskim, a także Szkoły Nauk Społecznych przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN (IFiS PAN), gdzie obroniła doktorat o doświadczeniu długotrwałego uchodźstwa. Stypendystka Centre for Conflict Studies na Utrecht University (2006-2007) i Refugee Studies Centre na Uniwersytecie Oksfordzkim (2012 i 2015). Realizowała samodzielne projekty badawcze finansowane z Narodowego Centrum Nauki oraz projekty pomocy rozwojowej w ramach Polskiej Pomocy. Jest sekretarzem redakcji pisma naukowego, Ask: Research and Methods, wydawanego przez IFiS PAN przy wsparciu Ohio State University.

Aleksandra Gutowska – prezeska zarządu i koordynatorka projektów Fundacji „Kultury Świata” (realizowała projekty m.in. w Kenii, Tanzanii, Senegal, Ugandzie, w Kambodży i w Indiach), absolwentka afrykanistyki i stosunków międzynarodowych w Uniwersytecie Warszawskim, a także socjologii w Lancaster University (program realizowany przez Ośrodek Studiów Brytyjskich przy Polskiej Akademii Nauk). Od 2012 roku jest doktorantką w Szkole Nauk Społecznych przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN (IFiS PAN), gdzie przygotowuje rozprawę doktorską na podstawie badań etnograficznych prowadzonych w Kenii. Stypendystka Institute National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO) w Paryżu.

O organizacjach realizujących projekt

„Przygotowanie przesiedlenia uchodźców syryjskich z Libanu do Polski”:

Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej (www.pcpm.org.pl) to organizacja pozarządowa zajmująca się niesieniem pomocy humanitarnej (m.in. w Nepalu, Bośni i Hercegowinie i na Ukrainie) i rozwojowej (m.in. w Etiopii, Kenii, Gruzji, Palestynie i Tadżykistanie). Od 2012 roku zapewnia dach nad głową, zabezpieczenie przed zimą, dowóz dzieci do szkół oraz opiekę medyczną uchodźcom syryjskim przebywającym w Libanie. Z pomocy skorzystało już ponad 17 tysięcy osób. Od 2013 roku PCPM jako jedyna polska organizacja humanitarna jest partnerem wdrożeniowym UNHCR w Libanie.

Fundacja „Kultury Świata” (www.kulturyswiata.org) to organizacja pozarządowa, której misją jest promowanie wymiany i edukacji międzykulturowej pomiędzy przedstawicielami różnych kultur w ramach projektów edukacji globalnej, współpracy na rzecz rozwoju (w krajach Afryki Wschodniej – Tanzania i Uganda, Zachodniej – Senegal i w krajach Azji Południowo-Wschodniej – Mjanma), wypraw i projektów naukowo-badawczych, a także akcji społecznych i inicjatyw kulturalnych.

Fundacja Papaya (www.papaya.pl) to organizacja pozarządowa, która świadczy wszechstronną pomoc humanitarną, oświatową i rozwojową, a także działa na rzecz podnoszenia świadomości polskiego społeczeństwa w zakresie globalnego rozwoju.

fundacja
papaya